

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VII, nr. 7(79), iulie 2023 • Apare lunar

24 pagini

Constantin CUBLEȘAN

Radiografii optzeciste

pag. 5

Julian PRUTEANU-ISĂCESNU

pag. 14

Din istoria casei bardului de la Mircești

La frumusețea ei

Dincolo erai de clarul stelelor
și luna, sfioasă, te urma.
O, cu mult mai frumoasă era
cristalină, lacrima ta!

Fereastra știe cum ardeai,
ca un lan, ca un val te legănai,
dogoritu-mi braț cum te frângea,
ca o azimă, așa te frângea.

Prin părul tău tremurător
trece temătoare primăvara.
Încă departe-i vara. Toamna grea
ca un aur pe frunte-ți va sta.

Și iarnă cândva de vei fi,
mă voi înfășura în frigul tău;
ci fii Primăvară mereu,
strălucitoare, fii limpede zi!

Emil Botta

Liviu Ioan STOICIU Cine ne dă lecții de literatură	3	Cristina SCARLAT Florentin Palaghia, <i>A treia aripă</i>	12
Constantin COROIU Recitind anchete literare de acum un secol	4	Gheorghe VIDICAN -70 <i>Poesis</i> Umbra bunicului în fâșii	13
Al. CISTELECAN Romanul polițist ca roman de analiză	6	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XVI)	15
Adrian Alui GHEORGHE <i>Poesis</i> Când ești viu, ești tare singur	7	Radu CANGE <i>Poesis</i> M-ai molipsit, mai de demult...	16
Liviu ANTONESEI Ion Mureșan, portret în picioare	8	Magda URSACHE Un pic de fân și o potcoavă norocoasă	17
Victoria DRAGU-DIMITRIU Haremul domnului Lovinescu (VI)	9	Adrian Dinu RACHIERU Eugen Simion, un arhitect cultural (I)	19
Gellu DORIAN Gheorghe Șerban – La marginea gândului	11	Nicolae TZONE Ferestrele spre Occident. Dezgolirea de cridă	21
		Constantin PRICOP Evoluții distincte „Ziua Victor Brauner” la Piatra-Neamț	24

„Totul nu e că te pierzi, ci că nu te mai regăsești.” Marcel Proust

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)

Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)

Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU Cine ne dă lecții de literatură 3

Nicolae PANAITE Relații, rețele, repere 3

Constantin COROIU Recitind anchete literare de acum un secol 4

Leo BUTNARU Notă explicativă pentru computerul meu 4

Constantin CUBLEȘAN Radiografii optzeciste 5

Al. CISTELECAN Romanul polițist ca roman de analiză 6

Dan Bogdan HANU Suburbii subterane 6

Adrian Alui GHEORGHE *Poesis* Când ești viu, ești tare singur 7

Liviu ANTONESCI Ion Mureșan, portret în picioare 8

Daniel Ștefan POCOVNICU Utopic, etic, politic 8

Victoria DRAGU-DIMITRIU Haremul domnului Lovinescu (VI) 9

Ioan ȚICALO Înflorind „golul timpului” prin „Yakobana” (II) 10

Gellu DORIAN Gheorghe Șerban – La marginea gândului 11

Ștefan AMARIȚEI Faima poetului în subterană 11

Cristina SCARLAT Florentin Palaghia, *A treia aripă* 12

Lucian GRUIA Hrisant Achimescu, *Bucuria cuantică* 12

Gheorghe VIDICAN -70 *Poesis* Umbra bunicului în fâșii 13

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU Din istoria casei
bardului de la Mircești 14

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XVI) 15

Radu CANGE *Poesis* M-ai molipsit, mai de demult... 16

Magda URSACHE Un pic de fân și o potcoavă norocoasă 17

Dionisie VITCU „Era lumină, era vânt...” 18

Codrina BRAN 18

Adrian Dinu RACHIERU Eugen Simion, un arhitect cultural (I) 19

Ionel BOSTAN Neînfrânți de molimă: Dare de seamă
a Eparhiei Dulcei și Sfinte Bucovina 20

Emanuel VASILIU Poveste de căsnicie 20

Nicolae TZONE Ferestrele spre Occident. Dezgolirea de cridă 21

Ioan C. TEȘU Sufletul și creierul uman –
„Eldorado” al neocolonizării digitale 22

Ioan RĂDUCEA „Descriptiv” și „Elocvent” 22

Nicolae BUSUIOC Nabokov în rememorarea vie a retrospecției 23

Flavius PARASCHIV Asta este apa 23

Constantin PRICOP Evoluții distincte 24
„Ziua Victor Brauner” la Piatra-Neamț 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

facebook.com/exprescultural

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar
revista pot depune sumele în contul
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS
Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției
din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

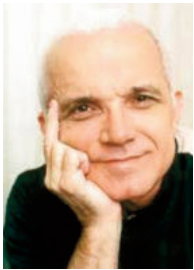
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Romeo Ionescu

***Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor**

***Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

Liviu Ioan STOICIU

Cine ne dă lecții de literatură

„Școala românească e la pământ”. S-a ajuns la un consens în acest sens, greva profesorilor din 2023 a devalat dezastrul. Numai elevii meditați în particular fac față pretențiilor acestor vremuri (e o pervertire condamnabilă a profesiei de dascăl; nu mai contează calitatea pedagogică la catedră; unde e vocația de altădată a dascălului?). Ministerul Educației (până în 1998 era intitulat Ministerul Învățământului) a avut 32 de miniștri de la Revoluție încoace (nici nu mai contează ce culoare politică a avut fiecare, s-au perindat toate partidele care contează la acest minister), fiecare ministru a avut ambiția (nu și competența) de a „reforma”, de a „revoluționa sistemul educațional”. Luna trecută s-a votat a treia lege a educației postcomunistă (dată peste cap cu indicații „libertiniste”, „corecte politic” venite de la Uniunea Europeană, care spulberă tradiția școlară de la noi), primele două legi au fost modificate de zeci de ori. De fapt, putem vorbi de discontinuitate, interimat la acest minister, de reforme întrerupte, care au deprofesionalizat, au făcut praf performanța sistemului de învățământ în sine. Personal, sunt dezamăgit că taman „profesorii de meserie” din generația mea, în principal, optzeciști (între ei scriitori de top) au adus învățământul la un prag atât de jos (învățământ care scoate pe bandă, în majoritate tot felul de „analfabeți funcționali”, care „știu să citească, dar nu înțeleg ceea ce au citit”; și ne mai mirăm azi că literatura originală de limbă română, „la general”, n-are cititori).

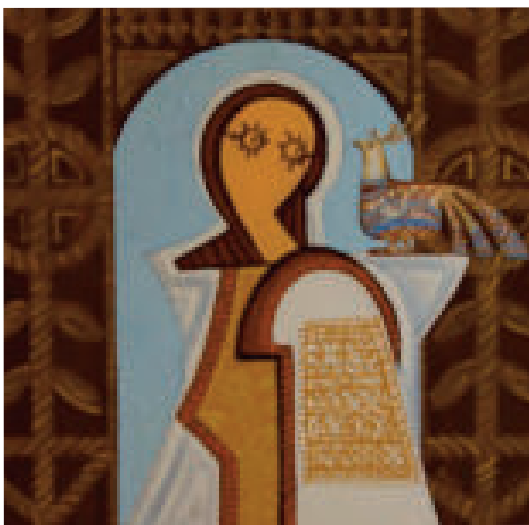
Limba și literatura română (care dau de gol identitatea noastră; de ele depinde viitorul ca națiune) cad pe an ce trece în desuetudine la școală, din clasele mici până la liceu. Cine supervizează selectarea autorilor din manuale, a operelor lor? Sunt și în liceu studiat îndeosebi autori necanonici, după ce criterii au fost selectați? Las la o parte manualele alternative, care „reprezintă o resursă și nu o normă didactică”. Știți cine le semnează? M-am uitat de curiozitate, la clasele de liceu (în actualul an școlar), sunt pe piață manuale semnate de Sofia Dobra, Dorina Kudor, M. Halasz, L. Medes, M. Martin, E. Roșca, R. Zane și C. Rădulescu, Marin Iancu și Rodica Lăzărescu, Ion Dună și Raluca Dună, Adrian Costache, Florin Ioniță, M. Lascăr, A. Săvoiu, N. Constantinescu, A. Ghe. Olteanu, V. Teodorescu sau Ana Teodorescu, Eugeniu Sorin Teodorescu, Emil Ionescu, Victor Lișman... Și tot așa. E o listă lungă de autori de manuale, de toată mâna. Ei dau lecții de literatură? În gustul lor critic trebuie să creadă elevii. Promovează ei scriitorii reprezentativi? Sigur, sunt și manuale alternative de limbă și literatură română de bază, semnate de echipe coordonate de N. Manolescu și Eugen Simion.

S-a schimbat școala. Marile opere literare (care transfigurează realitatea) au ajuns să fie luate peste picior nu numai de autorii de manuale. N-ai uitat de profesoara de română Cristina Tunegaru, făcută cunoscută de *Hotnews* prin anul 2017 pentru anunțul său de a refuza să mai predea „autori canonici” precum Eminescu, Slavici sau Sadoveanu. Din titlu am aflat atunci că „Profesoara Cristina Tunegaru nu vrea ca elevii de gimnaziu să citească *Baltagul* de Sadoveanu: Vitoria Lipan e prea dedicată familiei. În schimb, propune autoare lesbiene și personaje promovate de activiștii LGBT. Ce poate face un minion cu o banană?”. Model de „progresism”... Doamne ferește! *Cristina Tunegaru s-a arătat „revoltată” pentru că elevilor de gimnaziu li se recomandă să citească romanul Baltagul, de Mihail Sadoveanu. De asemenea, pe aceeași listă se află și Mara, de Ioan Slavici. Motivul? Ambele opere prezintă femei care acceptă să se dedice integral familiei, chiar dacă sunt bătute de soții lor. Ea consideră că astfel de femei prezintă un model „nociv” pentru societatea de astăzi și nu va recomanda elevilor să le citească, pentru că în opinia ei, femeia puternică este cea care nu se validează „doar prin căsătorie sau maternitate”.* I-am pierdut urma acestei nefericite profesoare. Asta nu e nimic, pe lângă ce a apărut anul ăsta în mass-

media. Culmea, marele scriitor-mare-și-tare (atot-prezent în manualele școlare) Mircea Cărtărescu a declarat într-un interviu pentru presshub.ro: „*Literatura, cum se predă azi ca să treci bacul, e moartea pasiunii, mai bine ar dispărea cu totul ca materie. E rețeta sigură dacă vrei să faci tinerii să nu mai pună în veci mâna pe o carte... Azi, în școli, nu se face practică literatură. Cei responsabili cu programele nu înțeleg ei înșiși literatura. Li se prezintă elevilor un șir de vestigii și ruine din secolele trecute, greșit înțelese până și ele. Autorii vii de azi nu li se prezintă, de parcă nici n-ar exista... Nu sunt polemic aici de dragul polemicii: asta e realitatea. E exasperant, e o crimă culturală ce se petrece sub ochii noștri!* Recitiți! E o crimă că se predau în școli „ca să treci bacalaureatul” marii noștri clasici („vestigii și ruine din secolele trecute”) și nu „autorii vii”! E inadmisibil să nu fie dat subiect la bacalaureat Mircea Cărtărescu, nu? Sincer, îmi fac, depășit de vremuri, cruce. Motiv să propună – el, Mircea Cărtărescu, clarvăzătorul profesor universitar, nu numai scriitorul de renume mondial – să fie eliminată de la bacalaureat limba și literatura română! Apropo de bacalaureat, știți, anul ăsta s-a dat „Ion” de Liviu Rebreanu... De necrezut, un mare roman (care redă un personaj credibil din viața de toate zilele) e executat de un... judecător (care habar nu are ce e literatura; un *corect politic* de doi bani) pe nume Cristi Danileț, de tristă amintire, care în iunie 2023 scrie că: „*Ion*”

al lui Rebreanu, o operă plină de încălcări ale legii”. Cum arată analiza sa de *anulare a culturii (cancel culture; de tot hazul)*, îl citez pe sărite: *La începutul și la finalul romanului, sătenii joacă o horă în curtea casei ce aparține tatălui Florică – Azi, un astfel de eveniment nu poate să nu tulbure liniștea publică, indiferent la ce ore se desfășoară. Apoi: Tatăl Anei află de întâlnirea cu Ana și îl umilește pe Ion în văzul/ auzul tuturor năvălindu-l „sărăntoc” – Azi, o astfel de faptă este insultă și constituie un delict civil: Ion ar putea obține daune morale pentru umiliția la care*

a fost supus... Și: Ion merge la crăsmă unde îl întâlnește pe George și îl bate – Azi, dacă George ar depune plângere în termen de trei luni de la comiterea faptei, lui Ion i s-ar face dosar penal pentru infracțiunea de lovire sau alte violențe. Dacă sătenii din crăsmă s-au speriat și au fugit care încotro, Ion ar fi acuzat și de infracțiunea de tulburarea ordinii și liniștii publice și ar fi urmărit penal din oficiu, de către poliție... Ion se împacă cu Simion, dar totuși face închisoare două săptămâni. Înseamnă că procesul a fost unul penal, nu civil – Ei bine, azi, dacă cei doi s-ar împăca, cauza s-ar închide, acuzatul nu ar mai fi sancționat... Ana rămâne însărcinată cu Ion – azi, Ion ar avea probleme penale dacă Ana a fost de acord să întrețină relații sexuale și totuși nu avea împlinită vârsta de 16 ani. Ar scăpa, însă, dacă diferența de vârstă dintre el și Ana e mai mică de trei ani. Din păcate... Tatăl Anei o bate de vreo trei ori, că a rămas însărcinată cu Ion și, pe deasupra, acesta se face că nu o vrea de nevastă – Azi, violența domestică este interzisă prin lege, iar pentru lovirea membrilor familiei se deschide dosar penal și pedeapsa e cu o pătrime mai mare decât în cazul violenței asupra unui străin. Iar pentru forma repetată se mai primește un spor la pedeapsă de până la 3 ani închisoare... Ion o trimite pe Ana la tatăl ei să îi ceară toate pământurile, dar ea vine bătută. Gândindu-se că tata și fiica s-au înțeles să îl înșele, o mai bate și el – Azi, Ana ar intra într-o formă de protecție a victimelor și cei doi agresori s-ar întâlni forțat în arestul poliției... Penibil judecător, nu mai transcriu. Concluzionează cititorul Cristi Danileț: „În familia tradițională perfect ilustrată în romanul Ion, destinul femeii este tipic: ea reprezintă două brațe de lucru, o zestre și este o producătoare de copii. În familia modernă, soții sunt egali în drepturi. Mă bucur că am depășit mentalitatea asta arhaică ilustrată de romane realiste precum cel al lui Liviu Rebreanu. Sper ca niciodată să nu mai trăim asemenea vremuri”. Vai, mie! Mi s-a făcut milă de literatura română.

Nicolae PANAITE

Despre relații, rețele, repere

Oamenii au o nevoie lăuntrică de a avea relații unii cu alții, dar și de a fi autonomi, adică de a fi stăpâni pe propria viață. Tensiunea dintre aceste două nevoi opuse creează probleme în relațiile dintre noi. De exemplu, vrem să ne bucurăm de compania unui confident, însă fără a fi nevoiți să depunem efort ca să trăim în concordie. Avem nevoie de prieteni, dar relațiile cu alții ni se par complicate și spinoase. Am auzit odată de la o persoană introvertită: „Îmi plac oamenii, dar nu mă dau în vânt să fiu în prezența lor”. Această dilemă e veche de când lumea, însă doar recent a apărut o invenție care promite să o rezolve, este vorba de rețelele de socializare. Ele promit o soluționare simplă la o problemă de veacuri. Cu ajutorul lor putem deține controlul în relații și ne putem împlini dorința de a interacționa cu alții, fără nicio dedicare sau disconfort din partea noastră. Oricând ne putem întâlni cu cineva față în față pot apărea neplăceri. Din dorința de a petrece timp cu alții, îi invităm la noi, dar timpul trece iar ei nu mai pleacă; sau ne pun într-o situație jenantă din cauza întrebărilor pe care ni le adresează, așa că ne dorim ca discuția să ia sfârșit. Fii sincer: nu ți-ai dorit niciodată să existe un buton cu care să pui capăt unei interacțiuni? Dar ce să vezi, pe rețelele de socializare, cu un singur click, poți pune capăt unei relații incomode. Relațiile vii, sănătoase necesită timp, efort și continuă dedicare. Oamenii nu pot avea legături strânse cu multe persoane deodată. Suntem limitați în timp și spațiu. Merită subliniat că unii cercetători trag un semnal de alarmă. Studiu după studiu arată că avem mai mult de pierdut decât de câștigat cu această tehnologie. Nu doar că noi, oamenii, nu reușim să facem mai multe lucruri deodată și bine, ci, mai mult, procesul nostru de gândire este afectat de această constantă stare de a fi ruși de realitatea înconjurătoare, după cum scoate în evidență cartea *Distracted*: „De aceea suntem tot mai puțin în stare să vedem, să auzim și să înțelegem ce este relevant și permanent, astfel mulți dintre noi simt că abia reușesc să-și țină capul deasupra liniei de plutire, iar orice zi din viață este marcată de nenumărate lucruri fără finalitate”.

Așa cum foamea după mâncarea fizică poate fi amăgitor satisfăcută, tot așa-i și cu foamea noastră după relații. Nevoia firească de relaționare începe să ne macine... și am și luat în mână dispozitivul electronic. Petrecem timp păstrând legătura virtual cu alții, citim știri, iar impulsul lăuntric se potolește. Însă, în scurt timp, această foame lăuntrică renaște, iar ciclul se repetă. Cu alte cuvinte ne satisfacem nevoia interioară de dialog și relaționare sănătoasă cu interacțiune virtuală, adică cu o „pralină relațională”. Urmărirea pe internet a postărilor prietenilor ne dă un fals sentiment de intimitate și ne stinge vremelnic nevoia lăuntrică de interacțiune face-to-face. Mai mult, poate estompează dorința noastră mult mai înaltă de a duce o viață cu sens. Aceste pseudo-relații nu doar că nu ne împlinesc cerințele, dar ne și afectează capacitatea de a menține relații vitale. Relațiile sănătoase cu oamenii sunt, de asemenea, esențiale.

„Greșeala altuia las-o neatinsă acolo unde este”, spunea cu aproape 2000 de ani Marc Aureliu.

Constantin COROIU

relecturi subiective

Recitind anchete literare de acum un secol

Ca vechi autor de interviuri și consecvent comentator de literatură subiectivă, am constatat că scriitorii au o mare poftă de a teoretiza și mai ales de a se confesa. Ba chiar li se întâmplă adesea să strălucească în interviuri, jurnale, memorialistică sau dialoguri epistolare mult mai intens decât în operă.

Cu ani în urmă, doi cercetători de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași al Academiei – Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea – primul dispărut prematur – au publicat două volume de *anchete literare* apărute în perioada interbelică. În primul dintre ele, autorii au avut în vedere presa din deceniul al patrulea când viața culturală autohtonă, mai ales cea literară, erau puternic tensionate de diverse curente contradictorii, resimțindu-se totodată și de influența uneori nefastă a ideologicului și politicului. Sub titlul *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, cercetătorii ieșeni au grupat texte din revistele *Facla*, *Reporter* și *Ancheta* ce apărea la Târgoviște. La acestea au adăugat pe cele având ca temă *turnul de fildeș*, extrase din gazetele *Iconar* (1936) și *Rampa* (1937) – și încă trei din *Adevărul literar și artistic* (1931), *Vremea* (1933), *Da și nu* (1936).

Au răspuns scriitori de calibrul mult diferite: de la Tudor Arghezi și Ion Barbu la Doctorul Y grec; de la Eugen Ionescu sau Camil Petrescu până la Dan Faur, C. Martin, Stoian G. Tudor, Aida Vrioni sau alții pe care nu-i mai găsim nici măcar menționați în vreun dicționar. Ei sunt – cu o vorbă a lui Creangă – *cărăcudă*, al cărei rol nu e totuși neglijabil privind cromatica și aerul timpului lor, oricum de interes pentru istoricul literar. Emfatic, prezumțioase, fals umile, esopice, polemice, ironice, nu o dată ridicole, răspunsurile lor vorbesc despre spiritul și climatul psihocultural al epocii.

„Am început să scriu – declara *Ion Barbu* – în vederea unui singur cititor, *Tudor Vianu*, însă un Tudor Vianu adolescent și mai aparent genial, elev în clasa a VII-a liceală și tânăr maestru. Ne vedeam pe atunci destul de des; urmăream exercițiile lui literare cu un amestec de admirație și deșartă invidie. El compunea și traducea. Am căutat să-l imit. Am început cu un foarte ambițios model, cu *Le mort joyeux* din *Les fleurs du mal*. Versul baudelairian m-a demontat; m-am imbarcat însă, în același timp, pentru o carieră literară de 15 ani... Am fost executat de tânărul meu maestru și am întrerupt raporturile un număr de ani, până în 1916. Nu-l mai vedeam, însă faima lui în plină ascensiune îmi cutreiera vegherile. Am început să scriu numai în vederea acestui unic cititor – de mare lux, e adevărat, iubitor meu Tudor Vianu”. Încercând dar neizbutind să ascundă o mare frustrare, *E. Lovinescu* se confesează: „...scriu pentru că nu pot face altceva și o spun nu ca o simplă expresie stilistică, ci în mod absolut, cuvântul acoperind integral noțiunea. Mă uit câteodată cu obidă la mâna aceasta dreaptă, care nu știe umbra cu un comutativ electric sau cu manivela și resorturile celei mai simple mașini; știe însă să scrie cu satisfacția unei stăpâniri de sine în continuă creștere. Scrisul pentru mine este o fatalitate pe care nu am a o discuta, ci numai a o suporta ineluctabil; scopul lui e în sine și în nimic; pusiunea literară se mistuie și nu lasă nici o cenușe; combustia interioară arde toate rezidurile eterogene; aș putea-o numi pasiune pură, într-atât se dispensează bucurios de satisfacții exterioare, fie ele chiar de ordin moral. Cu toată modestia vieții ce o duc, nu-mi lipsește nici conștiința vieții de sine: am convingerea că nu mai puțin administrată, sau dirijată cum se spune azi, din activitatea mea s-ar fi putut tăia câteva cariere academice și universitare. S-a scris de mai multe ori despre această chestiune și din scrisorile publicate recent în *Adevărul* se vede că bătrânul filolog *Lazăr Șăineanu* își închipuia că mă consum în veninuri amare; cei din jurul meu știu că nu e adevărat, că nu cunosc ce e regretul. Dacă nu m-am administrat, e pentru că n-am voit; și n-am voit pentru că n-am putut, cum nu pot schimba o placă de gramofon. Declar însă că simplul act al combustiei interioare mă satisface și mă susține într-o viață altfel fără interes”. *Horia Stamatu*, de pildă, voia

să pară mai metafizic decât e cazul: „Scriu dintr-o superstiție. Nu lucrez, ci sunt lucrat”. Ceea ce vrea să spună că el este un fel de trimis. *Eugen Ionescu* declara că scrie „dintr-un obicei prost: dintr-un viciu contractat din copilărie. Și am să mai scriu, pentru că, neputând face politică și nefiind filozof, trebuie să-mi trec timpul cu ceva până la moarte, ca s-o uit și să nu mă plictisesc de tot”. Moartea, teribila obsesie a lui Eugen Ionescu.

Dar să-l ascultăm și pe cel pe care Eugen Ionescu tocmai îl „executase” în „strengărescul” său *Nu*, nimeni altul decât *Tudor Arghezi*. „Enormă întrebare! Într-adevăr, de ce-o fi scriind, cum se cheamă? De ce m-am apucat de meseria asta, după ce m-am lăsat de altele, o grămadă, și de ce mă țin ca scaiul. Atâta timp cât voi mai putea mișca dintr-un deget și se va găsi o scânteie de lumină și o dioptrie pentru nasul meu încălecat de un ochelar, cred că nu mă voi lăsa. Ce e asta și, aveți dreptate, de ce? Stam relativ, pe uscat solid. Luat așa, pe-o streche zburătoare inexplicabilă, am ieșit într-o noapte pe fereastră și dus am fost și mă

duc și azi. Asta se întâmplă și cu alte animale. Am văzut din experiență. Căpătasem o superbă pereche de porumbei englezești, violeți, cu broderii și horbote groase împrejurul ochilor și la cioc. În locul lor, eu m-aș fi consacrat semințelor și studiului tramentului de care se bucurau. Ca să nu le chinuiesc conștiința și să le micșorez prestigiul, i-am ferit de cotețe și le-am dat o cameră din apartament. Într-o zi au găsit fereastra deschisă, dată cu încredere de perete, și au plecat. Desigur, s-au întors în Anglia. Cât sunt de gros și de învățat la rele, în ziua aceea mi-a venit să plâng. De ce au plecat? Parcă ar fi vorba de niște datini obscure, neastâmpărate. Camaradul vă salută”.

De ce scriu și în ce scop? Probabil că, din motive diferite, toți scriitorii își pun asemenea probleme. Oricum, curiozitatea noastră, a cititorilor, de a afla răspunsuri la astfel de întrebări, de a auzi mărturisiri e mereu vie. Între altele, pentru a ne-o satisface cât de cât, trebuie să nu ne limităm la lumea literară românească. *Borges* constata liniștit: „Scriu pentru că asta e destinul meu”. Ne amintim că *La Fontaine* credea, și el, în predestinare: „Cerule m-a făcut autor”. Cu o modestie jucată, *Samuel Beckett* mărturisea: „Nu sunt bun decât pentru asta.” Cu alt prilej, *Borges* își definea surprinzător de simplu scopul: „Scriu pentru mine, pentru prieteni, pentru a mai îndulci mersul lucrurilor”. Alții consideră că a scrie e un mod de distracție, dar și un mod de a rezista la condiția tragică și absurdul existenței. „Ceea ce mă obligă să scriu este, cred eu, teama de a înnebuni” – zicea *Georges Bataille*, iar *André Gide* era și mai categoric: „Scriu pentru că nimeni nu ascultă. Dacă n-aș scrie, m-aș sinucide”. În esență, nu altceva voia să spună și *Michel Butor*: „Nu scriu romane pentru a le vinde, ci ca să realizez o unitate în viața mea”. Sau *Hrabal*: „A scrie e un mod de a mă apăra împotriva sinuciderii; un mod de a fugi de toate”. Tot un refugiu, în fond, însemna scrisul și pentru *Nathalie Sarraute*: „Când scriu nu mă gândesc la nimic din afară. Nu există atunci pentru mine decât textul”.

Dar printre scriitori nu sunt deloc puțini nici cei pragmatici, cei lucrativi. *Jean Giraudoux* recunoștea că scrie „pentru a fi bogat și luat în seamă”. În seamă a fost luat, nu știu dacă s-a și îmbogățit. *Paul Morand* avea aceeași motivație: „Scriu pentru a fi bogat și stimat”. Mai puțin pretențios este *Saint-John Perse* care scria: „pentru a trăi mai bine”, iar *Jules Renard* - „pentru a fi iubit”. *Byron* mărturisea că scrie „pentru a place femeilor”. *Soupaült* vede în scris un prilej de amuzament. *Paul Valéry* se tânguia că scrie „din slăbiciune”, pe când *Joseph Roth* „pentru ca primăvara să revină”. Bernanos mărturisea melancolic: „Scriu pentru a mă justifica în ochii copilului care am fost”. Cu totul insolit este răspunsul la întrebarea *de ce scrieți?* al lui *Cendrars*: „Pentru că”. Paradoxal, în concizia lui, acesta mi se pare răspunsul nu doar cel mai incitant, ci și cel mai cuprinzător, fiindcă ne lasă libertatea de a ne imagina o mie și una de motivații. Ca într-un joc de societate.

cosmogramme

Leo BUTNARU

Notă explicativă

pentru computerul meu

Da, simțurile mai au memorie, încă nu au uitat totul – în septembrie, ele parcă ar fi răvășite de ceva ce nu mai există, de mirosul cernelii din treizeci de călimări ale clasei noastre întâi. Călimări de care – asta e – la târgurile școlare din mileniul trei – nici pomină! Așa, un parastas al călimărilor care au dus la școală o lume întreagă...

E de presupus că mulți scriitori, care la timpul lor au beneficiat de micile sacale cu cerneală a călimărilor, nu sunt chiar atât de talentați sau de sensibili, cum se crede, odată ce trec pe lângă sau intră prin târgurile forfotitoare, deschise în preajma noului an școlar, fără să fie inspirați măcar, fie, pentru cel mai minuscul *yes-eu* despre târgul școlar, acest naiv, superb ritual involuntar...

De parcă mai fiecare din noi nu am avea o mare datorie față de tot ce se întâmplă în aglomeratele târguri deschise în preajma noului an școlar...

Eu unul nu am fost la un târg școlar, pe atunci ele pur și simplu nu erau organizate. Îi spuneam asta prietenului sârb, poetului Radomir Andrić, cu care ne aminteam (...admirativ-nostalgic!) mirosul cernelii din călimară – un obiect, de care nu mai știe cam trei sferturi din populația lumii. „Bineînțeles – zicea Radomir – mirosul cernelii era la fel și în Serbia și în România”. „Și în Azerbaidjan”, era simplu să adaug eu, dat fiind că ne aflam la Baku, pe cheiul mării. În amurgul caspic ne aminteam de antichitatea noastră școlară, de călimară, în ea cu lichidul amurgului violet al cernelii... (Ajuns cu șiragurile de litere aici, mi se pare necesară o notă de subsol, sau una integrată direct în text – chiar aceasta –, în care să-i explic bietului meu computer ce însemna aia călimară, asupra căreia alchimizam cu praf chimic și stropi de apă, spre un sfârșit de vară și început de toamnă. În antichitatea noastră școlară.)

...În visul de peste noapte parcă aș fi aflat că, la Bacău, fusese descoperită o bancă școlară de pe la sfârșitul secolului XIX, pe laterala ei cu inscripția încrustată, probabil, cu un cui: „Liceu, cimitir al tinereții mele”. Se presupune că în ea stătuse Gheorghe Vasiliu, alias George Bacovia.

...Dar iată, spre toamnă, ciorchinii copti ai socului, ciorchinii violacei-întunecați cu boabe mărunte – și, dintr-o dată! mirosul cernelii din călimările clasei noastre întâia...

Constantin CUBLEȘAN

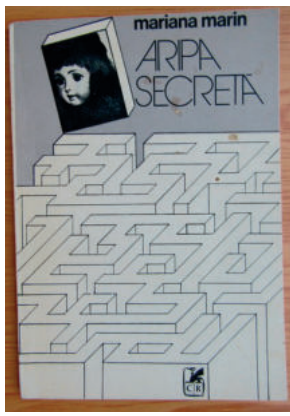

Radiografii optzeciste

„Patima descrierii sufletului” (Mariana Marin)

Dacă e să așezăm în efie imaginea liricii produsă la „Cenacul de luni”, atunci cu siguranță poezia Mariane Marin trebuie s-o fixăm pe cealaltă fațetă a acesteia. Reprezentând reversul medaliei în care jubilează Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Traian T. Coșovei (și numesc pe cei care mi se par a fi reprezentativi). Nimic persiflant, nimic parodic, nici urmă de ludicitate în discursul ei prozodic. Grav, sarcastic, de un dramatism dus până la limita tragicului, verbul e răscolitor, apăsător și chiar depresiv. El aduce atmosfera încărcată dintr-o lume în care „pe zidurile caselor au înverzit scheletele răcoroase/ înlănțuite, unul de altul./ Astfel și noi, unul de altul,/ ne vom ascunde în curând în gropile/ săpate de alții și nu sub zăpezi./ Ne vom strivi acolo sufletul/ și creierul nostru frumos/ până când nu vom mai fi/ (vai, nu vom mai fi)/ acele trestii adesea crezute și gânditoare” (Cinci).

Debutul editorial în 1981 cu volumul intitulat **Un război de o sută de ani**, impunea dintr-odată „o figură extraordinară a unei generații de care o desparte aproape totul. Versurile ei sunt croite din materialul liricii tragice a marilor doamne ale poeziei europene” (Nicolae Manolescu). Și așa a rămas până la capăt, în bulversata ei viață, încheiată înainte de vreme (1956-2003). Un volum selectiv, **Scrișoare deschise**, alcătuit din poeziile citite la Radio în perioada 1991-2002 (Editura Casa Radio, București, 2014), dau seama pe deplin asupra întregii sale creații, mai ales din anii dictaturii socialiste. Atunci când condiția existențială a artistului devenea una terifiantă, și pe care o denunța într-un excurs direct al poemei

Atelierele: „În ateliere va fi de acum întuneric./ Artistul se va retrage în cotlonul său/ năpădit de buruieni și păsări/ care și-au abandonat prada după primul lor zbor,/ paianjeni gânditori sau nevinovate bacterii,/ palpitând pe scara evoluției/ și învățând astfel graiul jivinelor înseriate (...) Unii vor continua să susure dulce (...) Alții îi vor cerceta cu lupa ferestrele/ dincolo de care nu se știe ce-a aruncat:/ minciuna, moralitatea, retorica, splin-ul?” Este aici atitudinea tranșantă a unei conștiințe artistice/civice, a poetei care sondează cu luciditate în adâncul trăirilor proprii – „patima descrierii sinelui de jur împrejur și-n adânc (...) Fusesse obligată să trăiască/ la limita existenței/ și asta ani buni!” (Elegie).

Universul liricii Mariane Marin e apăsător și îi creiază o stare de inconfort existențial pe care îl denunță într-un limbaj metaforic de elevată sugestie protestatară. Nu este însă o revoltată cât mai degrabă o mărturisitoare aflată în suferință. Modalitatea exprimării acesteia aduce, într-un anume fel, cu aceea parabolică adoptată de Augustin Buzura în romanele sale. Dacă la acesta lumea era un mare opaciu cu oameni bolnavi în teroare, la Mariana Marin spitalul face parte de facto din biografia sa: „totul mi-e scris: schimb/ o singurătate cu alta,/ un pat de spital cu un alt pat de spital,/ un gândac de bucătărie/ cu alte târătoare infometate de mine.” Cobor într-un alt loc al morții/ decât cel care îmi aparține” (Scadența); o lume bolnavă și ea, în care se trăiește cu perspectiva privațiunii de libertate umană și de gândire, condiție căreia nu i se spune: „trebuie să inventez o altă limbă.” Nu, nu mi-e teamă. Doar că înfloresc pe geamuri în ger” (Seducție). Imagistica pe care o cultivă astfel, face parte dintr-o viziune neoexpresionistă, articulată cu mahnire, urmând canonul acesteia: „Trăiesc în afara vieții mele/ și, de la o vreme,/ găsesc mai mereu pe pragul casei/ o pasăre cu ochi vinovați./ Trăiesc într-o lume paralelă,/ care mustește de boală/ un spital cu aripi rozalii/ mușcate parcă de armă,/ zdrobite într-un aer în care/ nu bate nici o cătare,/ nici o mătase./ Vai, mamă,/ trăiesc în spitalul cu aripi fără de aripi/ și singură-mi țin ligheanu/ până când nu mai curge/ nimic cu ochi vinovați din mine./ Am învins” (Spitalul cu aripi).

Sentimentul supraviețuirii în atari condiții îl dublează pe cel al singurătății despre care scrie sub imperiul iluziei tenebroase că eliberarea va veni prin moarte: „Iluzia cu dinți

sculptori/ și miros dulce de măr/ spânzurată de-a lugal epocilor/ de toate mărimile și de toate culorile,/ vechea iluzie din războaiele mele./ Iluzia că am înaintat totuși,/ că am supraviețuit nouă înșine uneori./ Iluzia lunoasă printre degetele altora, nu ale/ noastre./ Iluzia că avem un suflet de aur/ unul de argint, unul de iarbă înaltă/ și unul harnic și în genunchi/ al modului de producție asiatic./ Iluzia, moarte,/ că nu ți-am clintit nici un fir de păr/ de-ar fi să ne aflu/ și de-ar fi ca și tu să mori. Golit de secunde și până la sânge,/ Dumnezeu se întoarce pr partea cealaltă. Aștept” (O aștept...).

Poezia Mariane Marin e atât protestatară pe cât e de moralistă, în același timp, făcând parte dintr-o creație a dizidenței, puțină la noi și oarecum absconsă, datorită unei cenzuri vigilente. Scriitorii căutau subterfugii și modalități de a trece fricile caudine ale acesteia. „Ca să evite cenzura – își amintește Nicolae Manolescu – în care vedea o mutilare a artistului, și-a sacrificat al doilea volum din 1986, **Aripa secretă**, împănând versurile de referințe la Jurnalul Anei Frank (...) Sugestia a fost a editorului, poetul Florin Mugur”, punând astfel constrângerile socialismului pe seama opresiunii fasciste. „Nu a fost ușor între anii ‘80-‘90 să trăiești în România”, spune într-un interviu din 1995, luat de Anca Mateescu. Dificultatea de a te exprima liber, la drept vorbind, imposibilitatea, a determinat-o să aleagă, la un moment dat, calea plecării în Franța. „Din punctul meu de vedere – afirmă într-un interviu din 1992, luat de Georgeta Drăghici – a fost un succes, câștigul interior pe care l-am dobândit este enorm. Îmi dau seama de la o zi la alta de acest lucru”, Evocarea atmosferei acelor ani din țară, se regăsește în poemul **Orez cu lapte în praters-trasse** din volumul **Moartea artistului la tinerețe**: „Trăiam între rai și iad la propriu,/ eram supli, nervoși, ne tăceam/ cu o mătăsoasă duioșie unul pe altul,/ ne ștergeam coșmarurile,/ ne făceam paturile, ghetete,/ ne dam pe gheata ei de viață. Uneori observam realitatea. Atunci ceva se ghemuia/ în colțul cel mai umbros al casei/ și începea să ne scâncească la piept. Era un pui de realitate, ca și noi. Singur și trist, șoptea printre lacrimi/ «Luați-mă și pe mine între rai și iad! Băltoaca asta în care trăiesc m-a obosit. Nu-mi mai pot mânca nici măcar orezul cu lapte/ nu mai are gust de atâtea gunoaie pisate,/ de atâtea cuvinte îngâmfate și reci. Ce să facu un pui de realitate/ care-ți scâncește la piept? L-am luat cu noi, între rai și iad. Pare mai vesel de atunci/ sau, oricum, mai echilibrat. Își mănâncă pofticios orezul cu lapte/ și, lucrul rar la un pui de realitate,/ visează cu ochii deschiși/ și se prăpădește de râs. E molipsitor”.

Nonconformismul expresiei poetice cultivat de Mariana Marin, metaforic în totul, poartă în el ceva din notația frustă a avangardei, dar cu o notă evident biografică și de o sensibilitate marcat sinceră a confesiunii. Radicalismul observației lumii exterioare are în pandant frenezia interioară a unei trăiri conștiente a cheltuirii existențiale într-un mediu ostil: „Mi-e dor de poemele cărora doar eu însămi/ le eram universul. Îmi urmăream târșiutul zilnic,/ firisorul de păr căinesc/ crescut pe vârful nasului/ timp de o săptămână și udut/ (al dracului) cu lacrimi amare;/ fustanflorată rotită-n pulberea dimineții,/ scarabeul din inimă, clepsidrele minții, amarul/ și poate poate eram fericită. Asta mi-ai luat. Posibilitatea de a mă număra eu pe mine însămi/ printre ființele lui Dumnezeu,/ de-a mă bucura liniștită și eu de ceva. Nu mult: un pumn de țărână vorbitoare./ un căuș de cenușă aruncat pe ntinsul mării,/ un viermișor vesel și cu bunsimț. N-aș fi aruncat atunci niciodată blestemul, n-aș fi săpat în groapa voastră/ cu atâta poftă și har” (Al dracului). Este tensiunea unei revolte funciare, a unui eu ce refuză macularea morală într-o societate în care se simțea ostracizată; discursul poetic modernist oferind astfel spectacolul unei contemporanii grotești a lumii actualității.

„Se poate muri și învia într-un poem” (Dumitru Chioaru)

De un calm ce pare desăvârșit, în exterior, Dumitru Chioaru trăiește febril în adâncurile propriei sensibilități poetice („pregătit/ pentru un salt în adâncuri”), departe de zgomotul lumii materiale ce-l înconjoară („departe de lume/ dezlănțuita lume de unde m-am ridicat”), într-un univers propriu alcătuit din meditații, din reflecții asupra propriei creații și în general asupra condiției existențiale a poetului și poeziei, astfel încât viața e penrtu el o vastă bibliotecă care-i alimentează orice demers („În jur numai pereții aceștia de cărți/ citite și necitite/ vândute și răscumpărate /.../ se răstoarnă peste mine un perete de cărți”) deși totul din preajmă îi alimentează, de fapt, lirica intelectuală, rafinată și caligrafiată cu eleganță evocatoare. La debutul editorial din 1982, cu **Seară adolescentină**, era mai aproape de Cenacul de luni, bucureștean, pe care l-a frecventat (din când în când) decât de atmosfera echinoxului, de care era legat, oricum, prin anii studenției clujene. Totuși, nu priza programul postmodernismului, alegând să meargă pe un drum propriu în descendență neoexpresionistă, în siajul căruia își construia programatic poezia, considerându-se un orfic între congeneri. „Între poezii generației ‘80, eu am rămas, cu riscul de a fi considerat retardat estetic, fidel până la obsesie poeziei orfice izvorâte din lirism, dar și din reflecție asupra ei însăși”, se mărturisea în deschiderea antologiei **Opera poetică** (Editura Cocart, 2023).

Nostalgic structural, poezia încorporurilor e datorată sensibilității inocente a unui spirit adolescentin care cată a se regăsi într-o nebuloasă existențială pe care o consemnează astfel poetic. „Dimineață de noiembrie cum/ trupul unui animal despicat de-a lungul unui zid/ peste care aruncă frunziș cu/ o femeie privirea leagănă alea/ câteva ore penalizare iarăși în jurul/ cârciumii se așteaptă cu pleoapele abia dezlipite/ pe aici doar mașinile știu graba timpului/ acum sedința începe hărțile ies/ în oraș se încaieră cu opinia publică până/ de seară cine știe ce va mai fi” (Poem de toamnă, 1). Se regăsește pe sine în vers, în cuvântul scris în singurătăți de reflecție („Acesta este trupul meu: cu vântul”) și în dimensionalitatea expresiei

verbului poetic dedus din înăși creația lumii: „poemul e o copie la indigo/ după ziua creației”. De aici și conștiința propriei meniri, a propriei încorporări destinate într-o poezie: „se poate muri și învia într-un poem”. Se identifică astfel cu fiecare poem pe care îl scrie și care îl reprezintă sub toate aspectele vitale: „poemul scris abia în zori/ este trupul meu despicat între ieri și azi”. Ieșirea în arena cotidianului produce poeme de un expresionism sentimentalizat, dacă se poate spune așa. „Lumină târzie sau fața de ceară a dragostei/ ce să fie oare neliniștitul/ zâmbet al norocului?/ colind orașul prin zăpada leneș întonsă/ peste gropikle dimineții ratate/ dragostea interzisă îmi deschide acum toate porțile/ dar ochii mei nu se dezlipesc de creier/ ca și cum aș fi prizonierul scoicii de aur –/ casa mea-i o retină îngălbenită/ de griji fără noimă/ de prieteni cununați cu bărfale –/ mă cunosc mai puțin ca la naștere/ și știu că moartea dă bine totdeauna” (Fața dragostei).

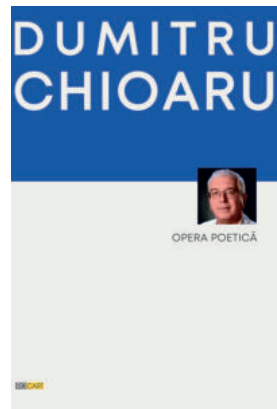
Componenta mistic-religioasă a expresionismului este dezvoltată în lirica lui Dumitru Chioaru printr-o abordare confesiv-contemplativă, în care misterul cuvântului poetic revelează relația cu transcendentul, nu departe de discursul blagian: „N-am cunoscut Doamne nici aurul/ nici strălucirea pietrei prețioase în noapte/ numai cuvântul care destramă/ tăcerea dintre noi/ în li-căriri adânci de labirinturi/ pe unde mă rătăcesc și mă regăsesc/ tot mai singur –/ am avut prieteni? Întreb/ în fața ecră-

nului alb al insomniei/ văd numai fețe schimonosite/ și măștile lor zâmbitoare/ o femeie și alte femei/ aceeași absență sub măști zâmbitoare/ orice carte este o cărămidă spre tine/ în care dintre ele ești închis? Întreb/ în fața acestui zid mut de cărți –/ vorbele s-au șters din amintiri/ doar pelicula filmului se derulează/ o noapte peste zi” (Sub măști zâmbitoare). Invocarea solemnă e a unui Dumnezeu al creației poetice ca mod existențial: „Doamne al cuvintelor ostente/ (de poezie?)/ primește-ne într-o bibliotecă înverzind/ și-a ta să fie slava/ cuprinde-ne capul între palmele tale/ ca două pagini albe în timp/ ce lumina/ dă umbrelor noastre/ ceva din memoria ei” (Într-o bibliotecă înverzind).

Lumea inspirației sale e și lumea orașului în care trăiește (Sibiul), cu istoria, cu legendele sale, cu freamătul diurn care se transgresează programatic în poeme evocatoare (**Scene din orașul-vitraliu**): „Oraș-vitraliu –/ piața e încă goală între turnul Bisericii/ Evanghelice pe sub bolțile care/ susțin cerul în Pasa-jul Scărilor/ însoțit de o vioară (cântă Mozart) înspre/ Muzeul Brukenthal o săsoaică grasă/ și bărbat stacojiu/ cu două coșuri de flori coboară tăcuți/ o tristețe întârzie mirarea mea/ în fața Turnului Olarilor dărăpănat –/ dincolo de zidurile cetății zgomote/ parcă aud călăreții venind/ îi văd/ încercuți în armurile auto-/ buzelor prin fața unui liceu SALVE/ scrie deasupra intrării îmi bate inima/ o zi de primăvară din bacă priveam/ afară cum crește lumina înspre Podul/ Minciunilor bătaile sporindu-mă Ea/ trecu și Eu am rămas la mijloc nehotărât/ ca și acum în piața unduind” (Sibiul).

Și, odată cu maturitatea/ maturizarea, nevoia de angajament în destinele obștei aduc în poezia lui Dumitru Chioaru o notă polemică, o ironie gravă, Orfeu devine astfel un denunțator al dramelor omenești peste care își întoarce îndreaptă privirea: „După jumătate de veac zidurile lumii/ roșii de sânge au căzut/ lanțurile grele s-au rupt/ și-am crezut atunci că Dumnezeu e cu noi/ că suntem alt cer alt pământ/ pentru că am văzut/ oameni cu moartea lor pre moarte călcând/ minciuna scoasă în afara legii –/ am văzut oameni vorbind fără frică/ de frica lor de a vorbi/ am gustat din roadele pământului transparent/ și-am simțit mirosul de flori/ venind pe poduri de flori/ și-am pipăit Adevărul adevărat/ c-avniat!/ sfântă naivitate pe care/ fiecare generație o plătește/ cu vâră și-ndesat” (Elegii Carpatine).

Toată lirica lui Dumitru Chioaru este una de un dramatism calm, evocându-se pe sine cel care consemnează freamătul lăuntric al existenței prin poezie („existența mea de cârtiță/ ce sapă-n lumină tunele de poezie”), reflectând în oglinda scrisului febrila trăire în veacul acesta care se îndreaptă grăbit spre apocalipsă, trăire cuprinsă în metaforă și parabolă. „Veacul m-a făcut atât de ironic/ - traficant de droguri în cuvinte –/ îmi drapez versurile în pânzele albe/ ale corabiei bete de hârtie/ clătînându-se pe apa bălților cotidiene/ și muza mă scapă jucându-se/ între Scylla și Caribda genunchilor –/ îi pipăi pielea găinii/ îi gust amarul/ îi miros gura cu proteză de aur/ o aud dezmiertându-se/ și-mi scuipt otrava melancoliei/ în nuri scofălcăți de staniol –/ mi-am lepădat toate profețiile e/ am dereglat toate sururile/ am devorat toate cărțile/ și carnea-i tristă –/ lira lui Orfeu înfioară zadarnic/ umbra Euridicei – ființa mea de hârtie –/ sunt marele bolnav închipuit/ blestemând criminalul savant” (Ființa de hârtie). Sunt versuri cinice, mărturisitoare și programatice, în același timp, pentru întreaga sa creație lirică.

AL. CISTELECAN

Romanul polițist ca roman de analiză

Oare de câte elemente specifice unui roman polițist e nevoie pentru ca acesta chiar să fie polițist? Deși probabil nu există un răspuns sigur (și nici mai multe), nu poate fi delimă atât de grea pe cât e cea din paradoxul grămezii de nisip. Cîteva ar trebui să ajungă. În *Stadii-le Oanei Paler* (Rocart, 2023) – un debut din categoria *migliore* – avem o crimă (cea originară pentru narațiune), avem (de fapt, n-avem avînd) o anchetă, avem o mărturisire (fără efect, neluată în seamă) și mai avem o crimă (care abia ea pecetluiește destinul eroului narativ). Ar putea fi suficient (la nevoie, mai sînt și cîteva morți din alte cauze). Mai avem tot felul de trucuri folosite de autorii specializați în gen. Romanul chiar cu un astfel de truc și începe, un truc prin care inocența criminalului devine o premisă ca și garantată pentru cititor. Dacă e cineva care n-are cum fi bănuit de vreo calificare criminală atunci acela e tocmai tînărul narator (al cărui nume, firește, nu-l aflăm în

tot romanul – asta dacă nu mă înșel! -, și nici nu-i nevoie de el pentru că el e singurul protagonist al narațiunii iar aceasta e o confesiune, o spovedanie de tip jurnal cu meandre de memorie; cum naratorul își vorbește lui însuși, n-avea nici un rost să se prezinte englezește), abia înțors dintr-o mică vacanță pe Coasta de Azur și care, plin de solitudine, se și duce a doua zi să-și ajute o prietenă care ieșea de la tratament. În plus, aflăm că tînărului IT-ist i s-a făcut rău fizic în Franța cînd a fost martor la o scenă de violență din registrul terorist. Un om atât de sensibil și atât de săritor e deasupra oricărui presupus. Abatearea oricărei bănuiele devine și mai eficientă cînd Vera îi vorbește tocmai despre crima pe care – vom afla, firește, mult mai încolo – chiar el a făcut-o, dar care nu-l interesează și nu-l impresionează deloc. E un singur indiciu, strecurat însă cu atîta discreție încît e greu de luat în seamă: la "afierea" veștii că Andrei a murit, reacția lui pare într-un totu ingenuă: "Cum adică? am întrebat după cîteva clipe în care atenția mi-a fost distrasă de mușchii propriei fețe care păreau a se contracta involuntar". Aflăm capitole mai încolo cum s-a petrecut crima, una cu motivație foarte slabă, pîrînd mai degrabă un act gratuit, de genul celui comis de Mersault. E drept că Andrei o chinuia sentimental pe Vera, care făcuse o dependență afectivă față de el, și era o mică lichea de tip nou, dar astfel de justificări inconsistente n-au făcut decît să-l scoată din sărite pe polițistul căruia naratorul, beat sau aproape, i s-a confesat: "Dumneata (așa a zis, *dumneata*) ești beat. Dumneata inventezi. /.../ Și chiar dacă n-ai fi beat, să zicem, să presupunem că ai spune adevărul, crede-mă că pe nimeni nu interesează adevărul dumitale. /.../ Povestea dumitale e absurdă, cine a mai pomenit așa ceva, să dai în cap unui om ca să-l obligi să-ți răspundă la niște întrebări care nici măcar nu te privesc". Un asemenea adevăr mărunț chiar nu mai era de interes, căci, între timp, și poliția și restul lumii "creaseră o realitate paralelă care trecea drept adevăr pentru toată lumea" iar în această realitate paralelă cumva devenise una politică, de nu cumva cu implicații și mai largi. A o reduce la o simplă crimă – fie ea și ciudată - ar fi fost o degradare pe care psihozele publice n-ar fi acceptat-o. Naratorul însuși nu mărturisese din vreo căință (eventualele muștrări sînt vagi și repede sedate), scrupulele morale fiind "luate în considerare" doar "în mod teoretic", ci mai degrabă din vanitate, spre a răsturna teoria poliției. Ajuns colaborator al poliției (căreia firma la care lucrează ca programator îi instala un program de identificare facială, contract obținut prin mită, firește), naratorul are grijă, totuși, să șteargă orice urmă de implicare personală, prelucînd dovezile care l-ar inculpa. Dar altminteri crima nu produce nici un cutremur în conștiința acestui abulic ce pare născut gata dezamăgit și plictisit și care nu-și dorea "să facă nimic", căruia i-a fost "întotdeauna greață de

prezent" și s-a simțit mereu "obligat să fac(ă) lucruri pe care nu mi le doream". Pare un personaj dus încoace și încolo de întîmplări, cu o conștiință indiferentă la orice - și la sine în primul rînd. Trebuind, bunăoară, să meargă la morgă pentru a-și identifica fratele mort într-un accident, se lasă tîrît la reuniuni și conferințe și ajunge acolo abia pe la miezul nopții; își anunță părinții doar într-un tîrziu, iar participarea lui la înmormîntare (ca și la cea a scriitoarei Elena B.) e o paradă de indiferență și insensibilitate. Deambulările în care se lasă tras îi oferă însă Oanei un prilej de radiografiere a mediilor sociale protagoniste ale actualității – ong-iști, it-iști, motivaționiști etc. Tablourile acestor medii – micro-climate culturale – sînt făcute cu acuitate critică, ușor caricaturală poate, dar relevînd febrilitate analitică - și auto-analitică – a personajului-narator. E greu, de fapt, datorită acestor virtuți analitice cu care sînt radiografiate mediile, de tranșat între romanul de analiză și cel de creație, ca să recirculăm conceptele lui Ibrăileanu. Deși narativitatea e asigurată de tot felul de incidente și întîmplări mai grave, tonul romanului e unul analitic, de investigare a mediilor și autoinvestigare a naratorului. Personajele, chiar și cele pasagere, au conture clare, dar analiza socială și psihologică pare a domina mersul romanului. Se adaugă acestei ambivalențe o inventivitate narativă care, fără să rupă firul mare al cronologiei, îl încîlcește prin prolepse și analepse. Propriu-zis nu e vorba de o analitică de tip psihologic (deși fiecare gest e evaluat, mereu cu suspiciune), căci Oana nu mi-

zează pe continuitatea fluxului psihic și pe coerența lui, ci mai degrabă pe rupturi. Ideea crimei îi vine, bunăoară, naratorului după un coșmar, ca și cum ar fi fost soluția ieșirii din el. Excursia prin medii profesionale, culturale și sociale e un pretext tocmai bun spre a face din jocurile pe calculator, printr-o "conferință" de inițiere ținută unei fete pierdute în această lume, o parabolă existențială despre liberul arbitru și manipulare. Naratorul e un programator de oarecare succes profesional, dar și de oarecare succes erotic, în pofida anxietății cu care-și duce propria viață, făcînd dependențe nevindecabile (cum e cea față de Liza, de care nu se poate rupe, deși analiza pe care i-o face o lasă fără nici o calitate, nici intelectuală, nici morală, nici senzuală). Dependențele vin însă pe fondul unei indiferențe definitive, a unei congelări ontologice, dar și a unei panici incontrolabile: "Deodată m-a izbit gîndul că nu voi mai putea iubi niciodată și că existența mea se va sfîrși brusc". Dar nu aceasta e pedeapsa pe care (în bună tradiție ardelenească?) o va primi. Din contră, renaște prin iubirea Laurei (obsedată și ea de moarte și de accidente), dar tocmai aici îl lovește destinul: vecinul brutal care voia să-i spargă capul cu un pietroi o lovește, de fapt, pe Laura și "lumea s-a golit brusc". Apoteoză acestor acte și întîmplări fortuite, cel puțin în aparență, e dezvăluită în final, unde întreaga existență a personajului devine rodul unui joc în care acesta, "ridicînd în prezentul lui", în care "satisfacțiile și tristețile sale par mărunte, nu știe ce i se va întîmpla, construiește mici scenarii, se foiește pe scaunul lui de gaming, se ridică, bea apă, mîncîndă un mîsăr", fără să aibă însă acces "la imaginea de ansamblu." (La care are acces doar naratorul, căci Oana strecoară și o problematică de poietică, jucîndu-se pe identitatea narator-personaj). Și toate astea sub privirea "de individ triumfător" din autopoetretul lui Rembrandt, de "un dispreț suveran".

Scris cu un fel de precizie analitică a frazei, dusă adesea în notații aforistice, și administrînd o *saga* polițistă prin prisma unui abulic neiertător în analizele sale, *Stadii-le Oanei Paler* au adus un prozator deopotrivă inventiv – naratorial vorbind - și realist în vechea gamă a romanului ca eșantion de stare civilă. Starea civilă a noii lumi, cu noii ei eroi inconsistenți.

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane

Post(st)ări (secțiuni contemporane prin actualitatea de proximitate)

SECANTE
(Rămășițe & Rămășaguri)
(4.03.2021)

* În atenția onor animalelor politice și, așa, mai restrîns, actorilor politici (că nu tot ce naște din animal ajunge actor!)...cum e corect, cores-punzător sau corăspunzător?

* În condițiile mutuale ale lipsei de respect la două capete, cu golani se mai poate conviețui. Deci, supraviețui... Cu monștrii hi-tech și lumea lor digitalizată, a inginerilor în formă continuată, nu. Oricît le-ai defrișa capetele, e în zadar, sînt regenerabile...

* De s-ar năru odată lumea asta, cu întreaga ei seismicitate indusă, exaltată isteroid de afluenții mainstream, drenată de toxine și chemo-dependențe, antrenîndu-ne pe toți, fără rațiune, într-o narațiune fără frontiere, precum firele de păr în sorbul vanei, în van(itas vanitatum)...

* Fiecare, captiv în sistemul său de referință, care adesea aduce izbitor a colivie de unică folosință.

* Apocalipsa, apocaliptica & apocalapșa...un grande dégradé neaș!

* Cică niște narcoleptici, și-au părut neurosceptici!

(5.03.2021) Rămas bun, Mare Negru...dintr-o mare de negru. Am aprins și-am închinat o țigară (în plus), în memoria ta. O memorie cu mult peste notele răspîndite prin caietele ultimilor 7 ani, flash-uri ale acelor ore de început de zi (5-7 a.m.), tuneluri prin care s-au perindat anotimpuri după anotimpuri. Ai fost liderul nobilei găști din Petru Movilă, ai plecat ultimul...acum e întreagă, cu Tița, cu Black, cu Flenduros, acolo unde sînteți cu desăvîrșire liberi și nu vă mai poate atinge nimic din ceea ce sîntem, nici măcar grija noastră, cei ce v-am fost alături. Casele dezafectate, din spatele fostei băi publice, au rămas fără ultimii și cei mai credincioși dinre stăpînii lor, străzile s-au umplut de fantome, voi vorbi mai departe cu ele, le voi străbate ca pe coridoarele unui muzeu care odată mi-a fost casă...iar cînd pe străzi nu va mai fi nici țipenie de cîine, nu va mai fi nimic care să mă țină aici, voi fi liber să mă ridic la cer.

„Dimineată, un nesperat interludiu, aproape o transmutație în alt regn, cîteva minute în clar-obscurul străzii, ciucit, alături de Marele Negru, inhalînd pînă la fuziune poezia întrupată în această arătare blănoasă, mai grăitoare decît rîndurile sau prezența oricărui seamăn. Poate că pentru a înțelege poezia e nevoie de oameni, ca s-o trăiesc însă, am nevoie de cîini (6 februarie 2016)”...

CREVASE (14.03.2021)

* ...cînd a pune nume vieții ajunge să fie o artă în sine, să privești în urmă, peste o hartă de ruine, învîrtindu-te, flanînd, levitînd, ca un duh care se întoarce mereu acolo unde a locuit frumos...

* Atît cît lasă apele din aiseberg la lumină, creștetul, răzbate și din subteranele subconștientului collector – și, mult mai arar, injector – în paginile celui care scrie. Din cînd în cînd, decantări, adesea reziduuri luate drept distilări...

* Sînt tot mai rare acele acte de cultură empatică, apar tot mai multe interstii neșemaforizate. Acolo unde se predă, fără să dezarmeze vreodată, disciplina încăierării. Pînă la os, pînă la forma ei cea mai decantată, mai distilată. Tăcerea, limbajul umbrelor.

* ...în vreme ce eu nu pot ateziza și locui în prezent, nu încap de atîtea distanțe, împletit în cablajele lor, silit să dau ocoluri din ce în ce mai largi, ca o nălucă, un strigoi, prins în corzile trecutului, întrezărind, prin spărturile ruinelor invazia de sfori a viitoarei lumi, smucite spasmodic de degetele păpușarilor, cutreierat de vedeniile insolitelor ei devianțe...viitorul, acel căluș îndesat pe toate canalele senzoriale, tubulatura înfundată a unei orgi!

Memento Talisman (17.03.2021)

UN BOTEZ (fragment de jurnal cînesc, 17.03.2013, Bacău):

„Cobor sau urc «etajele» arhivei telefonului mobil...nume, nume precum acelea înscrise pe plăcuțele ușilor de apartament sau pe cutiile poștale, uși pe care nu le mai deschid, așadar, în ce mă privește, în spatele lor nu se mai află nimeni. Cîteva numere de telefon sînt însoțite de nume generice, nu poartă un nume propriu, nu denumesc o persoană anume, ci doar încadrarea ei socială (paznic, centralist, medic padoc etc.). Toate duc la cîini. Iar asta, doar pentru că ei nu au telefoane mobile, deci nu pot răspunde...deși, dacă ar avea pentru cine, poate că nimic nu i-ar putea opri să treacă și bariera asta, cînda, cumva. Dau ture prin orașul cvasi-absent, nemișcat, imobilizat de o liniște insidioasă, ca un reumatism paroxistic și, cu fiecare din ele, e tot mai pustiu. Tigris (Tigruș?), Talisman?...nu m-am decis încă...nicăieri! M-am gîndit la el într-atît de intens, cu o exasperare organică, încît, cîine fiind, ar fi trebuit să mă adulmece și să-mi iasă în cale. Imi strecor privirea panicată printre vreascuri, scociorăsc prin pînjenisuri, încrengături, hățisuri, caut urme, indicii, un cît de firav amănunt care să-mi spună ceva despre el, nu mai pot privi treptele acelea goale... (...) Omul s-a oprit brusc, înainte să păsească pe prima treaptă, ca și cum și-ar fi spus „eu rămîn aici, nu am de ce să intru, nu am ce afla mai departe”. Cîinele, tolănit lîngă treptele scîlciate, sfărîmicioase, a clipit, încuviințînd, ca un partener vechi, hîrșit, cu care te înțelegi din priviri, recunoscător că nu mai trebuie să treacă prin obositoare sită a detaliilor. Altfel, evidente. Cîinii nu au cum, nu vor fi niciodată, subiect de literatură minoră. Legăturile cu ei, dacă ai răbdarea să le urmărești, se ramifică spre poemulzimi nebănuite, sînt dantelării fascinante ale nobleței și devoțiunii, întrec întotdeauna acele așteptări pe care semenii le năruie cu dezarmantă dezinvoltură. În sfîrșit, a apărut... Talismanul! Gata, m-am decis, așa îi voi spune. L-am mîngîiat, i-am dat să mîncînce, desertul mi l-a servit el...o ședință foto! La întoarcere, frigul, în complicitatea vîntului, a ținut trează, vie, tot drumul, o lacrimă, sub ochiul sting, singura perlă a unui colier destrămat demult. A fost omagiul ochiului umplut de bucuria regăsirii, al ochiului în care s-a iscat, a fost înșămîntată, lumina...”

Adrian Alui GHEORGHE

Poesis

Când ești viu, ești tare singur

**La pescuit de păstrăvi în America,
cu Richard Brautigan**
(din raportul anchetatorului)

Moartea l-a găsit pe Richard Brautigan,
care se refugiase, de frica ei și a creditorilor,
în marginea orașului San Francisco,
la Bolinas;
aici, Moartea, urmând rândurile din volumul
Trout Fishing in America literă cu literă,
ca și cum ar fi urcat pe o cărăruie sau pe o scară
până în vârful muntelui,
l-a văzut, l-a ținut cu privirea;

anchetatorii au constatat că Moartea -
pe care odată și odată trebuie
să o ia cineva la întrebări, judecăm
de mii de ani efectele
dar nu mergem în profunzime, la vinovat -,
avusese în mâinile încheștate
un revolver Smith & Wesson de calibrul 44,
iar ca să inducă în eroare pe anchetatori
i-l strecurase la un moment dat în palmă victimei;

Brautigan tocmai silabisea
din Shakespeare,
era o frază din Hamlet:
„Un om poate pescui păstrăvi
cu un vierme
care a mâncat dintr-un rege;
și poate mânca apoi din peștele
care s-a hrănit cu acel vierme...”

Nu a contat nici insolitul frazei,
nici frumusețea limbii,
nici măcar faptul că nu pătrunsese până la capăt
subînțelesul și înțelesul.

Nu a avut nicio milă.

Poem

Îmi zice prietenul meu, cântărețul de bluesuri
care pune pe muzică buletinele de știri
la un post de radio comercial:

sunt americani care adună toată viața
dolari
bani bani bani
și care nu își oferă nici măcar plăcerea
de a se opri
ca să-i numere.

Însemnări la Pacific

*„Toată apa unui Ocean nu poate șterge
o singură picătură de sânge omenesc”*
Lautréamont

Închipuiește-ți că trebuie să urci Everestul

închipuiește-ți că ești scafandru
și trebuie să cobori pe fundul oceanului

viața este o chestiune de imaginație
poți să lași toate acestea în așteptare
și tu să scrii o carte
despre cât de greu este să urci Everestul
despre cât de chinuitor este să cobori
pe fundul oceanului,
se va găsi cineva care va spune
că nu ai urcat îndeajuns,
că nu ai coborât până la limita

la care un om se sufocă
cu propria imaginație.

scriu aceste versuri
- sau ce vor fi fiind - undeva pe țărmul Pacificului
și sunt convins că de fapt
îmi imaginez că sunt pe țărmul Pacificului;
cred că nici Amerigo Vespucci
nu a trăit întâlnirea cu oceanul altfel;
aș putea să scriu o carte despre această
întâlnire,
dar tot la fel aș putea doar atât: să mă uit adânc,
adânc, în ochii Oceanului
până ce unul din noi lasă privirile în jos.

Sala de jocuri în Las Vegas

Patru bărbați jucau poker. Erau con-
centrați ca jucătorii de sumo care așteptau
greșeala adversarului. Am trecut prin spatele lor,
am putut să le văd cărțile, dispuse în formă de
curcubeu, aproape la vedere. Am putut să văd că
toate cărțile cu care jucau erau albe, nu aveau ni-
ciun semn, care să indice valoarea, cum au cărțile
obișnuite. Au decartat, au luat cărți noi. Au înce-
put să pluseze pe mize din ce în ce mai mari. Am
vrut să-i atenționez că este ceva în neregulă, că
au cărți albe. Unul dintre ei m-a ținut, să nu-i
tulbur. Nu am mai insistat și am ieșit. Afară un
avion desena pe cer, cu fumul lui, niște hieroglife
pe care dacă le-aș fi descifrat cred că aș fi putut
contrazice șirul lui Fibonacci, cam așa cum poe-
ziile se scriu cu fumul inimii care arde.

Căutând mormântul lui Mircea Eliade, la Chicago

Fiecare om moare în locul altuia
am vrut să-i spun lui Mircea Eliade
căutându-i mormântul
în *Oak Woods Cemetery* din Chicago

din păcate, îmi spune un prieten bigot,
cu care împărțeam pâinea drumului,
morții incinerati sunt ca sinucigașii postum
și nu sunt îngropați în pământ,
ci la marginea cerului

poți să le vezi mormintele doar noaptea
când e lună nouă, apar ca o zdreanță
prinsă în cornul drăcesc al lunii.

Impresii de pe podul Brooklyn

singur e fluviul
singur e podul
singur e saxofonistul din port

singură-i banca
singură-i bicicleta legată ca un ciine
de bara metalică
singur e cerșetorul din parc

singur e dealul
singur e drumul
singur e pomul

între atâtea singurătăți
doar singurătatea mea
e o lume.

Ce avea de ascuns poetul Liviu Georgescu

A murit la New York poetul și prietenul
Liviu Georgescu, care de vreo douăzeci de ani
tot ne invită în America sa.
Când am ajuns, în sfârșit, murise de două
săptămâni
de parcă ar fi avut ceva de ascuns.

Ce destin, ce aventură, ce întâmplare!
Mort ești în rând cu literatura română cea mare,
ești cu Eminescu, cu Blaga, cu Bacovia,
cu Nichita Stănescu, cu Marin Sorescu, cu Petre
Stoica.

Ești în rând cu Traian T. Coșovei, cu Mariana
Marin,
cu Alexandru Mușina, dar și cu Alexandru
Macedonski.

Generații diferite, lumi postume diferite,
dar tot acolo, în definitiv.

Când ești viu, ești tare singur,
și chiar și poezia te ține la ușă, te lovește peste
gură,
te umilește fără măsură.

Cum tare singur era poetul Liviu Georgescu
într-o lume în care doar limba română îi ținea loc
de miros de pâine, de lună plină, de candelă
în care ardea muzica din Rapsodia lui George
Enescu.

Când mă suna uneori îmi spunea:
bătrâne, spune-mi orice, înjură-mă dacă vrei,
vorbește-mi într-o oră cât într-o săptămână,
numai odihnește-mă în limba română.

(Din ciclul "Poeme americane"/
New York - Detroit - Chicago - San Francisco/
mai - iunie 2023)

Liviu ANTONESEI

Ion Mureșan, portret în picioare

Cînd am publicat pe blogul meu un mic semnal despre apariția noului volum al poetului Ion Mureșan, prietenul Marius Dobrin, care explorează producția literară din presa de acum 70 – 60 – 50 de ani, mi-a trimis copia unui decupaj din *Scînteia tineretului* din 1971 în care apăruseră două poeme ale foarte tînărului poet, două poeme incredibile de bune pentru un autor care nu împlinise 16 ani. Desprind unul dintre acele poeme: „S-a spart cercul unui an/ în trunchiul riului, și timpul/ a lunecat lîngă pietre./ S-a spart cercul unui an/ și apa a întinerit/ într-o albie bătrînă./ Și am sărutat/ cu un cîntec de undă/ umerii de-nceput/ ai țării...” (*Întoarcere*). Nu știu cîți dintre colegii mei de generație, sau cîți poeți în general, scriau atît de bine la 15 – 16 ani, dar eu cu siguranță nu. Așa că nu e deloc de mirare că zece ani mai tîrziu, Ion Mureșan avea să fie autorul unuia dintre cele mai bune volume de debut ale generației noastre.

Fiecare nou volum de poezii de Ion Mureșan a fost pentru mine o bucurie și chiar o sărbătoare. Nu doar pentru că poetul nu a publicat decît patru volume de inedite – *Cartea de iarnă* (1981), *Poemul care nu poate fi înțeles* (1993), *Cartea Alcool* (2010) și *Introducere în POEZIE* (2023) –, ci și pentru că fiecare nouă apariție a fost una memorabilă. Sigur, între timp, poetul a mai publicat cîteva volume cu poeziile sale traduse în franceză și germană, iar în 1998, splendida carte de eseuri *Cartea pierdută – o poetică a umbrei*. Alături de Mariana Marin, Dumitru Chioaru, Bogdan Ghiu, Mariana Codruț, Emil Hurezeanu, Ion Mureșan se înscrie în falanga poezilor „economi”, „parcimonioși” din generația mea. E o simplă notație tipologică, nu una valorică, există și poeți mult mai productivi, dar la fel de buni, de la Nichita Danilov la Cărtărescu, și de la Liviu Ioan Stoiciu la Traian T. Coșovei. Sigur, cei din prima grupă tind adesea spre esențializarea discursului liric, ceilalți spre latura spectaculoasă. Însă nu știu cum se face, dar Ion Mureșan face opinie separată și în această privință, este cît se poate de esențial în foarte multe poeme, mai ales scurte, și la fel de spectaculos în multe din cele foarte ample!

Noul volum, apărut în această primăvară la editura bistrițeană *Charmides*, a ieșit în condiții sărbătorești, format mare, ilustrat cu gravuri de Mircea Dumitrescu, foarte elegant tehnoredactat și tipărit. Volumul e atît de unitar bun încît aș putea ilustra cu orice poem, a trebuit însă să mă descurc cu ceea ce am putut găsi în format electronic. Poezia lui Ion Mureșan nu a ocolit niciodată dimensiunea onirică, dar în volumul de față aceasta se desfășoară în toată splendoarea sa. Nu poți distinge, oricît de psiholog ai fi, dacă poemele, cele mai multe dintre ele, sînt transcrieri ale viselor sau sînt elaborate pe scenarii de vis, tind să cred că avem de-a face cu ambele maniere de a proceda, cele „transcrise” fiind probabil prelucrate. Dar asta nici nu este important, esențială este calitatea poeziei care rezultă de aici. De altfel, poetica autorului este adesea explicită, în general ne anunță că intrăm în vis, aflăm că „în vis timpul trece repede”, că este posibilă ieșirea și reintrarea în vis, dar că „aveam mare grijă să ținem minte copacul după

care ieșeam din vis, ca să nu ne reîntoarcem din greșeală în alt vis”. Și cum în vis se poate întîmpla orice, avem de-a face cu cele mai incredibile întîmplări, cele mai spectaculoase răsturnări de situații, cea mai staranie imagistică... Și, de bună seamă, totul spus pe cel mai natural ton posibil, chiar și cele mai coșmarești închipuiri!

Îmi plac toate poemele din acest volum selectat cu grijă de Ion Mureșan, indiferent dacă sînt scurte, medii sau lungi, poetica sa e foarte eficientă indiferent de dimensiuni. Dar, fără îndoială, am o slăbiciune pentru cele lungi sau foarte lungi, unele îmi par în pragul capodoperei, dacă nu cumva au trecut pragul cu pricina, *Poem rău*, de pildă, sau *Poem despre sufletul meu pereche și despre cumplitul măcel la care am fost martor*

în trenul personal Cluj-Napoca – Bistrița sau, de ce nu?, *Poem despre lupta poetului cu Făt-Frumos*.

Nu pot decît să regret că nu am spațiu să postez unul dintre poemele foarte lungi, așa că voi posta unul destul de lung, care îmi place foarte mult și în care putem surprinde bine la lucru arta poetică a lui Ion Mureșan, iată prin urmare *Poem despre fericire*: „Eu știu să mă prefac că sunt fericit./ Iată cum procedez:/ privirile mele sunt două turburi lungi de sticlă/ dar

eu privesc pe lîngă privirile mele./ Mă ustură ochii,/ capul mi se umflă ca o baniță./ Abia întrezăresc lucrurile din apropiere:/ sticla de vodcă de pe masă o văd ca prin ceață./ Văd ca prin ceață mîna mea care se întinde/ spre sticla de vodcă./ Văd pe fereastră nucul uriaș cum se face mic și intră/ cu coroana lui masivă și cu trunchiul lui gros și cenușiu/ în mesteacănul subțire și alb de lîngă el, și nu mai iese./ Văd clădirile cum intră unele în altele și nu mai ies:/ blocul vecin intră cu totul în blocul meu astfel că/ prin camera mea trec paturi/ răvășite cu femei care gem sub bărbați,/ mese de bucătărie plutesc prin aer și cu coatele rezemate de tăblia lor/ stau bărbați care înjură și mănîncă fără încetare,/ căzi de baie trec ca bărcile pe covorul meu/ și în ele copii grăsuți dau din mînuțe/ și-mi stropesc cu apă și spumă roză coala albă de hîrtie pe care scriu.../ Toți intră în pereții camerei mele și nu mai ies.// Dar văd foarte limpede locuri îndepărtate: luminisuri însoțite, luminisuri de staniol în mijlocul pădurilor,/ și păsări mici și albastre scot triluri asurzitoare pe ramuri.../ Stâlpi scheletici și argintii de înaltă tensiune pe coamele arse ale dealurilor,/ pășuni întinse pe care pasc turme de capre,/ văd o livadă și o domnișoară de lemn alb, cu ochelari/ ca niște pete de sânge peste ochi,/ întinsă în pielea goală într-un hamac/ și un bărbat care aduce într-un coș de nuiele mere roșii și galbene/ și o acoperă încît acum nu i se mai vede decît capul de sub mere/ și sfîrcurile sînilor ce ies dintre mere ca niște codițe de măr./ Și zgometele mari intră în zgometele mici/ și cîntecele mari intră în cîntecele mici/ și nu mai ies de acolo./ Încît se face o mare liniște.// Acum, brusc, nu știu de ce, nu mai sunt fericit./ Toate lucrurile sunt la locul lor”. Splendid. Un poem sută la sută marca Mureșan. Sper să nu ne lase iarăși să așteptăm vreo zece ani pînă cînd ne va oferi un nou volum!

prefetele lui Cioran

Utopic, etic, politic

Daniel Ștefan POCOVNICU

Cât de bine îl regăsește, regândește și reformulează Cioran pe Machiavelli în prefața-i la *Principele*? Analiza lui antiutopică s-ar putea înscrie în curentul încă activ de revendicare a concepției florentinului la fundația gândirii politice moderne?

Sau, mai degrabă, pefațatorul oferă doar o perspectivă exaltat entuziasată, de cititor mai degrabă empiric, aproape că asumându-și, cu aplombul tipic personalității sale, o poziție paradoxal consolidată de diletant, impresionist prin excoletă? A cărui receptare necondiționat favorabilă e inclusă de bună seamă în paradigma elaborată, mult mai tîrziu, de Pierre Manent, pornind de la prezentimentul „complicității ultime dintre perspectiva „științifică”, sau „realistă” - sacralizarea „faptelor” - și perspectiva „morală” sau „utopică” - sacralizarea „dreptului” (Originile politicii moderne, Nemira, București, 2000, p. 9)

Lectura românului ce tocmai își croia drumul triumfal prin cultura franceză de adopție, îndatorat fiind profund actului propriei legitimări biografice, se înscrie tulburător de precis în tiparele unei conduite receptoare specifice delimitate de Manent:

„Or, dacă oamenii se comportă într-adevăr așa cum susține Florentinul, nici un cititor - cu atît mai mult cititorul ambițios și avizat - nu are nevoie de sfaturile sale: propria sa conduită se va conforma în mod spontan acestora. O praxeologie „științifică” riguroasă - derivată direct din preceptele descrierii - ar presupune un univers social în care „a fi” coincide cu „a trebui”, în care indicativul coincide cu imperativul, o coincidență care ar face ca încercarea să fie derizorie - tautologică sau contradictorie.” (Ibid.)

Iată, așadar, cum Machiavelli se livrează în autorul cel mai confortabil cu putință pentru pefațatorul care e românul naturalizat în Franța, cel sosit de departe spre a-și pune parca la lucru un soi aparte de interpretare tiranică. Atunci unde să fie viciul de raționament pe care își bazează perspectiva sofistică Cioran, aderând prin urmare prea intim la viziunea ilustrului secretar florentin? Premisa cu putere cvasi-axiomatică că eu aș fi bun din principiu, printre semenii mei mai puțin buni, surprinde empiric o perspectivă „naturală” a unui egocentrism psihologic relativ normal clinic, cât e menținut în limite rezonabile? O viziune antropocentrică principiară, care, în condițiile societății „democratice” de care ne lovim de-a dreptul șocant azi, ar putea da seamă de o prea puțin legitimată concepție asupra poporului suveran ca popor de suverani. Utopie prin excelență de sorginte rousseau-istă:

„Or, a întemeia legitimitatea unei societăți (ce înglobează relațiile pe care oamenii le stabilesc între ei) pe autonomia individului înseamnă a fonda societatea pe principiul cel mai asocial cu putință.” (Ibid., p. 12)

Ultima jumătate de secol ne-a oferit ocazia să constatăm pe propria piele cum se poate răspunde utopiei printr-o contra-utopie cel puțin la fel de gravă și atroce. Sau doar printr-o utopie moale, insinuată pervers sub imperiul aproape că indiscutabil al necesității dictate de natura umană, parca din ce în ce mai puțin educabilă. Însă din ce în ce mai înclinată a se supune presiunii ideologice (chiar dacă, mai nou, i s-ar spune *postideologică*) și constrângerii politice cu

pretenții, chiar ambiția că ar fi mai presus de orice politică. Un fel de superliberalism extrăgând supraomul direct și exact din puterea-i supralicitată de fiară, ceea ce iarăși amintește vag și neplăcut de gândirea florentinului:

„Acțiunea politică conformă sfaturilor lui Machiavelli este forțată să încerce o generalizare a necesității, o supralicitare a succesului și eficienței acesteia. Imperativul machiavellian al adecvării la indicativ presupune metamorfoza acestuia din urmă, adică transformarea lumii, o transformare nu mai puțin radicală decât cea al cărui proiect este atribuit utopiei.” (Ibid., p. 11)

Dacă principele lui Machiavelli stă mai presus de morală, nu cumva dinspre el pornesc a se contura și elabora fundamentele rațiunii de stat? Un fel de abstractizare descărcată de orice etică (inclusiv religioasă) a principiului principelui, motor simbolic și esență a funcționării oricărui tip de stat. German neașteptat pentru acea celebră *Realpolitik* ce va mai avea destul timp de așteptat. Dar robind indubitabil, dacă e să-l ascultăm pe Edward Hallet Carr: „Machiavelli is the first important political realist” (*The Twenty Years' Crisis*, Macmillan Press, London, 1946, p. 63)

În căutarea unui punct de vedere să reflecte o surprinzătoare intensiune abia deschizând șansa dezvăluirii, asupra acestei probleme ce-și sondează profunzimea, remarcăm, cu Viorel Cernica, amputarea operată conceptual de secretarul florentin:

„Până la Machiavelli, Cetatea și Omul (Leo Strauss) au fost împreună socotite obiect al gândirii politice; și pe bună dreptate. Deodată însă, anume prin opera lui Machiavelli, omul dispăre, deși această operă este plină de observații asupra psihologiei umane; rămâne însă statul. Consecința acestei dispariții - operată și în alte perioade ale istoriei gândirii politice, fără ca ea să devină propriul acestora, așa cum se întîmplă în epoca modernă - o constituie aneantizarea rostului „cetății ideale” (Modelul conducătorului înțelept - Niccolo Machiavelli, în *Cetatea sub blocada ideii*, Institutul European, Iași, 2005, p. 143)

Poate, în pofida evidențelor, concepția nu era chiar radicală. Cum arată Pierre Manent în lucrarea citată, puterea reprezenta, la timpul lui Machiavelli, apanajul unor oameni aleși prin naștere, avere, iar mai rar, prin calități speciale ce-i scoteau din anonimatul mulțimii. Capacitatea aceasta de a opera iscusit cu forța politică legitimă prin sine instrumentul sofisticat și greu de mînuit al vicleniei.

Însușirea nu i-a lipsit, e drept, nici lui Cioran. În vremuri pregătind expansiunea individului mai degrabă comun, anonim, popular, mediocru, din piața zgomotoasă a freneziei ambițiilor politice pentru toți și toate măsurile. Deopotrivă fascismul, nazismul și comunismul au scos la iveală o multitudine de asemenea orgolii de suprafață. Ceea ce explică un adevar mai degrabă ținut sub relativă tăcere: legitimarea oarecum democratică a celor mai crude și distrugătoare dintre aceste regimuri tiranice. Pentru că democrația de tip occidental să le pună altcumva, mai pașnic, nu neapărat și mult mai productiv, deși putem spune ceva mai legitim, să asigure impulsul drumului politic prin istorie.

Victoria DRAGU-DIMITRIU

Haremul domnului Lovinescu (VI)

(continuare din numărul 5/mai 2023)

Marile cărți au întotdeauna atâtea variante, câți cititori. Agendele lui E. Lovinescu sunt, dintre acestea, o fabuloasă operă postumă, poate cea mai importantă carte de memorialistică apărută după 1989. Notațiile zilnice ale criticului oferă un spectacol unic prin complexitate al literaturii românești interbelice, dar și o comedie umană de forță balzaciană. De îndată ce deschizi oricare dintre cele șase volume, cu multă trudă alcătuite de o echipă de editori excepționali, descoperi o poartă spre această lume plină de seva vieții.

...10. Printre surprinzător de multe doamne de la *Sburătorul*, cenaliste sezoniere sau pentru eternitate, care scriu teatru și și-au văzut cel puțin o piesă jucată la Național se numără și poeta Ștefania Zottoviceanu, apărută în *Agende*, întâia oară, numai cu numele, în 1925, când este amintită la un ceai. Lovinescu dă glas unor poeme de Barbu, Baltazar, H.P.Bengescu și, pentru a distra invitații, alege: *o parodie mediocră a Sandei Movilă (Ștefania Zottoviceanu)*. În ianuarie 1927, doamna vine și: *citește în cenaclu primul act din „Mariana și ceilalți”, mediocru și vulgar*. Nu face o impresie mai bună nici urmarea,: *Ștef. Zottoviceanu sfârșește piesa „Mariana”, mediocră și vulgară. Un bas bleu se sinucide, pentru că descoperă că n-are talent. Cella îi spune că e plictisitoare. Mare émoi!*

Șocul eșecului e mare, autoarea dispare pentru mai bine de doi ani din *Agende* și cenaclu, dar scrie în continuare și, în 1929, duce o nouă piesă, *Urangutanul*, la Național. Lovinescu asistă la lectură, fiind membru în Comitet, și notează în caiet: *Se primește*. Înseninată de succes, Ștefania apare chiar a doua zi în Câmpineanu 40, aducându-și o prietenă, d-na Costescu, Maura Prigor. Apoi, din nou, tăcere.

O regăsim iarăși printre cei veniți la cenaclu, duminică, 27 martie 1938. Se numește acum Zottoviceanu-Rusu și este trecut pe listă cu subliniere dublă și o notă în paranteză (*după zece ani*). Vara, când cenaclul ia vacanță, *Ștefania Rusu pleacă Omen*, să asiste la conferințele lui Krishnamurti, a cărui pasionată adeptă devenise. Mai trec doi ani până când scriitoarea își face din nou timp pentru cenaclu și atunci, în iunie 1940, numele îi e subliniat multiplu, iar intrarea, senzațională: *Palade începe un roman. E întrerupt de apariția Zottoviceanu, care e eroina romanului*. Scriitoarea Maria S. Palade-Galați și-o alesese ca personaj principal pe tumultoasa traducătoare din Krishnamurti, cunoscută pentru legăturile ei scandaloase, și probabil că toți cei de față sunt la curent. Autoarea și personajul ei mai apar împreună în *Agende*: *Șt. Zottoviceanu cu d-ra Palade (pictorița), care e și scriitoare*. Sau, altădată: *6½ - 8¼, Ștefania Z. apetisantă. Întâlnită și la Socec. (...) povestește viața ei de balamuc, de doi ani. Romanul familiei Palade, mama, tata, fata, cu dublu menaj. Așadar, nu numai domnișoara Palade scrie despre Ștefania (ceva ce nu a apărut niciodată), Ștefania ar putea scrie și ea un roman despre Palade*.

Curând, Lovinescu e din nou surprins: *Marți, 30 iulie 1940: Ștefania Zottoviceanu - extravagantă. Chestia Russu, Krishnamurti, Nae Ionescu. Divorț. Citește trei poezii pentru Nae. Până la 8½. Câteva cuvinte numai, pentru a descrie vârtejul în care trăiește poeta. Din acest moment, prezența ei în Agende și în cenaclu devine fapt obișnuit. Vineri, 9 august: Ștefania Russu - cu poezii relativ mediocre. A doua zi: Zottoviceanu-Rusu la 5, cu poezia „Basarabia”, excelentă. Pe 20 august: 6½ - 8½, Ștef. Russu cu poezii frumoase... Îi citesc (ea insistă) Creangă, „Povestea (poveștilor)”. Singura femeie care accepta și dorea. Râs isteric. Elle est prête. După o săptămână: Zottoviceanu mă întreține cu poezii și bune și rele. Și cu o grozavă trivialitate (a dejunat la Galaction etc.) Șah la rege.*

Ca multe alte cucoane care calcă pragul criticului, și ea îi încredințează secrete, își declară obsesiile și grijile: *cartea de poezii de la Delafras - 15.000 lei, divorț, sau Joi, 18 oct. Ștefania Russu, 7½-8, de o vulgaritate înspăimântătoare: divorț și tot felul de draci*. Pedagogul din Lovinescu se străduiește: *Ștefania mă sufocă cu vulgaritatea. Îi fac lecție. Inutil*. Lovinescu e lămurit în privința ei, dar mereu resemnat, îi trimite, de Sfântul Ștefan, 1941, *o ciclamă*, iar ea îi dedică, în volumul *Renaștere*, apărut în tragica vară a morții Magistrului, în iunie 1943, poemul *Elogiul gândului: Omagiu Maestrului E. Lovinescu, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de existență*. Apucase, în trei iulie, să urce în bulevardul Elisabeta și să i-o ofere: *La 12, flori și cartea Zottoviceanu - Renașterea*.

11. Numele Hortensiei Papadat mai apare o dată în notele privind ziua de 23 noiembrie 1941: seara târziu, când telefonează Alice Basarab. Turuiala ei îi stârnește Magistrului o dreaptă mână: *Vorbește de doamna Bengescu, n-ar vrea să apuce așa bătrânețe, etcetera*. Pentru Basarab, 37 de ani, cei 65 ai romancierii par matusalemici, iar viața ei, sfârșită. Lovit în sentimentele sale cele mai puternice, Lovinescu, 60 de ani abia împliniți, face ordine: *Cea mai proastă dintre femei. O reped violent, grandios. O parte, numai în gând. Idioată. Gafe, scuze, din lac în puț*.

Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu

Deseori, criticul își exprimă numai în gând sau în agendă mâniile. În această punere la punct jupiteriană, deslușim din nou dimensiunile prețuirii față de tovarășa vieții lui spirituale!

Am aflat-o decenii mai târziu pe Alice Basarab, ascunsă în fătura scriitoarei Elvira Bogdan și numărând mult mai mulți ani decât adunase Hortensia Pa-

padat-Bengescu la data observațiilor ei necugetate. Alice, cu un palmares de premii și volume publicate, își ducea eroic vârsta. Se farda accentuat, purta haine vetust colorate și se așeza, în anii șaizeci ai veacului trecut, pe canapelele Sălii Oglinzilor din Casa Scriitorilor, fostă Monteoru, între alte doamne din leatul ei, poftite, sau numai îngăduite, la Cenaclul Labiș. Eugen Barbu, prezidentul, le știa, fără îndoială, dar tinerii din sală le priveau în treacăt, neavând habar ce caută ele acolo, cine sunt, cine au fost bătrânele tăcute, triste și rujate, pete întunecate pe fondul auriu al tapi-seriilor. Multe ocupaseră, ani la rând, canapeaua Casei Lovinescu. Abia acum, amintindu-mi-le, mi se rupe inima. Pe atunci, le priveam întocmai ca Alice pe Hortensia. Se mai gândea doamna Bogdan, zărindu-se în oglinzi, la marea prozatoare? Îi mai răsună în auz glasul criticului, muștrând-o *grandios*?

Alice Basarab nu era nici pe departe importantă în harem. Alte și alte făpturi, frumoase, dăruite, dulci, aiurite, doamne adevărate, muieri insinuante, mondene placide sau acre, cucoane focoase, june secreteoase, aristocrate pasionate de teatru și de scris, cochete burgheze, pline de sine, și șovăitoare silfide nefericite urcă treptele inițiatice din Câmpineanu 40, din Câmpineanu 39 sau din bulevardul Elisabeta, în căutarea unui sfat, a unei confirmări, a unei simple treceri de vreme. Și fiecare găsește cam ce caută. Și fiecare se gândește în primul rând la sine, dar nimeni, nimeni nu le poate da harul, dacă nu s-au născut cu el.

12. Mărgărita Miller-Verghi, doamna prezentă cu un telefon în seara de 21 noiembrie 1943, zisă *Margot, auditor extrem de bun*, cum o caracterizează Lovinescu, în rezumatul celei de a patra ședințe a *Sburătorului*, din 30 septembrie 1923, a șaptea pe lista cadrelor cenaclului, este, sub o aparență sobră, calmă, o ființă plină de inițiativă, de vioiciune și deschidere spre tot ce e nou. La una dintre primele întruniri ale Sburătorului, ea: *pune să i se citească de Brăescu un film în 8 acte și 17 tablouri, îngrozitor de banal în senzațional, mi-am pierdut orice iluzie de tactul acestei inteligente și simpatice domnișoare*. Aducerea unui film în cenaclu e o deviere de la program care îl supără, dar nu din cale-afară, pe Maestru. Se amuză când ea, în calitate de autor, citește versuri: *Margot, M.-V. cu poezii quasi dadaiste, și găsește termenii cei mai grațioși când: Ticu Archip citește două acte din piesa „Pentru tine” a lui Margot M.-V. - agreabil, ireal și generos. Actul III este senzațional de cinematograf, iar actul IV: senzațional de domino romanțios*. Margot traduce pe loc, în cenaclu, o piesă din engleză, iar *altădată recitește o veche și lungă nuvelă; o tânără doamnă se sinucide din amor*. Nici ea nu se abate de la jocul retragerilor fără motiv aparent. După această lectură, dispare din *Agende* pentru trei ani. Și pe urmă, din nou, prezența la cenaclu, la ceaiuri, articole prin gazete, rare, ale doamnei Margot, despre *Sburătorul* sau despre câte o carte a lui Lovinescu. Și din nou, lungi șiruri de absențe.

Poate că din această relație, desfășurată de-a lungul unei vieți, cele mai grăitoare imagini, de pus față în față, ca într-o lungă și caldă conversație, eternă, între prieteni, peste capetele tuturor celorlalți, sunt cele două portrete pe care și le-au făcut, unul altuia, Lovinescu, în *Memoarii, 1916-1930*, iar Mărgărita Miller-Verghi, într-o recenzie la romanul *Bălăuca*, datând din 1936.

El, despre ea: *Nu-mi amintesc împrejurările descinderii d-soarei Margareta Miller-Verghy la ședințele noastre, floare de cireș lunecată pe ferestrele deschise ale primăverii sau fărââmă luminoasă de bolid prăvălit din pulberea lactee; dacă nu știu cum a venit, știu însă unde a căzut: din fundul divanului, dintre perne, și de sub straja chenarului de cărți, s-a înregistrat dintr-o dată prezența unei atenții, semnalizată prin mici comentarii suave; prezența unei capacități de a înțelege orice și a unei admirații universale; prezența unei forțe de iluzii unice, cu foșnet de aripi ce se înalță cu elanuri în albastru, dar și în vid, cu*

Înflorind „golul timpului” prin „Yakobana” (II)

prăbușiri vizibile în ochii oricui dar insensibile fluturului ce lunecă, imponderabil aproape, prin spațiu, într-o cădere anulată de forța optimismului său pururi gata de noi avânturi.

Ea, despre el, portret risipit între comentariile la romanul atunci apărut, *Bălăuca*, adus sub ochii noștri de fabuloasa editoare care a fost Gabriela Omăt: *...temut dispensator de glorie în urma celor 35 impunătoare volume de critică literară ce se înșiră în bibliotecile noastre. (...) vânos quadenar cu profil roman, cu păr alb și stufos încadrând o frunte largă și masivă sub care strălucesc doi ochi foarte negri și foarte pătrunzători, îmblânziți uneori de un zâmbet plin de indulgentă ironie. Astfel l-au văzut prezidând ședințele săptămânale ale cenaclului nenumărați membri de baștină sau trecători, de toată mărimea și de tot soiul. Toți mânuitorii condeiului s-au perindat pe acolo, de la purtătorii celor mai vestite nume ale literaturii noastre până la cei mai vestiți debutanți, cari se așezau bâlbâiți, cu fruntea umedă de nădușeala emoției la biroul maestrului, să-și citească operele.*

13. Cea mai importantă doamnă pentru Lovinescu, pentru viața, moartea și posteritatea lui, nu era acolo în ziua aceea de noiembrie. Nu mai putea fi acolo. Nu mai intra demult în casa aceea, dar nu era prea de pomenită de soțul ei nici pe când locuia sub același acoperiș cu cenaclul și asista la toate întrunirile, ședințe, ceaiuri, vizite... De pe la mijlocul anilor 30, Lovinescu o scosese din viața lui, parcă zburând peste acele clipe, cu aripi grele de groază și silă, fără a aminti nici numele ei, nici motivele acelei rupturi sângerând. Pentru nimeni altcineva decât ei nu contează motivele. Fapt e că ea, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, a preluat toate suferințele hărăzite alor ei după venirea rușilor și a comunismului, cum spunea tânărul Calimachi, s-a pus pavăză pentru libertatea fiicei ei, Monica, și pentru memoria bărbatului ei mort, și a plătit cu ani cumpliti de detenție și moarte fără mormânt, pentru a fi fost parte din uriașa aventură a *Sburătorului* și mama copilului ei. Nimeni nu a plătit un preț mai mare. Scrisorile ei către fiica iubită, literatură de aur, scrisă cu suflet sfâșiat, în totală ignorare a ideii de literatură, rămân încă a fi descoperite, sunt ale viitorului.

Cum a fost ea? Dintre toate imaginile ei, din memoriile sburătorilor, din *Agende* – referiri administrative la creșterea copilei lor, din jurnalele fiicei celebre, din cărțile ce i-au fost dedicate, cu mărturii din greu, ca din neant recuperate, unde ea apare vitează, înțeleaptă, dascăl daruit, povestitoare minunată, frumoasă, iubitoare, mamă gata de orice sacrificiu, niciuna nu mi-a rămas atât de dureros în inimă cum s-a întâmplat cu cele câteva cuvinte, poate convenționale, nu-mi dau seama, ale Claudiei Millian, din cartea despre Ion Minulescu: *...îmi aduceam aminte de „divanul” de pe strada Câmpineanu, unde câteodată prietenele mele Bebe și Cella Delavrancea mă invitau să iau parte la cenaclu. Păstram o plăcută amintire doamnei Titi Lovinescu, care atât de tândră îi spunea soțului ei „My Love”.*

My love...

Amurgul volumului III din *Jurnalul* lui Mircea Radu Iacoban e dominat de aurora gândului și a demnității cuvântului. Scriitor complex, autorul nu și-a așezat în față oglinda narcisiacă, dimpotrivă, a îmbrăcat platoșa dreptății și a patriotului de expresivă sinceritate, chiar dacă prima „umbă cu capul spart”, iar cealaltă e insuportabilă neomarxiștilor porniți în marș triumfal să ne fericească viața cu ceea ce numesc ei „corectitudinea politică”. Pentru a realiza o radiografie a societății de ieri și de azi, scriitorul născut la Ițcanii Sucevei e sedus de narațiune, uneori îl încearcă un dialog imaginar și, periodic, se lasă copleșit de suavitatea unui lirism încântător: *Un trandafir cu trei „roze” și patru mușcate înflorite cu boboci mai rezistă în mijlocul frigului de noiembrie. În rest, „botanica mea”, cu atâta drag și sârg îngrijită, s-a vestejit și s-a vlăguit. Iar până la primăvară mai este... un veac!* Altfel spus, M. R. Iacoban viețuiește între flori în toate cele patru anotimpuri ale anului, o simbioză care generează energii binefăcătoare. *Yakobana* și bucuria ei permanentă, căci dincolo de aceasta nu prea e prilej de a fi răsfățat de un asemenea sentiment, ba dimpotrivă.

Năvălesc peste conștiința scriitorului tarele democrației noastre anemice, precum hidra corupției, șarpele minciunii (stă în continuare „cu regele la masă?”), caracatița hoției: *Tuturor celor cățâniți în ranguri, indiferent de apartenența la un partid sau altul, cel puțin până mai ieri li se părea normal ca, odată ajunși într-o înaltă funcție politică, să-și facă mâna greblă, mințind cu carul și furând (altă rimă n-am avut) cu vagonul.* S-a adăugat mișcarea haotică și vicleană a coronavirusului, agresiv peste măsură. Grav a fost că prezența „inamicului” n-a fost luată în seamă de unii, contestate fiind până și măsurile de protecție. Știrea că Paul Goma a fost învins de covid îl întristează și îl revoltă: *Ditamai luptătorul de-o viață răpus... de un năpârstoc microscopic!* Exclamația venită din durere și regret mi-a adus aminte de altă zicere (axiomatică) a lui Octavian Paler din *Polemici*

cordiale, asemenea polemici prezente și la autorul *Jurnalului*: „Poetul care cântă lumea ca un demiurg nu poate astupa totuși gura unei mitraliere ațintite asupra sa.” Revenind la disidentul și prozatorul P. Goma, născut în Basarabia, cititorul va afla din *Jurnal* că abia în 2013 a fost repus în drepturi în Republica Moldova, fiindu-i acordată cetățenia, iar Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor, a expediat la Oslo propunerea oficială de a i se acorda Premiul Nobel. În opinia mea, scrie M. R. Iacoban, *astfel de gesturi se cuvenea să le facă în primul rând România.* Confruntarea cu Covid 19 a fost dramatică, printre cei secerati și înmormântați la repezeală fiind și președintele Filialei Bacău a USR, Calistrat Costin. La vremea respectivă, aut+orul *Jurnalului*, constatând că în țara noastră mortalitatea e de opt mai mare decât în Polonia, Germania sau Olanda, se întreabă nedumerit: *Nu-i de-a dreptul absurd? Ceea ce se întâmplă aici, încercând să găsească un răspuns plauzibil pentru sinistru situație. Până atunci a venit cu o pesimistă declarație șeful OMS, ca să-l oblige pe scriitorul ieșean la o reacție fără exasperare ori lamentare, ci doar a unui om puternic și echilibrat: Virusul mi-a furat un an din viață; să urmeze încă doi?*

Din păcate, Covidul nemilos, care a secerat pe bandă rulantă vieți omenești, e dublat de-o vreme de un alt virus, nu mai puțin periculos, cel ce a făcut nenumărate victime în țările cu regim totalitar, e resuscitat în numele unei ideologii demolatoare de valori. Autorul e oripilat de cerința profesorilor woke din SUA să fie scos din manualele școlare Shakespeare, considerat, nici mai mult, nici mai puțin, „in-

strument al oprimării imperiale”, iar capodopera **Romeo și Julieta** nu face decât să promoveze „masculinitatea toxică”. Concluzia imbatabilă a intelectualului M. R. Iacoban cade ca o sabie a lui Damocles: **Romeo și Julieta, cea mai frumoasă poveste de dragoste a Renașterii, prin însăși rangul și statura ei de creație-monument al arte umanității unanim prețuit și validat, n-ar trebui coborâtă în vâlmășagul mizeriei contestatate a celor ce se pricep doar să dărâme fără a fi în stare să pună ceva în loc.** Evident că aberațiile curg mai dihai decât nisipul din clepsidră, inscripționată „political correctness”. Se pare că românii ar avea întâietate în domeniu. În ziua de 15 ianuarie 2022, autorul *Jurnalului*, pe lângă alte considerente la adresa lui Mihail Eminescu, citează din canonicul Alexandru Grama privind **Luceafărul**: „Într-un lupanar poate s-ar putea ceti și splica lucruri de aceste, în școală nu este profesor pe lume care să cuteze a o face, căci poezii de acestea nu se cetesc și esplică în școală, ci se aruncă la gunoi.” Cu vremea, numărul detractorilor a tot crescut, aruncând asupra „poetului național”, consenmează M. R. Iacoban, tot felul de ineptii, de la „Eminescu nu-mi spune nimic” până la formulări imposibil de redat ale unor proletari ai gândirii. Autorul amintește, cu această ocazie, isprava *președintelui Constantinescu-Levant, care a găsit de cuviință să-i decoreze cu medalia „Eminescu” taman pe... cei care declarau că poetul este... nul(!)* (...) O întrebare de bun simț: l-a împins pe careva conștiința să refuze distincția? „La plăcinte înainte”, fără leac de demnitate! Alții se întrec să-l felicite pe scriitorul și, de data aceasta, scenaristul ieșean pentru o „performanță” inexistentă: cică scenariul filmului **Un bulgăre de humă**, dedicat prieteniei dintre Creangă și Eminescu, ar fi o expresie a relației homosexuale. Exclamă (pentru a căta oară, incomodat de aiureală?) scenaristul: *Îți stă mintea-n loc!* Ba mi se pare că le zuruie grăunțele homosexuale, amețindu-i de-a binelea! Până la urmă, cum să nu-ți stea, când dai peste o imensă obtuzitate nevaccinată?

O atenționare vine de la același, prin citarea lui Andrei Pleșu, de la care pleacă o părere autorizată privind molima abătută asupra omenirii: „Cred că e vorba de o mutație. Nu doar de o mutație a virusului, ci de o mutație spirituală. Diagnosticul meu e transformarea gândirii în ideologie.” Iar în momentul în care ideologia devine suverană, lumea e plasată în dictatură, văzută ori nevăzută, indiferent de culoare, când, vorba lui Stalin, „moartea a milioane de oameni reprezintă doar o statistică.” Primii pași s-au făcut. Găsim în *Jurnal*: Henry Kissinger era de părere încă din 1973 că „populația lumii trebuie să fie redusă cu 50%”, în vreme ce D.

Rockefeller înaintează la iuteală pe această pârtie diabolică cu o soluție de două ori criminală: „Candidatul meu favorit pentru eliminarea a 90% din populația lumii este Ebola (Ebola Reston), deoarece este extrem de letală și ucide în câteva zile în loc de câțiva ani.” Declarațiile celor de peste ocean îl duc cu gândul pe M. R. Iacoban la *demența nazistă* și are perfectă dreptate.

Jurnalul, cu aspect de roman, se încheie cu o primă ninoare poetică din 20 noiembrie 2022, după care a urmat o alta prelungită și strașnică peste cei cu idei trăsnete (fie-le lor acolo!) și poate le-a spălat păcatele cele grele și le-a adus mintea în țarcul de deasupra ochilor. Cum însă nici Europa n-a scăpat de povara, de data aceasta a rachetelor și a tancurilor, singura nădejde rămâne la Cel-de-Sus. Cât privește volumul parcurs cu reală încântare și cu gândul la densitatea ideatică a textelor lui M. R. Iacoban, rămân cu dorința să ne bucure cu un al IV-lea volum.

Gellu DORIAN

Gheorghe Șerban

– La marginea gândului

Noua carte a lui Gheorghe Șerban – *La marginea gândului*, Editura Ștef –, autor al încă opt cărți, dintre care cinci de poezie, două de proză și una pentru copii, s-ar dori însumarea unei recolte de câțiva ani, poezie în aceeași manieră a versului simplu, confesiv, sigur pe sine, fără nici o tendință de înscriere în vreun stil descoperit cumva de pe la congenerii săi sau din eventualele lecturi de până acum. Astfel și în această carte, Gheorghe Șerban rămâne un tradiționalist, cu încercări de „modernizare” a discursului poetic, în texte ce incumbă un efort și un talent consecvent cu voința lui de a scrie bine.

Gheorghe Șerban este profesor de limba și literatura română. A profesat o viață întreagă la o școală generală din Dorohoi, la o margine de țară, loc, de altfel, generos în talente de tot felul, de la scriitori și pictori la actori, ca să ne referim doar la acest aspect cultural al locului. Titlul ales acum, *La marginea gândului*, parcă ar vrea să sugereze că, locuind la margine de țară, toată viața lui consacrată educației și planurilor de viață, pe care, se pare, și le-a îndeplinit, se găsește acum la capăt de drum, la margine de gând, gând ce se vrea exprimat poetic. Dacă toate puterile, într-un final, îl părăsesc pe om, puterea gândului, fie și la margine, la final de drum, acolo unde se sfîrșesc toate, îl ține în viață, viață pe care, în cazul poetului nostru, i-a fost consacrată unui vis, acela în care poezia și-a făcut loc printre altele, dar nu oricum, ci cu o pasiune care i-a întreținut arderea până la acest punct, după care nu mai continuă nimic, nici o frază, nici un cuvânt. Totuși poetul speră așa chiar într-o poezie care stă și pe coperta patru a cărții: „Eu știu că m-a rodit pământul,/ încă nu-i timp de plecare,/ mai vreau să țin în brațe/ infinitul albastru/ și apoi să spun la fiecare povestea mea/ de simplu călător/ în altă lume fug/ ireversibil,/ trăirea mi-o curg.” (*La marginea gândului*)

În acest registru de „simplu călător” își așază întreaga carte Gheorghe Șerban, cu speranța că semnele inevitabile ale sfîrșitului pot fi împinse pînă dincolo de „marginea gândului”, adică acolo unde nici gândul nu mai poate fi gând, ci doar „lume ireversibilă”. Fără a face vreun efort de a ieși din confortul pe care și l-a asumat într-un stil de mult depășit, într-un soi de poezie pe care unii autori de mult apuși o țineau în strune, așa cum pășuniștii odinioară credeau că poezia lor e unica din lume, din lumea lor evident, Gheorghe Șerban crede că acest gen de poezie, simplă, confesivă, cu un iz de biografism, de la „firul ierbii” sau de la „țîța vacii”, ar mai avea căutare, ar rezista timpului. În poezia care dă titlu cărții, de altfel ca și în altele din același substrat al inspirației, autorul dorește să se explice de ce această abordare, și, evident, îl înțelegem de ce: „Cuvintele mele n-au stare,/ vor să ridice statuie/ adevărului,/ nu știu că nici un drum presat cu flori/ nu te conduce obligatoriu la victorie,/ pentru liniștea statuiilor/ e nevoie de lupte nesfîrșite,/ nu putem să lăsăm în seama/ zeului împlinirii/ rezolvarea promisiunilor la fiecare/ naștere sau/ să vedem adevărul absolut în/ fiecare își făurește singur norocul.” Le zic tuturor cuvintelor,/ și celor pe care nu le rostesc,/ să nu creadă că vom călca mereu/ pe covoare,/ că nu tot timpul cerul e fără/ pată de nor, nici întineric e luminos/ doar cînd iubești,/ să aibă încredere în lacrima primordială,/ ca o recunoștință a inocenței.” Peste timpul meu/ nedefinit și neînțeles,/ așteptarea unui verdict ar fi o victorie/ a destinului,/ Un noroc neașteptat al împlinirii,/ o mistificare a esențelor bolnave/ ca un sărut zăvorît în/ biografia mea/ scrisă cu pana amurgului.” Cuvintelor mele le-am sugerat/ să ridice statuie norocului/ cît încă ecoul se întoarce în/ amfora nopții,/ cînd luna ne adăpostește amintirile,/ cît mai găsim drumul făurit/ la voia destinului,/ îngăduitor cu adevărul atunci cînd/ îmbrățișează ideea învingătorului.” La marginea gândului plecat/ cuvintele ar fi în zadar,/ ar fi ca florile ofilindu-se/ pe morminte,/ un sacrificiu gratuit/ spre a îndulci singurătatea/ memoriei.” A te adresa cuvîntului ca unei ființe – așa cum Aristotel a definit poezia ca fiind „corp viu” – pare a-ți exprima într-un fel profesiunea de credință, aceea de a face din cuvinte „corp viu”, adică poezie. Nu e chiar la îndemîna oricui acest lucru, chiar dacă la unii se vede un efort evident de a convinge că profesia scrisului este ceea ce ei fac cu o credință de neclintit, cu rezultate ce rămîn,

din păcate, surde pentru cei din jur. Nu această credință, exprimată astfel, este și convingătoare, atît pe cît ar trebui să fie produsul ieșit din această profesie exprimată artistic. Ci mai curînd, un trist sentiment al ratării.

La Gheorghe Șerban se poate vedea o evidentă evoluție de la o carte la alta, și cu atît mai mult în prezenta carte de peste două sute de pagini, în care dorința de a convinge este evidentă și prin unele rezultate. De la acest poem, citat mai sus, cu menire *captatio benevolentiae*, de cucerire a cititorului, prin explicații coerente, logice, pînă la textele care întregesc un corp de carte cu o temă susținută de la poezie la poezie, Gheorghe Șerban pare a trăi cu sinceritate fiecare gest exprimat prin cuvîntul care, speră el, poetul, să-l reprezinte în fața unei instanțe estetice. Unele poezii sunt convingătoare, altele, deși în același ton, par repetitive, susținute stilistic de un soi de metafore bătătorite, fără a propune ceva nou. Dar nu asta dorește Gheorghe Șerban, să propună ceva nou, să miște tiparele și paradigmele poetice existente, ci să arate că poezia scrisă de el are suflu, se susține și ar putea fi convingătoare. În bună parte este, poetul știe ce face, dar nu îndrăznește să sară gardul și prin curții unde actul poetic este la el acasă; el rămîne în curtea lui, așa cum un manierist, deși știe că nu e bine, rămîne în maniera sa pînă la sufocarea cititorului.

Poetul se adresează mereu cuiva, așa cum face în *Lecția de cunoaștere*, unde o ușoară emfază îl ține încordat pînă la final, cînd spune, într-o circumstanță sentențioasă, că: „dacă nu vor să trăiască într-un/ con de umbră,/ să caute bucuriile chiar și în/ durere” – vorba lui Eminescu,

„suferință tu, dureros de dulce” Această încercare timidă de oximoron, la Gheorghe Șerban nu suplinește nervul care ar fi trebuit să țină poemul încordat pînă la capăt. În alte texte reușește să impună un ritm stilistic ce ar putea defini caracteristica poeziei scrise de Gheorghe Șerban cu convingerea că desăvîrșește un act de creație de calitate. Dar și așa, poetul este conștient că „Gloria a trecut pe lîngă” el. Și este evident, aceasta s-a dus acolo unde a găsit casă bună, loc de trai alături de cititorii de poezie. Dar nu gloria a fost țelul pe care l-a urmărit poetul, ci acea mulțumire pe care ți-o dă cuvîntul care, nu-i așa, a reușit „să exprime adevărul”. Chiar și atunci cînd „călcînd în picioare/ binevoitoarea lumii umilință”, Gheorghe Șerban are satisfacția cuvîntului căruia îi vorbește, așa cum am văzut în prima poezie care deschide cartea, ca unei ființe, dar și atunci cînd

se găsește „suspendat în aspirații”, atunci cînd crede că i se cuvin „laude celeste” pentru împlinirea de a fi venit „neanunțat în astă lume”, lume în care el vrea, nu chiar cu orice preț, să fie poet. Cărțile lui de pînă acum ar fi trebuit să convingă lumea, acea puțină lume care are la îndemîna cărțile poezilor, adevăraților poeți, încît cu greu se mai apleacă și spre acele cărți iscate din „marginii de gând”, chiar dacă acestea au acuratețea așa cum crede autorul lor că o are, ori cum cu adevărat e descoperită de cei ce citesc poezie.

Citatele ar putea continua, pas cu pas, unele în argumentarea unei critici subiective, altfel nici nu s-ar putea, altele pentru a ilustra un talent evident, care și-a amînat pînă hăt tîrziu publicarea cărților, care, poate dacă ar fi apărut la timp, ar fi intrat de pe atunci în atenția criticii. Dar și acum, așa cum o dovedește și prezenta carte, poezia lui George Șerban are acel șarm al poetului de la margine, care crede în cuvînt ca în Dumnezeu, crede cu puritate în ceea ce face și propune cu timiditate și altora să vadă ce a făcut el. *La marginea gândului* are suficiente motive să se susțină, printre atîtea alte cărți, ca una din cărțile meritorii ale unui astfel de poet, care crede că lumea lui, cea de la margine, poate intra în atenția lumii de la centru. Cred că merită efortul și acordarea unei șanse și unor astfel de autori, lipsiți de orgolii, de vanități, care, prin atitudinea lor retrasă, elimină ceea ce mai toți veleitarii își exprimă de fiecare dată, agresivitatea și dorința de recunoaștere imediată. George Șerban știe foarte bine unde îi este locul, iar poezia lui merită locul pe care poetul și-l merită, chiar și acum, la crepuscul, cînd suferința e „dureros de dulce”, cînd cuvîntul, fratele lui, așteaptă o replică de la cei ce știu să și aline astfel de suferințe.

Ștefan AMARIȚEI

Faima

poetului

în subteran

Trec seara pe o stradă pustie din cartierul vechi, cînd atenția mi-e reținută de un anunț deasupra porții unei vile somptuoase.

Anunțul e: “De închiriat poezilor fără adăpost”; în orice caz, ceva ieșit din uz.

Intrigat intru și mă afund într-un coridor nespulș de luminos.

Un personaj cu figura de ghid îmi iese în întîmpinare și mă conduce la o scară ce coboară în subterană.

Personajul e un individ cunoscut, care s-a ocupat să-mi găsească un rost cîndva.

Pe pereții scării observ firide ce ascund statuete bizare, pe care le examinez din aproape: sunt mulaje în ghips, mulajele unor scriitori importanți.

Iată, printre altele, figuri ce-i înfățișează pe Eminescu, Arghezi și Blaga.

Călăuza mă abandonează pe ultima treaptă și mă găsesc deodată într-un hol vast, luminat feeric, împărțit în trei încăperi.

În prima, cu mult mai mică decît celelalte, unde ziua palidă pătrunde printr-o fereastră fixată în tavan, un bărbat stă la masă și compune versuri.

De jur-împrejur, pe masă și pe podea sunt împrăștiate din abundență sticle de rom și cești de cafea.

Bărbatul nu mi-e necunoscut, e dl. Bacovia.

Sala vecină, vag mobilată în stil agrest, e nișel mai luminată, deși neașteptat de călduroasă.

În aceeași poziție ca și primul, dar stîrnindu-mi o amintire plăcută, îl disting pe dl. Barbu, Ion Barbu.

Niciunul din ei n-a părut să mă vadă. Și abia ajuns în a treia încăpere mi-a scapăt o grimasă de nemulțumire.

Camera asta e mai mare, într-adevăr, obiectele din jur se pun în valoare mai bine.

Un scaun rotativ în fața unui birou, pe care se lăfăie un calculator de ultimă generație pare a-mi fi destinat.

Mă supun inspirației de moment și îmi asum datorita de onoare de a compune versuri.

Abandonîndu-mă dicteului automat, nu reușesc să tastez decît cuvîntul: Poem...

Acesta, pe dată destrămat; a doua oară: Poem...și a treia oară: Poem...

Cristina SCARLAT

Florentin Palaghia, A treia aripă¹

FIUL IMAGINII ÎN DESENUL DIN COVOR

Contactul cu un autor de texte poetice, atunci când nu-l cunoști personal, se realizează doar prin texte. Și mai puțin (în cazul meu, sigur!) prin ceea ce au spus alții despre el. Iei de bune confesiunile, mărturiile, spovedaniile autorului și încerci să-i faci, fidel, portretul, din ceea ce consideri a fi un autoportret. Atunci când reușești, în calitate de critic, să realizezi acest portret păstrând măsurile și mergând / intuind fix pe firul spovedaniei, vei avea surpriza să primești *feedback*-ul autorului într-un fel în care te justifică în calitate de cititor corect al textelor sale. Și de multe ori se întâmplă să dai verdict (critice) și să expui impresii despre textele de care te apropii, pe care autorii înșiși nu și le-ar fi bănuat că palpită în dedesubturile țesăturilor poetice. Ca un desen viu, nebănuit, în covor. Și reacționează, și ei, surprinși. Iar pe tine te validează, astfel, ca recititor. Atunci când reacțiile nu vin, ca *feedback*, e tot o validare a verdictelor tale. O surpriză a autorului că a fost citit așa cum nu s-ar fi așteptat, într-un filigran de surprize, și e posibil să nu îți placă imaginea în oglinda critică pe care a expus-o, chiar dacă această imagine este una care-l validează ca artist.

Florin Palaghia este surpriza de azi. Necunoscându-l personal pe autor, îl voi vorovi pre limba textelor sale, căutând firul director din desenul din covor.

TEXTUL CA SPOVEDANIE

Tematica diversă pe care o abordează autorul în volumul *A treia aripă*, cu care ieși lesne contact din repede trecutul în revistă „Cuprins” al volumului și, apoi, prin parcurgerea textelor reunite aici, îți justifică diagnosticul pe care-l dai, ca recititor: volumul reunește spovedanii lirice ale autorului, confesiuni tăsnite din episoade livrate de cotidian și îmbrăcate în mantie lirică: „Avem nevoie de prea puține lucruri / în viața noastră de toate zilele, / așa că pregătit de plecare / nu-mi mai rămâne decât bagajul / de ultimă oră, o revizie sumară / prin buzunare și o ultimă onomatopee, / și aceea minoră” („Bagaje, o ultimă revizie”, p. 13). Sau: „Goana pământului trudă este / în licărul stelelor reci. / Pe aici nu mai vine nimeni, / pe aici gonesc peste aride / și străvechi drumuri acești cai / înfloriți cum arborii în luna mai (...)” („Și negăsind odihnă”, p. 18). E ca o țesătură de texte care traduc realitatea imediată, trăită, respirată. O fac respirabilă. O fluidizează și o trimit înspre cântec sau litanie.

TAIFAS CU ÎNGERUL

În multe lecturi din ultimii ani din poezia contemporană, nu-mi amintesc să fi găsit vreun autor din bagajul căruia să lipsească, în calitate de personaj, certificând diverse ipostaze, îngerul. Apare și la Florentin Palaghia. În ținută de *supervisor* care cercetează și adulmecă contextele lumești în care viază muritorul: „La ușă sună un înger, / deschid, ne îmbrățișăm, / îl invit la masă. / Îmi povestește ce greu / a ajuns să mă cunoască, / cât m-a scormonit prin univers, / cum era gata să mă părăsească (...) / Îl invit să bem o cafea / și ne întindem bucușori pe podea, / pereții plini cu icoane îl aclamă / și îl adoptă ca să intre în ramă (...)” („Îngerul de smarald”, p. 36). Ipostază familiară, caldă, citadină.

RETRAGEREA ÎN POEM

Poemul reprezintă, cum altcumva, și pentru Florentin Palaghia o evadare din bolgiile cotidianului, o alternativă a realității, o șansă de cosmetizare și de filtrare a acesteia care-i oferă trăitorului posibilitatea de a „înghiți” și de a asimila altfel, în doze mai puțin periculoase, efectele concrete ale realului. Iubirea însăși, mai mult decât oricare alte segmente definitorii ale vârstei individului, este receptată / filtrată / tradusă la altă scară, în alt diapazon, în cazul poetului care evadează din starea de muritor de rând: „(...) Să vii când se

sfârșește acest poem. / Am să-ți mărturisesc câteva întâmplări / sortite uitării / doar tu cred că mă poți înțelege / când apeși literele cadentate, / când folosești imagini nedumerite.” („Poem de dragoste”, p. 50). Or: „Ea mi-a ieșit din inimă / și mi s-a dăruit toată. / (...) Era duioasă și simplă, surâzătoare / și recunosc deschis că nu am mai lăsat-o / să plece.” („Ea știa să iubească”, p. 56). O lume în care imaginarul și realul se împletesc, făcând casă bună.

IGUANE ȘI CER

Poetul poate cosmetiza realitatea și o poate livra în pictopoeme. Mai toți recititorii textelor semnate de Florentin Palaghia au văzut în acestea tablouri. E cât se poate de limpede senzația pe care ți-o creează lectura lor: tablouri vii, confesiuni fluid-colorate, și și mișcare filmică, în același timp: „(...) Formele închipuirii mele / nu au limită, desenează iguane. / Dincolo de divan / atârnă o mulțime de stele (...)” („Noaptea târziu aerul desenează iguane”, p. 80). Poemele sale sunt pictorești, sfidând, cum altfel, legile lumii fizice, ale realului: „Îmi urmăream corpul / balansând absurd / într-un cosmos fragmentat / nereușind să-ți spună / cu limba smulă, adevărul (...)” („Declarație de dragoste”, p. 158). „E ceva din pictura preraphaelită în poezia lui Florentin Palaghia, o apropiere genuină de cuvinte care devorează voluptatea suferinței pentru a se metamorfoza în diafanitatea bucuriei ca unică mângâiere. Versurile sunt stăpânite de o falsă desuetudine cu secretă incantație. Ne vorbește, și nu mai tace, un *marginal* ce ia calea adâncirii în miez.” (Miron Kiropol, „O secretă incantație”, p. 194). Textele sale, veritabile desene în covor, lasă ușor descifrabilă textura realității, a cotidianului, livrată firesc pictopoemelor, în doze și măsuri care o fac recognoscibilă în acestea.

POETI LEHUZI ȘI CRITICI SALVAMARI

„Scriu în neștire și cuvintele / se transformă în reptile, / care mă amenință. / De pe mal mă privesc salvamarii / și pregătiți să mă apere / se așază în genunchi / și mă imploră / să le citesc și lor o pagină / din memoriile mele. / Cred că o să mă înec, / dar ei vigilenți îmi zmulg manuscrisul / și nu mai înțeleg nimic (...)” („Memorii neterminate”, p. 113). Salvamari – criticii? Ca după naștere, lehuzi, poeții își lasă în lume textele, precum fluturii ieșiți din cocon. Ursitoare, critici – salvamari le iau în primire, le înfașă, le citesc, le pun diagnostic și, cu fișa de externare completată, le dau, la rândul-le, drumul în lume. Cu etichetă de valabilitate. Textele devin autonome, nu mai aparțin poetului-mamă, respiră singure și-și croiesc destin.

DECUPÂND POZE CU ÎNGEROAICE GOALE

Florentin Palaghia ni se oferă, ramă cu ramă, poveste cu poveste, într-o țesătură care ni-l livrează aproape firesc. Fără în-crâncenări extrem dantești sau don quijotești care să-ți smulgă picioarele de pe pământ și să te transpună în aerul aripilor, autorul este un traducător special al realității de care se lipește ca un timbru, care-l trăiește, care-l decupează din cotidian. A treia aripă e cea cu care scrie realitatea, o traduce pe firea proprie. Între aripi, oricum, ca orice poet, Florentin Palaghia ne invită și la zbor. Dar nu la unul amețitor, care să te lase fără suflare, ci unul care te obișnuiește câte puțin cu o altă formă de existență și de respirație decât cea comună, a muritorului de rând. Și, vrei nu vrei, și tu, cititor, vei căuta să decupezi poze cu îngeroaice, așa cum o face, firesc, pre limba lui, poetul.

¹ Florentin Palaghia, *A treia aripă*, poeme, Cu o prefață de Daniel Corbu, Editura Princeps Multimedia, Iași, 2021.

Lucian GRUIA

Hrisant Achimescu, Bucuria cuantică

Am citit două cărți ale lui Hrisant Achimescu, care transpun în versuri teorii științifice moderne: *Sub semnul săgetătorului* (Edit. Radical, 2022) – care descrie universul atomic și *Bucuria cuantică* (Edit. Ecko Print, 2021) – care descrie universul subatomic. De această ultimă carte ne vom ocupa în continuare.

Iată geneza universului cuantic. Marea explozie termonucleară Big Bang transformă toată substanța universului, concentrată într-o singură regiune a spațiului, în lumină (fotoni – cuante): „timpul zero/ talmeș balmeș/ un quarc top/ energic/ treaz/ un vârtej o zvâcnitură/ pe maidanul unui trans// e fantastic/ tot e soare/ timpul unu timp suspans/ a plecat să-și țese spațiul/ se lungește/ se lățește/ timpul trans în mic în mare/ se dilată pas cu pas// e tăcere/ e rumoare/ timpul Cronos timp cu ceas/ relativ/ fractal cu toane/ în priveghi ca și-n extaz”(timpul).

Acum se generează spațiul cuantic și timpul fractal. Cuanta fiind cea mai mică posibilă cantitate de energie iar fractalul o figură geometrică fragmentată, fiecare fragment fiind o copie miniaturală a întregului (timpul – întregul, secunde – fragmente).

Altă teorie cosmogenică descrie geneza universului din vidul plin, manifestat cuantic, extinderea căruia determină expansiunea spațiului și ca urmare îndepărtarea galaxiilor una de alta: „s-a-ntâmpat cum nu se-ntâmplă/ tulburat/ un fel de stare/ vastul inimaginabil/ s-a voit manifesta// s-a-ntâmpat cum nu se-ntâmpă/ ireal/ neclar/ divin/ un moment/ un blitz/ un întru/ înspirând tot vidul plin// un prezent superb desigur/ virtual de-aș face cale/ dinspre propriu-i invizibil/ spre-un continuum în mișcare// și astfel/ din una-n alta/ energii subiacente/ au marcat prin Logos harta/ unor lumi interconectate” (S-a-ntâmpat cum nu se-ntâmplă).

Universul născut din vidul plin este fără început și sfârșit: „am momente/ des momente/ când mizând pe-un vid reper/ socotesc că la-nceputuri/ început n-a fost de fel/ nu tu quarc nu tu feroare/ doară vid/ nimic în plus/ dar inexplicat de mare/ vid sonor/ în flux ascuns// vid sonor/ nimic/ o stare/ fără de vre-un început/ un vid tainic fără de care/ n-ar fi quarcii azi ce sunt” (vid).

Cuantele, de la o anumită densitate de energie (constanta universală Plank), devin particule elementare (electroni, pozitroni, neutroni sau quarci) care creează metauniversuri: „Spun că singurele ființe/ care totuși mă uimesc/ au la naștere co(ua)stante/ care n-au nimic lumesco// au genetic zigzagate/ cromozomice/ portale/ unde metauniversuri/ păstoresc lumini ternare// (...)// sunt tipare/ sunt misterii/ faptul cum au fost create/ prin fotonii lor sălbatici/ curg spirale zigurate/ infinite-n timp/ în spațiu/ frenezii cu greu de-atins/ crez al devenirii noastre/ oul cosmic ne-au promis”(spun că singurele ființe).

În acest univers misterios, poetul resimte bucuria de a fi fost la origine, cuante: „alt quantum altă ființare/ indeterminat/ sau... nu?/ se ascunde când mă vede/ după conti-

mentul Mu// (...)// el cu el/ și eu cu mine/ două lumi și doar o stare/ bucuria de-a fi cuante/ de-a pricepe doar ființare” (Bucuria cuantică).

Autorul elogiază poezia dedicată transcenderii vieții și morții, este și el un demiurg ca universurile în expansiune: „univers de universuri/ infinit de infinite/ freamătul cuantei ternare/ din lumină v-a dat Minte// v-a dat sunet și culoare/ a surâs/ a lăcrimat/ s-a opus manifestării/ dar pe-alocuri a cedat// a cedat întru venirea/ formelor cu timp fractal/ dintr-o beznă dezvelită/ de un fulger paternnal// universuri universuri/ infinite infinite/ voi transcendeți/ viața/ moartea/ eu la fel/ dar prin cuvinte” (universuri infinite).

În universul manifestat, între oamenii cu har, există legături paranormale care se realizează prin particulele psihice denumite psihotroni: „liber de arbitru/ liber de-a-nțelege/cum se curbă legea/ duhul la macaz/ cum se nasc să vină/ și se nasc să plece/ psihotroni/ sinapse/ cuante în extaz/ toate cu conștiință/ hiperspații brado/ într-un timp hieratic/ imaginat/ cum se nasc să vină/ cum se nasc să plece/ transfuzări de

cuante/ nedeterminat// cum înfășurați ticăie bozonii/ verberând frenetic/ nonlocalizat/ într-un jos și-un sus/ un desant platonice/ în tandem c-o yantră/ pradă pentr-un salt” (liber).

Hiperspațiile sunt zone ale universului în care se poate ajunge cu ajutorul unor câmpuri de energie, viteza de deplasare fiind superluminică, iar yantrele sunt diagrame pentru venerarea zeilor, în meditație.

Dar mai există, în universul real, și dragostea senzuală cântată de poet: „cât amor/ câtă candoare/ câtă dragoste vise/ coapse/ săni în așteptare/ priviri dulci/ prin ochi-ți verzi// când reflex zvârli cearșaful/ rea/ febrilă întru păcat/ iară eu reze-mat în perne/ rămân mut crucificat// când te frângi ușor pe spate/ nu ezit să te despoi/ și-nclinați nițel pe-o parte/ să-ți sorb gemetele moi// când tu muză sidefie/ fără de lege/ fără bai/ scapi din ochi calu-mi în vie/ și-mblânzindu-l fugi în rai” (quantum felina).

În final, Hrisant Achimescu se întoarce acasă în lumea cuantelor și quarcilor, o lume stranie și frumoasă: „mă-ntorc acasă/ cum se cade/ din drumu vieții/ scurt/ și lung/ vehicul ce-a intrat în grații/ eternității/ în amurg// îmi fac bagaje în grabă/ acolo unde merg nu-i frig/ nimic nu iau din astă lume/ doar bucuria de-a fi string// doar bucuria că sunt cuantă/ și-am convenit să mă întorc/ la cuarcul cauzal în care/ acauzatu-i sub obroc” (mă-ntorc acasă).

Aici există și legături între oameni prin stringuri paranormale.

*
* *

După părerea mea există două feluri de poezie: una a aparențelor – nesemnificativă și alta a esențelor – care își pune și răspunde la marile întrebări existențiale. Poezia esențelor poate fi și ea de două feluri: simplă și profundă și complexă, ermetică, de idei. Poezia lui Hrisant Achimescu este esențială și ermetică.

Gheorghe VIDICAN - 70

Poesis

Umbra bunicului în fâșii

neauzitele

în poala bunicii dezghioc mazăre proaspătă
din grădină îmi face cu ochiul
căpșunele pline de detalii
zâmbetul bunicului e plin de promisiuni
se întoarce de la sfatul bătrânilor
s-a dus la birt să-și răcorească sufletul
cu o voce pietroasă îi spune bunicii
muiere sunt lihnit de foame
în nodul baticului bunica îngână neauzitele
și-i spune răstit bunicului
în loc să sapi o găleată de croampe
pentru prânz
te-ai dus la birt
să afli neauzitele satului
din gura crâșmăriței
molcom bunicul trage linie
lasă muiere că le dăm noi de cap la toate

nebunii satului

l-au dezbrăcat de țoale pe domnu plutonier
spune nebunul satului
s-a abătut de la directivele partidului
așa e când te ia gura pe dinainte
dai de belea
în sat se tace și se face
nebunul satului
își mestecă în gură ecoul vorbelor
precum bătrânul gârbovit tutunul
adunat din chiștoacele de la birt
sunt prieteni de nedespărțit
nebunul satului și bunul bătrânilor
bat apa în piuă
pe lavița din fața cooperativei
ei au răstignit moartea
sunt plini de învățături
fac noduri curcubeului
vit peste deal
au venit din război ca de la o nuntă
l-au dezbrăcat de țoale
pe domnul plutonier
derbedei de comuniști
îi ședea bine în haină militară
oftă crâșmărița

în livada colectivului

între crengile merilor din livada colectivului
păianjenii întind sfori
pe care sătenii își pun la uscat sudoarea
sacii cu mere i-am legat la gură
cu tăcerea bunicii
femeile tinere își fierb lacrimile
în căușul palmei

în urma lor inginerul horticol
le cotrobăie în buzunarele sufletului
își pune iluziile
capac pe butoiul cu mere putrede
se aude în butoi
cum bolborosește mirosul pălincii
în livada colectivului
femeile tinere învață dansul nepăsării
când or fi neveste
le-o înflori pălınca în nări
o pătură moale și caldă
din ea crește pofta bărbatului de muiere
pânza de păianjen
taie umbra bunicului în fâșii
leagă la ochi toamna
cu dangățul clopotului
în livada colectivului
s-o spart o iagă de pălincă

drumul e făcut din bucăți

pe drum trebuie să te faci că plouă
să nu ascuți pășunismele rostite cu viclenie
de tovarășii de călătorie
drumul e făcut din bucăți
se plătește impozit până și pe tăcere
trăim și locuim în umbra noastră
o umbră roasă de amintiri
online fabricile produc mătreața timpului
în lipsă de conștiință
devenim jurnaliști independenți
împușcăm la comandă o gânănie muribundă
pe drum trebuie să te faci că plouă
altfel intri în belele
te bagă ăștea la pârnaie cât ai zice pește
îți îmbracă visele în haine vârgate

în târnațul vechii primării

în târnațul vechii primării
crâșmărița își întoarce tinerețea cu furca
din ocol o admiră ibovnicul
în respirație îi simt dorința de ceartă
nu se lasă cu una cu două
nu înțelege de vorbă bună
în târnațul vechii al primării
se intră în sevrăj
pe marginea prispei picior peste picior
crâșmărița
numără idioții care se înghiontesc
când ea lăcrimează
abia acum începe viața își șoptește ea
îmi reinventez umbra
ca pe o cameră de locuit
pe peretele de răsărit biblioteca

pușkin esenin ady eminescu
pe peretele de lângă zâmbetul ibovnicului
o moară imaginară
macină dorințele bărbaților
înfometați de buzele ei
își umezește sprâncenele
în lacrima noii învățătoare
logodnicul ei
și-a pierdut noaptea trecută la barbut
solda de ofițer superior
între sânii unei domnișoare de pension

ferma de legume

în coliba din baloți de paie
la ferma de legume a colectivului
bunicul își bărbierea amintirile
cu briciul adus de pe frontul
din serbia unde luptase sub steag austriac
niciodată nu i-au plăcut femeile vorbărețe
sunt rele de muscă și puturoase
la ferma de legume
se prășea cu noaptea în cap
înhămată la plug rudi
numele de răsărit al iepei bunicului
luată cu japca de comuniști
trăgea răsăritul soarelui prin pământul reavăn
la ivitul zorilor
se nasc poveștile cu bastarzii satului

poemele ce duc în neuitare petidul

picioarele lungii
ca și stâlpul din beton din barc
ce duce în cârcă curentul electric spre ginta
al nanei rafila sunt de poveste
de ei se reazemă răsăritul soarelui
în ziua cu pricina
pe miriște herghelia de cai
păștea hărmălaia din glasuri copiilor
eram în vacanța dintre a cincea și a șasea
am luminat cerul cu trupul meu
vuia tot satul
pruncul cel mare al mitrii lui gheorghilaș
s-a electrocutat moartea apăsase pe trăgaci
s-a împotrivit domnul doctor a guzii
venit în concediu m-a ridicat din moarte
spre slovele dumnezeirii
de-atunci prin vene îmi curg cuvintele
aici se nasc poemele ce duc în neuitare petidul

Din istoria casei bardului de la Mircești

„Căsuța mea de la Mircești”

„Într-o zi îi veni lui Vasile Alecsandri ideea să zidească, (...) în sat, la înfurcarea drumului principal, două camere, una destul de mare și una mai mică, ca să înființeze acolo o școală. Când se isprăvi căsuța, poetul o găsi pe gustul său și se așeză într-însa.

Pe urmă adăogă o altă cameră și apoi alta, cu cât i se mărea familia, și tot adăogând, casa se lăți, și ajunse să aibă vreo zece camere, cu dependețe, șoproane, magazii, în sfârșit tot confortabilul de la țară.

Din verandă, vederea se întinde de parte. Mai întâi se admiră grădina care este în față; sunt numai buchete de flori, masivuri de cactus mari, brazi, meri, peri, pruni, cireși, ș.a., cari dau roade minunate. Pe deasupra grădinei privirea se pierde în frumoasa perspectivă până la Miclăușeni, care se vede în depărtare la orizont¹, ne spune August R. Clavel, care a fost prezent la înmormântarea scriitorului, descrierea fiind publicată chiar în urma acestui eveniment petrecut în anul 1890.

Paulina Alecsandri (1915)

Fiica Maria Bogdan își amintea că tatăl ei nu își mai dorea să locuiască în vechea casă părintească, care amintea prea mult de cei dragi dispăruți². Lucrările de zidire ale noii case au fost supravegheate de Paulina Lucașevici³, cea care avea să-i devină soție abia în anul 1876: „Am cetit cu mare mulțumire toate câte mi-ai scris despre starea moșiei și despre măsurile ce ai luat pentru zidirile ce sunt încă de făcut. (...) Știi că îmi place a avea dinaintea mea un orizon întins ca la Mircești și a resufla aer curat”⁴.

„Noua casă, construită în 1867, era tocmai potrivită pentru a corespunde gusturilor sale simple, modeste, fără înclinări către pompă sau lux. Era o casă joasă, fără nimic din înfățișarea și pretențiile atâtor conace boierești (...). Era cu adevărat o casă de țară mai cuprinsă, mai gospodărească, mai încăpătoare, cu o verandă largă, închisă cu geamlâc pe aproape întreaga întindere a fațadei care privea spre răsărit, spre luncă”⁵. Scriitorul o considera un „sărman bordei”: „Mult e dragălaș, chiar pus în com-parăție cu castelurile cele mai feerice! În el mă simt ca într-un calup potrivit cu talia și cu gusturile mele; în el am lucrat pe *Despot*, *Fântâna Blanduziei*, *Ovidiu*, *Pastelurile*, *Legendele*, *Dumbrava roșie* etc., și sunt legat de zidurile lui prin numeroase suveniruri, scumpe inimei mele”⁶.

Îl vom lăsa pe August R. Clavel să ne relateze descrierea locuinței din 1890: „Când intri, ai, întâi, la dreapta, sala de biliard care dă într-o cameră de culcare și în sufragerie. În fund, în capătul unei galerii care străbate în linie dreaptă toată casa, se află o a doua galerie, mai largă; aici este *corabia* care-i plăcea așa de mult lui Alecsandri. O poreclise *corabia*, fiindcă tavanul este din lemn, convex și pe aici pe colea pătruns de apă, în vreme de ploaie. Poetul ținea mult la galeria aceasta unde veneau nepoțelele să se joace.

Sanctuarul poetului este în stânga a sălii; de când se așeză în cele două camere construite mai întâi, Alecsandri nu mai voise să le părăsească. În camera cea mare își avea cabinetul de lucru, în cea mică se culca. (...) în cabinetul acesta foarte simplu mobilat, fără tablouri nici statuetes scumpe, a scris Alecsandri, pe biroul său de stejar, capodoperele așa de pline de aventuri poetice și de inspirații patriotice care au făcut să i se dea, chiar în viață, gloriosul titlu de poet național al României”⁷.

Prin 1910, Emil Gârleanu a vizitat Mircești și casa scriitorului. Ne-a lăsat câteva amănunte interesante despre ce a văzut atunci: „Trăsura de țară se oprește în satul Mircești, în fața unui parmaclâc vărut care îngrădește o grădină frumoasă. Pe o cărare umbroasă intrăm în grădina aceasta, un adevărat rai presărat cu flori, cu brazde

de iarbă fragedă, umbrită de copaci bătrâni, de mesteaceni și brazi. Paseri albe, numai albe, înveselesc această grădină mănăstirească. În față, casa parcă stă și o privește.

O doamnă bătrână, cu ochii vioi încă, păstrând urmele unei adevărate frumuseți, ne iese înainte. E însăși doamna Alecsandri, soția ilustrului poet. Intrăm în casă cu un fior în suflet. Ni se spune, și îndată ne și dăm seama, că toate au rămas așa cum moartea poetului le-a lăsat. În cerdac, în stânga, mai este divanul pe care Alecsandri stătea, după masă, de vorbea cu prietenii săi (...) De pe divanul acesta ochiul lui se desfăta privind, în celalt colț al cerdacului, în dosul rețelei de sârmă, poporul întreg de paseri cântătoare care zburau în largul lor. (...) În fundul odăii de lucru a poetului, pe birou, stau la locul lor: călimara, condeiele, cuțitașul, pecetea – atâtea lucrșoare cari au împărtășit cu Alecsandri ceasurile lui de muncă. Scaunul pe care sta, perdelele ferestrelor, tablourile, toate – curate, îngrijite – parcă au luat ceva din posomorala și mărăția vremii. Lângă peretele din dreapta, într-un dulap cu geamuri, stau rânduie atâtea amintiri: cărți, cutii, fotografii”⁸.

Publicistul Iosif Nădejde a fost trimisul ziarului bucureștean „Adevărul” la pelerinajul organizat cu prilejul comemorării unui sfert de secol de la moartea scriitorului. A relatat pe larg evenimentele din ziua de 22 august 1915, noi reținem doar detaliile legate de casă: „Ajungem la curtea boierească, o grădină mare, în mijlocul căreia se zărește modesta căsuță în care Alecsandri își petrecea orele de reculegere și în care a scris multe din lucrările sale. (...) Camera de lucru a poetului se păstrează în starea în care se găsea acum 25 de ani. Iată biroul lui Alecsandri, cu călimara lui. Iată fotoliul pe care și-a petrecut multe din zilele anului lui de suferință. Iată biblioteca, plină cu cărțile ce i-au fost dragi. (...) Vizităm casa cu amănunțime. Face impresia unei locuințe mici, care cu vremea a fost mereu mărită prin adăogare de încăperi noi. La sufragerie o particularitate curioasă, a cărei explicație ni se dă de un obișnuit al casei. În această încăpere se închidea Alecsandri cu amicii săi din marea generație, atunci când aveau de pus la cale afaceri importante pentru binele țării. Și pentru ca să nu fie deranjați și nici să nu se audă de afară ce se vorbește, intrarea era păzită de două uși în loc de una, amândouă groase, de stejar masiv. Între ele, în muchia peretelui se afla o poliță ce se lasă și se ridică. Cum Alecsandri și amicii săi, în focul discuțiilor uitau de mâncare, la ora mesei, un slujitor deschidea ușa, lăsa jos polița, așeza pe ea mâncarea, suna și apoi închidea ușa. Cei dinăuntru deschideau ușa interioară, luau proviziile și apoi închideau ușa la loc. (...)

Casa de la Mircești (1926)

Grădina e plină de copaci, de flori și de arbori fructiferi. (...) Câțiva pași mai departe se află celebra terasă, unde-i plăcea lui Alecsandri să se așeze și să admire nesfârșitele și admirabilele priveliști dinspre luncă. Astăzi terasa e năpădită de buruieni și de arbuști de liliac”⁹.

Într-o beatitudine de un autentic *dolce far niente*, scriitorul regăsea la Mircești cabinetul de lucru „inundat de lumină, grădina pardosită cu flori, pomii încărcăți de fructe magnifice... Aici totul e înțesat de amintiri ce-mi sunt scumpe. (...) Calmul cel mai desăvârșit mă-mpresoară cu o dulce bunăstare, și ambianța aceasta cu care sunt obicinuit îmi creează o atmosferă prielnică în care simt plutind strofele poetice”¹⁰.

„Nici un fel de lux, dar mult confort. O viață dulce și reconfortantă, vechile obiceiuri respectate și oricând în casă o generoasă ospitalitate”¹¹.

Scriitorul a trăit ca un adevărat „locuitor de la țară”¹², după propria-i mărturisire, retras într-o „pașnică singurătate”¹³, în „sânul liniștii desăvârșite”¹⁴ de la Mircești, văzut ca un *delicios Eldorado*¹⁵: „(...) pe lângă

florile primăverii este una care pentru mine se deschide *con amore*: floarea lenii! O cultiviez toată vara și o parte din toamnă.

Vasile Alecsandri.
Litografie din Dacia literară (1859)

Cum sosește drăgă lașa luna mai, eu închid dughiana și nu mă mai apropiu de tarabă... vreau să zic de biurou. Răsturnat pe un jilț american de verandă, gust de dimineață până-n seară, acea dulce și fericită îndobitocire care se rudește cu cheful oriental; și mă ghiftui de verdeața câmpului.

Je me mets au vert sau pe românește: mă dau la imaș”¹⁶.

„Vreau mea vremu-ește”¹⁷ și doar

în cumplita iar-nă, șezând locului lângă sobă, scriitorul își găsea liniștea și inspirația pentru a lua pana în mână: „Îmi rămâne perspectiva guri sobei în căsuța mea de la Mircești, în timpul lungilor luni de iarnă. De-aș putea lucra, întemnițarea mea ar avea farmec, căci imaginația mea se dedă la evoluții nebune la vederea zăpezii”¹⁸.

(Fragment din cartea Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din istoria casei bardului de la Mircești, în curs de publicare la Editura Muzeelor Literare din Iași)

¹ Aug. R. Clavel, *Vasile Alecsandri. Mircești (Schite și impresii)*, București, 1890, p. 15-16.

² Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui (1920-1923). Lettres de Vasile Alecsandri; Costaki Negri; Balcesco; Russo; Em. Kostaki Epureanu; Rosetti*, Bucarest, 1929, p. 85-86.

³ După o mărturie a Paulinei Alecsandri (cf. Emil Gârleanu, *Casa și mormântul lui Vasile Alecsandri*, în idem, *Scrieri alese*, vol. II. Ediție îngrijită, studiu introductiv și bibliografie de Teodor Vărgolici, București, 1963, p. 303).

⁴ *Scrisoare Vasile Alecsandri către Paulina Lucașevici (20 mai 1867)*, în V. Alecsandri, *Scrisori*, vol. I. Publicație îngrijită de Il. Chendi și E. Carcalechi, București, 1904, p. 260-261.

⁵ G.C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*. Ediția a III-a, București, 1975, p. 443.

⁶ *Scrisoare Vasile Alecsandri către Alexandru Papadopol-Calimah (10 octombrie 1887)*, în V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 206.

⁷ Aug. R. Clavel, *op. cit.*, p. 16.

⁸ Emil Gârleanu, *art. cit.*, p. 303.

⁹ I.N., *Pelerinajul de la Mircești*, în „Adevărul”, anul XXV, nr. 10.221, București, 24 august 1915, p. 4.

¹⁰ Cf. Perpessicius, *Elogiul Mirceștilor*, în idem, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor. 1957-1960*, București, 1961, p. 68: *Scrisoare Vasile Alecsandri către Ion Ghica (17 septembrie 1885)*.

¹¹ Marie G. Bogdan, *op. cit.*, p. 87.

¹² *Scrisoare Vasile Alecsandri către Ion Ghica (decembrie 1883)*, în Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*. Ediție îngrijită de Radu Gârmaș și ilustrată de Rareș Ionașcu, București, [2014], p. 15.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Vasile Alecsandri, *Scrisori inedite. Corespondența cu Édouard Grenier. 1855-1885*. Traduse și publicate cu o introducere de Alecsandrescu-Dorna, București, [s.a.], p. 55.

¹⁵ *Scrisoare Vasile Alecsandri către Ion Ghica (17 septembrie 1885)*, în Perpessicius, *art. cit.*, p. 68.

¹⁶ *Scrisoare Vasile Alecsandri către Iacob Negruzzi (21 mai 1875)*, în V. Alecsandri, *Scrisori*, vol. I, p. 73.

¹⁷ *Scrisoare Vasile Alecsandri către Alexandru Papadopol-Calimah (1 februarie 1884)*, în *ibidem*, p. 170.

¹⁸ Idem, *Scrisori inedite. Corespondența cu Édouard Grenier*, p. 82.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XVI)

Marti, 25 februarie. Am ieșit să îi dau telefon Elizei, urmează să ne întâlnim la 18,30 în oraș, la operă, ca să mergem la magazinul diplomaților, pentru a-ți lua cadoul de mărtisor. Pentru diplomați există un asemenea magazin unde chestiile „de lux” se vând mai ieftin! Mai am vreo oră, așa că m-am întors în cameră să îți răspund la scrisoarea ta a șasea de pe data de 19 februarie, acum ajunsă, nenumărată. Te rog să le numerezi, ca să le pot ține socoteala. M-am întâlnit cu madame directoarea de cămin, mi-a spus că vineri 28, să mă duc la ea ca să schimb camera. Acum, răspunsurile datorate. La îndoielile tale cu privire la oportunitatea continuării sejurului meu, am răspuns deja. Vom vedea la vară. Spui că am cheltuit mult. Nu este mult deloc. Socoteala am făcut-o mai sus: 3600 cheltuieli curente plus 3800 pe lună căminul. Destui bani, cei cinci mii de franci deja cheltuiți reprezintă investiții de instalare, în plus geaca, traducătorul de mână, taxele. Când vine primăvara, învață să conduci mașina. Explozia prețurilor este într-adevăr îngrijorătoare. La Paris este cald, deși mai burează din când în când. Azi am o zi grea: întâlnirea cu Eliza la 3 după masă, întâlnirea cu madame Santroud, diseară la orele 19, la Centrul Cultural, unde va fi lansarea cărții lui Eugen Simion, predecesorul meu pe post acum 15-20 de ani. Nu voi avea timp să mănânc, îmi iau la mine un sandviș cu unt, brânză nu mai mănânc de câteva zile, după groaznica constipație pe care am avut-o. Cel mai cumplit chin din viață, am crezut că mor, că nu mai scap. Dacă ai la îndemână, pune-mi și niște supozitoare în pachetul cu cărți trimis prin Ioana Mărășescu, precum și un tub de tetraciclină, unsoarea mea preferată, pentru orice eventualitate. Dăunăzi am avut o zgaibă la un deget și m-am temut să nu se infecteze. Dacă nu îmi scrii mai mult, cam răruțe scrisorile tale, voi lua măsuri de represalii și îți voi scrie și eu mai puțin. Trimite-mi și un ceas desteptător, cel mai ieftin cu putință. Nu am timp să caut unul ieftin pe aici. Am plecat în oraș la întâlnirea cu Eliza și Costi. Îți voi lua un cadou dragă, surpriză mare. Ai grijă de benzina din canistra mare din garaj. Când se mai consumă din rezervor, umple din ea să nu vină vara, dar nu o da altuia, fă economie.

Zi plină, este 10,30 seara, sunt frânt de oboseală, dar noblesse oblige, trebuie să îți dau raportul. Pe la 12, m-am întâlnit cu Eliza și Costi, în fața Operei, după ce i-am așteptat 30 de minute. Dar, în sfârșit, a trebuit să îi înțeleg din nou. Îmi spun că din nou umblă zvonuri că ea, Eliza, ar fi pe cale să fie rechemată în țară, ceea ce pentru ei este foarte neplăcut, ca și pentru mine, de altfel, voi rămâne de tot orfan. Am dat împreună o raită prin interiorul Operei Garnier. Azi este permis, căci este „portes ouvertes”. Vizita propriu-zisă ar costa 30 de franci. Ca peste tot în Paris, bunul gust și eleganța, îmbinate cu monumentalul. Pe afară, superbe statui alegorice și medalioane ale marilor compozitori, Vivaldi, Haydn, Pergolesi, între alții. Mergem apoi și cumpărăm cadoul pentru tine. După aprecierile vânzătoarei, ceea ce mă hotărăsc să iau este în mare vogă la Paris. Și-a luat și Eliza la fel, cu reducere 40%, ceea ce este mare lucru. Între timp, s-a făcut ora vizitei la Mme Santroud, avenue du Maine, 102, station du métro Gaîté, un bloc elegant în Montparnasse.

Madama, gazda noastră, o băbuță sobră și simpatcă în același timp, singură, bărbatul ei, om de știință, a murit de câțiva ani. Interior foarte elegant și sobru, parchet, câte un covoraș, cameră largă, fotolii, artă extrem-orientală pe pereți. Accept tratația, alegând apa minerală, și bavardăm vreo oră, am zis să nu exagerez. A predat la Paris IV literatură americană, este președinta unei asociații „Les amis de Panait Istrati”, de aceea îi simpatizează pe români și ar vrea să îi ajute cât poate. A fost la București, Brăila și Cluj. Teme de discuție: Occident/ Est, ruina învătămintului francez actual, criza studiilor clasice, activitatea mea, intențiile mele. Mirată că la activitatea și preocupările mele am acceptat un post minor cum este cel de lector, îi explic că vreau să mă documentez ca să îmi finalizez formația literară, ca să pot să scriu. Pare să mă înțeleagă și îmi dă o recomandare calduroasă, insistă pentru o vizită la l'Institut catholique, au o bună bibliotecă de medievistică. Insistă să mă duc. Mă va invita la acțiunile asociației lor, mă sfătuiește matern să caut relații, să mă fac cunoscut și să cunosc oameni, ceea ce știam și eu, dar îmi e foarte greu la caracterul și temperamentul meu și mai ales cu ignoranța mea totală în gesticulația unui om de lume. Ne despărțim cordial. Apoi, seara, la Centrul Cultural Român, asist la o discuție pe marginea cărții lui Eugen Simion, *Le retour de l'auteur*, Edition de l'Encrier, 1996. Participanți: Robert André, președinte al Asociației internaționale a criticilor literari, Serge Fauchereau (tradus în România, amic al românilor) și alții, al căror nume nu l-am reținut. Simion, onorabil în expozeul său, dar prăfuit și datat în idei, banal până la sufocare. Se prezintă ca fost profesor la Sorbona (a fost, de fapt, lector, ca și mine!), că a citit atunci Barthes, Poulet, Starobinski etc., textualiști etc. Tema cărții lui recente, pe care o avem și noi acasă: prezența/ absența autorului în operă. Avea textul scris di-

nainte, a fost foarte timorat, cum aș fi fost probabil și eu, de insuficiența cunoaștere a francezei. Și, în plus, un accent și o pronunție groaznice. Breban, care era în spatele meu, pufnea mereu disprețuitor și ironic la adresa amicului său. Ce vrei aparținem toți unei specii cârtitoare, *genus irritabile vatum*, vorba bătrânului Horațiu.

Oamenii au vorbit mai mult pe marginea temei, nu a cărții, amabili, reținuți, dar cu destule înțepături. Unul, de exemplu, nu s-a abținut să remarce o eroare: Simion a spus, la un moment dat, ceea ce m-a cam uimit și pe mine, cunoscând cum este Valéry, că acesta ar fi spus că o carte se scrie singură. Încercând să răspundă, autorul a scăldat-o destul de penibil. În sfârșit, la invitația lui Horia Bădescu, moderatorul, directorul adjunct al Centrului, ia cuvântul și Țepeneag, care a vorbit foarte interesant pe ideea că pe autor nu îl interesează prezența sau absența în operă, ci sinceritatea. Discuția alunecase spre tema moralității autorului: unul care una crede și alta scrie nu poate fi autor autentic. Or, acesta este cazul unei mari părți a autorilor români postbelici. Pactul cu puterea comunistă a fost pentru cei mai mulți destul de mănos: articole în reviste și cărți generos remunerate, case de creație „la munte și la mare” etc.

Îl salut pe Eugen Simion, îi spun cine sunt, el îmi spune două- aici, la Centrul Cultural, va fi o dezbatere despre *Caiete critice*. A, încă ceva important! Trimite neapărat, prin Ioana Mărășescu, desigur, aparatul nostru de fotografiat. Măine am o zi grea, șase ore. Trebuie să mă scol dimineața, joi, din nou, iar vineri mă mut în studioul pregătit pentru mine. Atunci mă voi întâlni cu Ioana, iar seara voi merge din nou la Centrul Cultural, unde am devenit un client quasi-permanent. După cum vezi, un sfârșit de săptămână greu de tot. Duminică vor fi iarăși „portes ouvertes” la Luvru și mă voi duce din nou. Abia luni o să mă pot odihni. Vă sărut, Eugen.

Miercuri, 26 februarie 1997. Iubito, o nouă zi începe pentru mine, banală aproape ca percepție filozofică, imperceptibilă la scară cosmică, cu toate că e în fond o pierdere ireparabilă. Ce filosof o fi rostit panseul că fiecare zi trăită e un pas ferm către moarte? Cu fiecare zi trecută ne apropiem de scena fatală, cea a morții. Dacă nu am jalone trecerea aceasta cu momente simbolice, ale speranței, probabil că monotonia scurgerii ne-ar apropia și mai repede de moarte. Deci jaloanele mele sunt: scrisorile tale, ritmicitatea lucrului, miercuri, joi, ore, luni, marți, vineri, sâmbătă, duminică, zile egale între ele, pauză și, mai ales, jalonul suprem, cel al speranței revederii.

Opéra Garnier, Paris

Azi e ziua cea mai grea din săptămână, șase ore. Voi face un expozeu de lexicologie istorică: lexicul de origine latină, apoi câteva lucruri despre limbajul poetic românesc, în spirit coserian, desigur. La literatură va fi o prelegere despre literatura secolului al XX-lea, cu revistele și curentele literare. Cred că mi-ar prinde bine un manual de liceu, să iau din el datele de-a gata. Pregătește-mi, pentru când veți veni voi, o serie de manuale vechi, că au mai multă informație, de la clasa a noua până la a douăsprezecea. Vin de la școală, e ora 4 p.m., sunt bine dispus, căci lecțiile mi-au ieșit bine, conform dorințelor și previziunilor. Mă umflu în pene, crește l'estime de soi, cum se zice acum. Încep să îmi recâștig aplombul și aroganța profesorală pe măsură ce mofuroasa amantă care este la langue française se lasă încet-încet convinsă și supusă, ca o iapă de rasă unui cowboy neciplit de prin Arizona dunăreană. Mi se pare deci că mi-am împlinit cu destulă siguranță datoriile, cum am povestit mai sus. Laăștia din pragul licenței, cei „avansați”, cum se spune (anii III și IV), mă simt mai bine, sunt mai puțini (vin vreo 10), mai receptivi și mai activi decât cei de anul întâi. Au, firește, și mai multă experiență, sunt și filtrați în timp. Se ajunge greu în pragul licenței. Franceza mea își dă drumul din ce în ce, alternez în discurs subtilitățile cu furculisioane, cu greșeli și cu blo-

caje. Mă desprind greu de a gândi în românește, gândirea mea naturală, și apoi să traduc instantaneu. De aceea, am succes când gândesc direct în franceză, dar asta înseamnă mai rudimentar, fără concordanța timpurilor și alte rafinamente. În fiecare zi însă îmi însușesc o sumedenie de automatisme. Totul este, firește, exercițiul, exersarea. Numai că, stând mult la masă, în cămăruța mea, la lucrările mele, în afară de școală, nu am contacte, așa că petrec multă vreme fără exercițiu. Sunt și eu un fel de exilat, dar un exilat cumva protejat, să spunem. De-aș fi căzut și eu în vâltoarea „nivelului zero al existenței”, ca Panait Istrati sau Emil Cioran, aș fi ajuns și eu, probabil, ca și ei, la performanțe remarcabile. Dacă nu te îneci din prima, reușești până la urmă să domolești vâltoarea și ajungi la un liman!

Am primit o nouă scrisoare din Germania, cu o invitație la un congres pentru anul viitor în martie sau aprilie, de balcanistică, pe tema generală civilizația ochiului. Văd că, încet-încet, încep să depășesc câmpul strict al lingvisticii și mă bag în chestii mai largi, de antropologie, comparatism etc. Mă voi gândi la ceva de lexicologie comparată balcanică, greco-română și, poate, voi participa. Am uitat iarăși să întreb dacă e vreo soluție să mi se plătească drumul. Oricum, organizatorii îmi spun că plătesc, umblă să caute bani, drumul și cazarea.

Îmi fac datoria de slujbaş al Statului român, i-am invitat pe studenți la activitățile Centrului Cultural, le-am dat și invitații, nu s-au arătat prea entuziaști, au ore multe, vreo 20 pe săptămână, și mai au și de învățat. En fin, on va voir!

Prin ziare, înfruntării aprinse în jurul legii imigrației, dezbătută zilele acestea în permanență. Ministrul de interne Jean-Louis Debré, personaj pe care îl apreciez, inițiatorul proiectului de lege, declară că înțelege să lupte împotriva imigrației ilegale (e o poveste întreagă cu acești sans papiers), pentru a combate șomajul! Intelectualitatea stângistă în spațiul public și stânga din Parlament vociferază tare, invocând tradițiile Franței, de țară de refugiu și de creație pentru toate neamurile! Ascultam la radio ieri (încă nu mi-am luat unul al meu!) pe un frunțaș al opoziției de stânga, cu un discurs fulminant, întrerupt prin vociferări și zgomote de majoritatea de dreapta. Problema este că cei veniți sau rămași ilegal, fără hârtii în formă, nu vor mai fi tolerați ca până acum, că vor fi pur și simplu expulzați. Adevărul este că sunt foarte mulți asemenea sans papiers, în special din fostul imperiu (Africa neagră, Magreb). Prin metrou, africanii și vietnamezii sunt procentual aproape jumătate din pasageri. Pe de altă parte, natalitatea francezilor de baștină este în scădere drastică, așa că Franța are oricum nevoie de infuzie de populație procreativă. Școlile sunt pline de metiși. Jumătate din nașteri sunt din cupluri mixte. Iar economiștii spun că dinamismul economic este condiționat de numărul nașterilor. Ca peste tot în Europa, și aici, în Franța, populația nativă îmbătrânește și scade vertiginos. Alt neam de oameni, antropologic diferit, vor fi europenii de mâine. Marile națiuni culturale (*Kulturnationen*, cum spun nemții) se vor menține totuși, căci, prin limba lor de cultură, prin imensele acumulări literare și științifice, ele sunt mecanisme care funcționează, indiferent de genul, rasa, neamul participanților la ele, fie aceștia și noi veniți. Azi, la bibliotecă, unul dintre bibliotecari, cu care m-am întreținut câteva minute, mi-a spus că îl cheamă Băcalu și că știe că strămoșii săi, nu și părinții, au fost români. Quant à lui, el nu știe o boabă românește, abia poate identifica pe hartă unde se află România.

Căminul în care locuiesc a intrat în reparații, se montează în toate camerele plită, duș și frigider. Sper să beneficiez și eu de un frigider. Am fost la cantină, având ore, am luat prânzul pe la 5 după masă. Seara am vrut să îmi fac costită de porc friptă, dar, fiindcă umblau femeile astea, îngrijitoare, pe aicea, am renunțat. Una mi-a adus un bilet de la administrație, ca să-mi amin-tească că vineri urmează să mă mut în camera 314, cea mai „luxoasă” din rezidență. Mă uit pe un pliant cu toate programele culturale prevăzute în acest semestru, în fel de fel de săli, în fel de fel de locații, pe unde are Sorbona spații, fel de fel de seri muzicale, serbări, debateri etc., în franceză, rusă, engleză, catalană etc. Îmi trece prin cap ideea de a organiza și eu ceva asemănător în semestrul celălalt. La toamnă, cu viitorii studenți, voi face o seară de poezie Eminescu. Dar tot eu îmi spun: merită oare atâta muncă? Resemnarea mioritică! Dar dacă ai fi tu aici, cu experiența ta sărbătorească, ar fi altceva?! Este ora 11 noaptea, lucrez neîntrerupt de șase ore și înaintez cu rapiditate în textul *Confesiunilor*, am ajuns pe la jumătatea cărții a zecea, locul unor adânci speculații cu privire la raportul între Dumnezeu, adevăr, cunoaștere și memorie. Capitol după capitol vin la îndemână și îmi spun: hai, tradu-mă și pe mine! Acum mă spāl, este 12,30 noaptea, încep lectura de plăcere, ceva din Maupassant. Măine mă voi scula mai târziu, am ore de la 3 după masă, voi face numai literatură, am de recuperat la ciclul întâi.

Radu CANGE

Poesis

M-ai molipsit, mai de demult....

Căderea...

Să mă citesc...
Cu ce sadism mă-mpinge
eul demolator?

Copil năzdrăvan
și cinic, oare cine îl
va premia
pentru această năzbâtie?

E un destrăbălat.
C-un deget
îmi arată alfabetul
la care să mă-ntorc.

Să scap,
cu-agilitatea mea
trecută, o piruietă-ncerc,
dar neatent și slab
de înger, cad, și lumea
mă ridică;
de sânge mi-era gura.

Cădere-înălțătoare,
ca niște aripi,
dă-mi propriile
de demult picioare.

Senectute

Desigur
că mi-e dor
de tinerețea mea.

...Pe când,
cu o mână tremurândă,
cineva a îndrăznit să-mi
șifoneze fotografia.

Filozofare -scară-

Trăiesc
în fructul poeziei,
dar n-am cunoscut
niciodată copacul.
Trunchiul
lui de ceață
m-a pus întotdeauna
pe gânduri.

S-ar putea
să fie o muzică
strălucindă a ielelor
rătăcite în universul
poetului.

Dar cine
cunoaște sufletul unei
păsări călătoare?
O muzică murind?

...Da, era pe atunci
când poetul salva
ideea.

Poem

Norul... senin,
umărul pe care plângi.

Ai grijă, s-ar
putea să bată vântul.

Destin

Cobor
în propriii ochi.
Până când ajung
să-mi calc umbra.

Glasul ei
obsesiv mă neliniștește.

Nu rămâi decât
o propoziție, o frază fără
rost, rostite de
gura unor nepăsători.

Nu ești decât
o amintirea rătăcitoare.

Darul...

...Și așteptând,
pleoapele mele picură
somn.
Sus, în perdele,
soarele pare marele
domn.

M-ai molipsit, mai de
demult, zână străină,
pe când purtai nuri-ți hulpavi
pe sub retină.

Dar pentru tine,
trădarea era o jucărie.
Și generoasă și
pehlivancă
mi-ai dat-o mie.

Amenințarea

Și-acum
mai rânjesc la noi
microfoanele
din blocurile socialiste.

Unele
parcă ar spune:
Aveți grijă,
ne putem întoarce
oricând.

Litanie -semn-

Poezia
are un trup de cuvinte?

Mă înfior în fața
acestei necunoscute.

Tu ești, femeie,
fantasmă a Sânzienelor?

Nu mă lăsa în această
pădure, în acest deșert
la pofta hienelor.

Poem lui Emin Aga

Gândesc, dar
poate-am și murit
pe-ncătușata lună a
razelor ce dorm...

Primăvară

Mâncam
flori de salcâm,
eram zăbăugi;
Zâmbeam și ne cuprindea
frica, de ne uitam după
fete, printre uluci.

Ziua, în amiaza
mare, visam noaptea
și ne pierdem sub lună.
Babele se închinau
și credeau că am
mâncat mătrăgună.

În apa cristalină
ne aruncam, de pe
maluri înalte.
Pe ici și pe colo,
printre noi, începuse
dorul să salte.

Ne pierdeam prin
porumbiști, sau în grâul
verde până la subțioară.
Colindam, neobosiți,,
și nu ne ajungeau
o câmpie, o țară.

Veneau rândunelele,
năvăleau,
cu zboruri năuce.

Simțeam că din noi
se duce copilăria, se duce.

Poem

Simt cum cenușa
a început
să-mi alunece prin vene.

Pașii

Glorii
de-o clipă
mânjite de slin;

O, ca o
aducere aminte,
cu pași șireți
și timpul râde că n-au
rămas din ele oseminte.

Chemare unduind

Mâna ta
unduia ca un șarpe,
în depărtări.

Uitasem veninul
pe care, poate, îl pierduseși
pe alte meleaguri,
dar nu puteam uita
obsedanții clopoței...

Magda URSACHE

Un pic de fân și o potcoavă norocoasă

Cheia narațiunii lui Ion Andreiță e gara (*Banii miresei*, Eikon, 2023). Tânărul oltean aude fluierul de plecare al locomotivei, mai mult moartă decât vie (megafonul stației nu funcționează), strigând după unicul călător, să-l ducă de unde a plecat. Celălalt tren, împodobit cu o lozincă roșie, l-ar purta spre un șantier de aiurea, un fel de Bumbești-Livezeni, unde Emil Antonită (un alter-ego deloc ascuns al prozatorului) ar putea ajunge brigadier. Nu m-a lăsat cu semne de întrebare nehotărârea lui: s-o ia pe calea proletarului sau să rămână omul locului său, pe care îl poate sfinți, cum crede etnosoful anonim. Am știut de la începutul narativei că va rămâne pe peron, de unul singur, ca o piatră de terasament. Chemarea pământului (chiar dacă actul de proprietate a fost făcut nul de Tovarășa Colectivă Agricolă) va fi mai puternică decât lozincile *tovaroșilor*, cum le spune Sacara al lui Vasăzică agitatorilor stalinizanți.

La început, băiatul de 17 ani, Emil, personajul principal, fiul notarului Marin Antonită, vrea să ajungă la locul unde propaganda a promis că se construiește o lume nouă. Li-be-ră, li-be-ră! Parcă și zgomotul vagoanelor pe șina veche spunea că-i minciună. I-a deschis ochii o pancartă care stopa trecerea pe șantierul unei căi ferate ducând nicăieri: „Drum închis. Înaintarea interzisă.”

Transformarea din țăran în brigadier e anevoioasă. De ce? Pentru că pământul e „carne din carnea țăranului”. „Îl strângea din părți pădurea”, scrie autorul cu iscalitură veche în catastihul prozei rurale, care bine știe că țăranii, în război, „s-au trezit cu gura de țărână cu care îi împroprietărise moartea”. Cei rămași vii, iarăși carne de sacrificiu, au fost dez-improprietăriți. „Pământul ni l-au scos din mâini, nu și din inimă”, spune Ion Andreiță, ca să se știe. Colectiva a lăsat în urma ei „un popor de cruci”, iar istoria satului e o „antologie de troite”.

Când eul etnic e operat ca o tumoră, în numele unui globalism transnaționalist, Ion Andreiță, în pagini tensionate dramatic, îi aduce în prim plan pe cei 12 „apostoli de șantier”. Dosiți sub un stejar, stau în jilțuri de piatră și se destăinuie, legați de aceeași durere, trecuți prin traume de neînchipuit, dar și de nevindecat. Fiecare dintre cei 12 (alții, dar mereu 12) își narează destinul tragic. Sunt cei care au refuzat să ajungă „crasnâi proletari” de colhoz, au fost chinuți, torturați, bătuți până la orbire. Unul dintre ei munceste la roabă cu un glonț înfipt în șira spinării. Iar Iisus, multasteptatul Iisus, nu se arată, nu vine să le pună mâinile pe răni, pe frunțile sângerânde. Furia țăranilor din Icoana pe cei care veniseră să tragă brazde cu tractoarele peste haturile lor (îi îngroapă de vii) este cutremurătoare. Dar și răzmerița cererilor de intrare forțată în GAC, când apare însuși Ceaușescu propagandistul, cu armă la sold. Mama Florica își taie în bucăți salba moștenită, de icusari și mahmudele, s-o dea completare la cotele uriașe pe care n-are cum să le plătească. În una dintre cele 5 căruțe de grâu, munca ei, înfinge o strachină: „Pentru pomana morților”. Au ridicat-o: „sabotaj”. E cea mai zguduitoare scenă a romanului.

Rănilile țăranilor de foarte de mult nu se lecuiesc. Emil merge la Mărășești, să audă de la pământ, ce a fost, cum a fost. Când țara-i „un trup de fier în cumpăna vremii”, generalii luptă și mor în rând cu soldații. Cu palmele lipite de pământ, Emil vede atacul țăranilor în cămeșoale albe, de nuntă și de moarte. Feldmareșalul Mackensen zisese, în capitala ocupată: „peste două săptămâni, la Iași”. Nu l-a lăsat Generalul Eremia Grigorescu. Nici locotenent-colonelul Rosetti. Grav rănit, a apucat să spună: „Ordon regimentului să nu treacă peste corpul meu”, Regimentul nu s-a retras. „Fantomele albe” din Regimentul 32 „Mircea”, unde se afla și sublocotenentul Marin Antonită, i-au biruit pe nemți. Bunicului Ion i s-a dat postum o „medalie însângărată”: Crucea Comemorativă. E „o roată de istorie” care n-aș fi vrut să se termine, spusă la pomeniri, când țăranii dau, creștinește, pământului picături de țuică pentru cei căzuți, pentru moartea lor pilduitoare. Nevestele care n-au primit „certificatul galben” încă îi așteaptă pe bărbații lor. Ofensiva de la Mărășești l-a lăsat pe Marin, tatăl lui Emil, fără tată. La ora H a atacului, Ion moare cu mâinile întinse-cruce, să-și apere fiii. Un self-elitist acuză „deriva națională în politica actuală”. Dar politicienii n-ar trebui să apere etnia, statul, satul?

Naratorul învie un chip ca de baladă: Marin, „țăran de viță”. Literatura orală îi este atât de familiară lui Ion Andreiță! În *Caietul cu descânțece* -și s multe, unele mirabile, ca *Descânțec de stea* sau *Descânțec de soare sec* -, nu folosește ghilimele, așa că cititorul poate crede că sunt făcute de autor. Anume variante le știu și eu din cărțile lui Petru Ursache, mai ales din *Etnofrumosul sau Cazul Mariei*. Nici poezia lui Misirlu -poetul șantierist cu talent nativ- nu-i pusă în ghilimele, nici cea de la pag.147: *Nu plânge, maică Românie/Că am să mor ne-mpărtășit!/ Un glonț pornit spre pieptul tău/Cu pieptul meu eu l-am oprit*.

Ion Andreiță schimbă adesea condeiul. În unele momente, iese la iveală reporterul (ca în istoria Bisericii Belivacă), în altele, pentru că lumea cuprinde și vizibilul, și invizibilul, e și rațională, și irațională, Ion Andreiță aduce în pagini imposibilul. Imediat, însă, merge pe alt sunet al „clanaretei”, când se deschide dimensiunea a patra a poeziei. Nă-

luca Letheea pare lipită în pagină, la fel femeia misterioasă din baracă, mireasa fugită de niciunde și rătăcită pe șantier.

Ficția poate inventa pe bune realitatea, poate obține, cu talent, *effect du réel* (R. Barthes), însă, la vremi tulburi, egofilia mi se pare mai puțin importantă decât docu-romanul; prefer scrierea adevărată istoric lecției de sex predată dirigintei Mălina în garsoniera confort 3. Cu totul altceva e capitoul *Căruța cu dragoste*, trasă de Lola. Când adormeau cei doi, Marin și Florica, pe drumul de navetă istovitoare, Lola întorcea brișca spre casă, spre acasă.

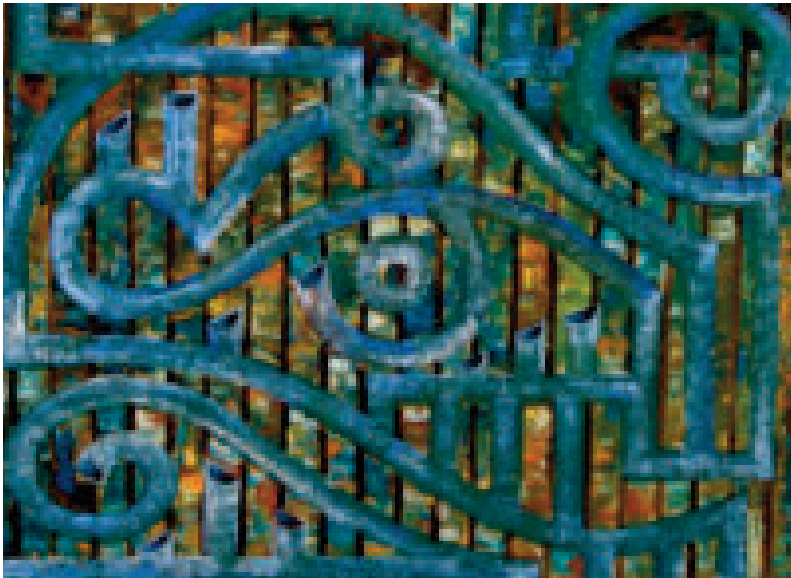
Revenind la biografemele tatălui Marin: în lada de campanie, descoperită de fiul Emil în casa părintească, sunt îngrămădite hârtiile unei vieți: certificate școlare, carnețe, chitanțe, buletine oficiale, medalii cu brevete sau fără... Țăranul era numit, în acte, plugar, de profesie plugărie. Marin, fecior bun la carte, schimbă frunza verde din pădurea lui cu frunza verde a Liceului Militar „Mihai Viteazul” din Târgu Mureș, iar soldatul servește sub drapel „cu onoare și credință”. Face primul război și e împroprietărit de rege cu 5 hectare. Ajuns notar, e tras pe linie moartă, scos din notariat ca nemembru de partid sau de partid (nu vrea să intre în niciunul dintre ele), navetează de ici-colo în căruța trasă de Lola și-i pensionat. Trecut la chiaburi, se alege cu pensia tăiată.

Citind cu sârg lada cu acte, autorul (sau eroul lui) mi-a amintit de inegalabilul Horațiu Mălăele, din filmul *Moromeții 2*. Moromete își întreabă fiul:

„- De ce citești? - Ca să știu. - Ce să știu? - Ce nu știu.”

Iar bătrânul conchide: „Ce vrea Lenin ăsta nu se poate și dacă se poate iese rău.”

Și n-a avut dreptate? Dar cui îi mai pasă de salcâmul lui Moromete, când se rad păduri întregi? Cum merg lucrurile, am ajuns sub nori din ce în ce mai negri: nici pământ de flori n-o să mai avem, florile le vom importa din Olanda, iar apele *îndrăgostite de pământ* vor seca sau vor fi vândute cu izvoare cu tot. Vorbeam de trauma țăranului colectivizat, când doar caii (colectivizați și ei) își mai aminteau drumul spre casă? Acum, trauma a devenit tragedia țăranului desțărât, care și-a luat, de sărăcie, pământul în cap, ca să cu-leagă sparanghel la nemți. Și ce actual e folclorul cules în secol XVIII de părintele Simion Florea Marian: „Spune,

maic-adevărat/Unde scalda mi-ai țâpat?/Peste un gard cu spini,/Ca să fiu tot în străini?”

Revenit la baștină (în Perieți, satul de sub peri, numit astfel după pomii haiducului Ețu), Emil constată că „satul s-a smintit”. La școală, un copil recită: „Vrem să fim și noi ca voi/Vrem ca Boris Polevoi”, care l-a speriat/alungat pe *Înger, îngerășul meu*. La Casa de cultură, răsună versurile Mariei Banuș, produsul Școlii de literatură proletcultistă: „Plugul strungul și condeiul /S-au pornit să chiuie/Mi-am pus flori la pălărie/ Și văzduhul țiuie.” Exemplific alt’dat ce pot citi acum elevii în manualele alternative de română. Iar copiii (din Germania) sunt împinși din nou spre beznă spirituală de un pastor luteran: „Got is querr!” (știre din 13 iunie 2023). Dar, „*Passons, passons, puisque tout passe!*”, zice poetul, Dumnezeu se întoarce.

Cuvântul *fericire*, cam spăimos pentru minimaliști, înflorește frumos în paginile lui Andreiță, un pasionat al cuvântului insolit, provocator-insolit. Eu, una, încerc, dimpotrivă, să ajung la efectul de real, smulgând din pagină, ca pe-o buruiănă, cuvântul meșteșugit. Pe cine nu tentează metafora, vocabula rară, insertul prețios și pretențios? Dar, dacă textul gâlgăie de metafore, cum gâlgăie de sânge gâtul tăiat al unei găini, mă uit în altă parte. Metaforele regenerează limba, e știut, dar prea multe sufocă epica. O tapiserie de cuvinte ascunde lemnul tare, estompează esența, îți acoperă de tot sau îți umbrește „dinlăuntrul”, vorba lui Platon. În anii optzeci, fostul dogmatic stalinist Crohmălniceanu, poreclit de Ion Barbu „bacilul croh”, trecuse la alte dioptrii: prozatorii păstorii de el erau sfătuiți, pe motiv de „autonomia esteticului”, să descrie și să tot descrie orice: de la tăierea porcului

la montarea unui cort pe vânt. Vânare de vânt! Th. Codreanu numește formula asta „indiferentism estetizant”. În fapt, „desanții” cenaclului dirijat de Ov.S.Ch. (foarte talentați de altfel, ca Gh. Crăciun, un perfecționist al frazei despletite) ar fi trebuit să nu se mai ocupe – realist – de „obsedantul deceniu”, ca Marin Preda, ci de subiecte paralele. Ce „obsedant deceniu”? S-a dus. Ba nu-i așa, am tot trăit și trăim obsedante decenii. Scriitorul de prim raft era obligat să nu urmărească ce se întâmplă, ci o scriitură *en detail*, cum cerea Crohmălniceanu. După ‘89, s-a spus că acești „desanți” estompau, prin descriere amănunțită, prin detaliu, crunta realitate socialistică și că de asta îi lăsa cenzura lui Dumnezeu (Popescu) să publice. Adevărul e la mijloc. Cei mai buni nu frecau și tot frecau nesusul, ci deveneau esopici. Scriau „pe dedesupt”, cum spunea Arghezi, ceea ce ducea, nu rareori, la o literatură-rebus, iar noi devenisem abili în a citi printre și dincolo de rânduri. Îmi aduc aminte că, urmărind cum decapita un narator, pe care-l prețuiam, un pește, prins cu greu și-l curăța metodic de solzi în bucătăria strâmtă, l-am văzut pe masa de disecție, în chip de pește, pe Ceaușescu însuși.

Iată și ce reproșez scrisului „pe dedesupt”. E un meșteșug, vă conced, dar e ca intarsia într-un *ancien meuble en bois*. Prea multe intarsii ajung cam ...previzibile. Încolăcirile lor ajung previzibile. Din când în când, cititorul, obosit de prea multe intarsii ambiguizând narațiunea, ar prefera lovitură unui picior de scaun necurbat și nefinisat. Lovitura naște nod și semn care-ți indică drumul epic. Or, conținutul lăzii de campanie, odată deschisă, acționează ca o lovitură în mintea cititorului. Și iarăși ajung la *effect du réel* (Barthes). Se află acolo jurnalul de front al lui Licsandru Florea, din războiul pentru Basarabia ocupată, dar și o variantă a *Miorișei* contemporane: maica bătrână e chemată la Canal de fiul ei, să-l ia și să-l îngroape în cimitirul de acasă.

Istorisind povestea unui simplu notar de țară, Ion Andreiță reproduce jurământul potrivit Art. 11 din Regulamentul pentru aplicarea Legii Statutului funcționarilor publici (ianuarie, 1925): „Jur de a fi credincios Regelui și intereselor țării mele, de a respecta întru totul Constituția și legile țării (...). Așa să-mi ajute Dumnezeu.” Omul a jurat, a apărât ce-a jurat și, pe cale de consecință, a fost declarat infractor în comunism.

Un bun scriitor trebuie să poată fi și liric, și epic, și dramatic. Ion Andreiță narează dramatic cum nu se poate păcăli moartea cu „banii miresei”, un ghemotoc de bancnote scoase din uz; știe să istorisească senin vise cu emoție onirică; e poetic și tandru cu câmpul cu florile, cu fântânile, cu pogoanele de streliță, zisă ciocul berzei, de volbură și de sângele voinicului. Ion Andreiță e om plin de flori.

Autorul trece de la documentar la ficție pură, de la viață ficțională la facticitate. Lumea cuprinde și vizibilul și invizibilul, și ce-i posibil și ce nu-i posibil, și ce-i palpabil și ce nu-i. Emil o visează pe Letheea și e cuprins de cele două spirite: al ei și al iubitului ei. Emil devine atunci chiar Gigi Sprinterelu. Andreiță minte frumos și-l cred. Cât privește idealizarea inconștientă, ea vine din folclor: iubita apare ca o fantasmă, elaborare a psihicului încercat de dor. Și tot ea moare de dorul-dor.

Bărbatul, cu trei mere într-o mână pentru cele trei grații, le scapă pe toate, le pierde pe toate, nehotărât cui să le dea. Femeia ideală? Nu una, ci toate trei la un loc.

Spuneam că metafora prea abundentă, textul masiv euforizant dăunează epicității. Un exemplu? „Tăcerea plumbuise împrejurul cu copci de argint. Luna îmbrăcase stejarul în purpură violacee, bătută cu safire. Din crengi picurau licurici diamantini, sporind farmecul tainei.” Însă Ion Andreiță știe importanța primei fraze. Incipitul e ca o ușă: dacă o descui bine, îl iei pe cititor în lumea ta ALS OB. Iată-o: „Întunericul orbecăia pe cărări cu genunchii frânți.”

Precizare: am citit *Banii miresei* înainte de a fi tipărit (în rol de Castor, Patrocle, ce am voit a-i fi) și pot spune că Ion Andreiță are memorie, imaginație, forță sugestivă, simț pentru mișcarea cuvintelor, un DOOM și un DEX la îndemână, o hartă toponimică și una onomastică, toate de trebuință unui *hablador* de elită.

În încheierea acestor rânduri, îl provoc la o meditație:

De ce crezi mata, Ion Andreiță, că, în cutia Pandorei, unde stăteau relele înghesuite una-n alta, cu speranța dedesubt, ca să nu zic la fund, era închis și obiceiul scrisului? La gândește și te socotește! Nu cumva scrisul poate trăda adevărul lins-prelins, în fel de fel de feluri? Că scrisul, draguțul de el, poate ambiguiza lucruri (în sine) și fenomene? Că, în libertatea asta de expresie, pe care unii au plătit-o prea scump, ar trebui ca strategia ficțională să fie cuvântul ce exprimă adevărul, jumătate de adevăr distrugând textul? Adevăratul curaj este să spui ce crezi și știi că e adevărat. Mata ai făcut-o, dar mi-aș fi dorit o construcție mai strânsă în jurul satului din colțul ochiului, pentru că satul e „centrul secret” al romanului, cum ar spune Orhan Pamuk. Dar, ca să te îmbun, trebuie să afirm: pentru a rămâne în memoria noastră, nu numai în „memoria ierbii”, imaginea satului clasic are nevoie de astfel de romane ca *Banii miresei*.

Dionisie VITCU

„Era lumină, era vânt...”

„Solitude, que tu m'es chère”

... Mă legănam pe vis, aminte să-mi aduc de locuri, oameni și întâmplări uitate-n sat, de-nvățători, de Mama, casa părintească, de locul nașterii rămas pustiu în locul sfânt... ei, na-ți-o bună, te-apucă nostalgia, te duce valul cu „tărâniile tale”, mi-ar zice cugetul meu... *Da, cugete...* i-aș spune, că și eu sunt om din doi oameni și nu sunt străin de lumea poetei Mariana Codruț.

Prietena noastră, a *teatratorilor*, doamna fostă secretară literară a Naționalului ieșean, trezoria orgoliilor noastre cândva, ale generației mele pierdute, scoasă din arhiva oficială să nu umbrim meritele artiștilor contemporani, ne face cadou o carte cu un titlu inspirat și, nu greșim dacă zicem „*carte frumoasă, cinste cui te-a scris*.” Și, dacă *lumina lină* te prinde de la prima pagină... vântul poate să bată frunza-n dungă cât o vrea fiindcă n-ai s-o lepezi până ce Catelina nu termină de cântat melodia pentru iepuraș, *să n-o părăscă* frățiorului ei că l-a făcut *blegoman*.

Profesoara de limbă și literatură română, poeta înzestrată cu har și talent, cu ascuțit spirit de observație, cu o cultură solidă rafinată prin școală, și-a ales subiectele tratate din *lumea de toată mâna* cunoscută în mod nemijlocit în fardul prozaic al vieții satului de sub reverența sălcilor. „*Era lumină, era vânt*” e un vers frumos și mi-e drag, dacă aș avea talent l-aș fura într-un poem scris de mine, cândva.

Citit-am cartea cu gând ascuns la satul copilăriei mele, la locuri și oameni prin care am descoperit viața cu meandrele, sușurile și coborârile ei, cu ființele, iarba și râurile și pomii care-i însoțesc până ce trec dincolo în umbra întinericului, *veșminte de pământ luând*. Și, cum să nu vezi cu ochii minții în privirea de înger a fetei dorința ei de a ști, de a afla, de a cunoaște, dar se rușinează și se ascunde în fustele Mamei sau la spatele surioarei mai mari... nu-i scapă însă nimic din cele ce oamenii mari pun la cale atunci când stau în poartă sau la fântână și depănă *povestea vorbe*. Ea înțelege tot și va povesti cândva tainele descoperite în natura omului, care trec și nu trec prin sita strâmtă a realității. Se așează între frații mai mari, citește din cărțile lor chiar dacă le ține cu c... în sus, colorează pozele, face mustăți la toți, ascultă povești din gura babei de *patruzeci* de ani și-și dă seama că baba proastă spunea mereu aceeași poveste cu prinți și prințese și, când va fi mare vrea să fie ca doamna educatoare sau mai târziu ca doamna de română... nici *ca cum* n-are să rămână în sat ca proasta aceea... vacă încălțată.

Fetița a crescut, e domnișoară și învață la Liceu într-un mare oraș dar, stă la gazdă.

În cele mai multe cazuri, eroii tineri din prozele poetei au *poezia* vieții lor, sunt tineri ai căror părinți s-au străduit și-au făcut tot ce le-a stat în putere să-și dea copiii la școli, să-i desprindă pentru totdeauna de condițiile în care ei, *părinții din părinți* au avut viața, prin ordinea firii, sub dictatura și capriciile naturii, în așteptarea *vremii frumoase*, cu ochii la cer și grumazul sub jug – și vorba marelui *humuleștean*... cartea îți aduce oarecare *mângâiere, din cărți afli atâtea și atâtea și până la urmă nu rămâi numai așa, o vacă de muls pentru fiecare!*... Urmând pilda unor dascăli

luminați și inimoși, școala satului de pe malul râului istoric, năbădăios, de sub reverența sălcilor, a salvat mulți copii de sclavia ignoranței spirituale și chiar a sărăciei. Autoarea și-a ales crâmpoie din viața unora în povestirile ei spre lauda locului și oamenilor așezării cu obiceiurile și apucăturile lor. Puși la treabă de mici și învățați cu muncile din gospodărie, umblă și stau alături de cei mari printre animalele și păsările casei, duc vitele la păscut și la adăpat dar, poartă în trăistuță alături de ursul cu brânză *cartea de citire*. Și poate să bată *vântul trestia*... cât o vrea! Fetele lui Bucu nu se miră când sunt trimise să vadă unde-i „dracu” cel bătrân, Mărioara nu-l lasă pe Duduman Constantin, care și-a început primul an de liceu..., să aștepte prea mult timp *răspuns* la scrisoarea de *dragoste ascunsă*. Se desprinde greu de prisma casei, de grădina cu meri și peri, de Mama, de cățelul Haiduc, de rățuște, de copilărie... dar trebuie... se îndrăgostesc și inventează situații *nemaiîntâlnite* de cei mari, care se fac a nu pricepe deși știu ce se întâmplă. Ajung studenți și întâlnesc plăceri și necazuri care îi pun în dificultate, dar le ies în cale îngerii cu ochi albaștri și primesc lecția de bu-

nătate creștinească când dracu-și bagă coada. Ajung profesori navetiști și-s dezamăgiți de condițiile care li se oferă. Vor trebui însă să se adapteze fiindcă asta-i situația, sunt gloduri, se merge pe jos sau în autobuze vechi ruginite și mizere, să accepte prietenii și cupluri anapoda din cancelarie; ca ziariști, să discute și să dea verdicte societății actuale... în care dai de *omul necă-*

jit și naiv, de licheaua care adesea poate fi inteligentă și talentată dar lichea, de individul cumsecade din lipsă de imaginație și de curva masculină sau feminină cu sau fără ștaif.

Se întorc în sat la sărbători, la nunți și înmormântări, deapănă amintiri sau spun povești și întâmplări trăite prin locurile pe unde au fost. Sunt priviți cu admirație și nostalgie de cei rămași acasă umbriți de regret și tristețe că „norocu-i prea puțin și lumea prea multă”.

Eroii povestirilor Mariane Codruț au o nostalgie a ceva... poartă tristețea unei neîmpliniri, chiar și doctorița din tren care mi-a amintit o butadă a poetului George Lesnea când se chicotea cu Horia Zilieru pe care-l tachina cu *plimbarea pe pasarelă și vederea cu păsărica*... cum și despre doctorița cu pricina.

Ca mirosul de *ceară de albine*, scrisul cu talent de povestitor înzestrat, cartea Mariane Codruț are miez, substanță, virtuți care pot interesa pe oricine are curiozitatea și plăcerea cititului, trezește nostalgii, amintiri, zâmbete la ironia tandră față de lumea din care chiar autoarea s-a ridicat. Recomandată de autoritatea unor scriitori precum Carmen Mușat, Ovidiu Nimigean... merită atenția specialiștilor breslei și n-ar surprinde pe nimeni premiul pe care l-ar merita. Înainte de toate, mă gândesc la teatru! Ce piesă, ce spectacol ar ieși dacă autoarea ar vrea să-și organizeze textul pentru scenă înainte de a-i fura ideea cineva abil.

Codrina BRAN

Excesele nu sunt bune

LEAC DE DURERE

Ochiul insomniac al iernii veghează petrecerea timpului spre lumină cuprinsă tristețea între imense aripi albe iarna, benefică uitare somnolând prin albume și uite așa îmi înfășor cu grijă sufletul cu anotimpuri cu zile cu vorbe încet, să nu mă doară vulnerabilul îi pun mereu comprese cu ierni albe, moi și câteodată picături de albastru în cantități moderate convalescentul excesele nu sunt bune într-o zi a dat năvală martie încât era să moară ucis de prea mult albastru.

ORGOLIU FRÂNT

M-ai zăvorât în grele veșminte în simțurile-nșelătoare dar mă chemi mereu ca o Fata Morgana zâmbind la capăt de drum mă ademenești în vise ciudate și te ascunzi mereu în spațiile lucrurilor să nu te pot ajunge. Ajunge! Sunt rău și vin de departe Nu iert, nu dau și nu mă spovedesc Iubiri, Orgolii și Golgote Oricum le știi pe toate ...Toate... Dar acum te rog mă lasă să-mi rezem capul de veșmântul tău o clipă doar, în Marea Oboseală....

BROȘA DE JAD

Rana neînchisă din centrul pieptului meu mi-o port de când mă știu o învelesc cu veșminte o acopăr cu podoabe mă tem să nu se vadă mă tem să nu se audă glasul trist al unei viole lacrimile le țin zăgăzuite cu un colier de jad să nu urce

rana împușcată din piept o ascund în spatele broșei de jad brățările și inelele vor să vă distragă atenția să nu priviți în ochii mei de jad verde să nu descoperiți acolo o apă care abia se mai ține în maluri rana despre care vă spun nu știu când am căpătat-o poate în copilărie ba nu, mai întâi a fost rana și apoi în jurul ei a crescut și s-a modelat un trup pentru că rana o țin minte înaintea trupului de copil care avea și el dureri de creștere pentru că te doare când crești te doare boala te doare poate moartea dar aceasta este o altfel de durere în spatele broșei de jad.

SENZAȚIA DE UNU

În semiîntineric toamnei început de ploaie crește până la ciocănituri în pervaz plouă între mine și lume spațiul continuu devenit discontinuu totul se fragmentează se strânge în unități distincte orizont retractil ca un cerc tangibil însuși interiorul meu mai concentrat ființa mea mai densă întoarsă înăuntru asemenea melcului care-și retrage ochii văzându-și doar propriile viscere aceea fiind starea lui de echilibru starea lui rotundă, starea de unu așa cad și eu în mine însămi trasând o peliculă izolatoare între mine și lume cobor tot mai adânc acolo unde nu mai e nevoie de cuvinte nici de gânduri este doar senzația de unu și unde te pot întâlni de câte ori mi-e dor de Tine.

Eugen Simion, un arhitect cultural (I)

Cu bucuria scrisului, încântat că „îi merge pana”, apucând să aștearnă și câteva autografe pe ultima sa carte-surpriză, *Recurs la Natură* (2022), atacând – din perspectiva geocriticii franceze – „o temă nouă și dificilă” (cum recunoștea), Eugen Simion pregătea în secret, spun apropiatii, și o *Istorie a literaturii române*. De fapt, materialul (aluvionar, purtând „vârstele” lecturilor) se aduna la vedere; iar numeroasele prefețe și postfețe, gardând, cu texte de escortă, avalanșa titlurilor din colecția de *Opere fundamentale* (deschisă în 2001, după modelul *Pleiade* de la Gallimard) și tetralogia-reper *Scriitori români de azi* (1978-1989, necesar a fi fost rescrisă) o anunțau, mizând pe „scritorii fundamentali” și mutând, s-ar părea, centrul de greutate înspre interbelici, în ipoteza unui existențialism românesc. Nu putem ști, la această oră, soarta masivei lucrări. Dar și fără ea, criticul, devenit, după '89, și o impozantă figură academică, dorindu-se „în ariergarda avangardei”, ostracizat lungă vreme pentru „apolitism”, retras din viața literară, a lăsat, ca operă personală și colectivă, o moștenire fabuloasă, recunoscută – deocamdată – cu jumătate de gură.

Deși un mare neliniștit (cum, deseori, s-a mărturisit), Eugen Simion, printr-un tenace efort de autoconstrucție, probându-și strălucit vocația, având și șansa longevității, cu o bătrânețe dinamică (rodnicie editorială și proiecte de amplitudine culturală) a fost un ins cordial, de evidentă civilitate, ca om de lume. Este, recunoștea însuși criticul, „fructul voinței”. Chiar dacă „zbierătorii din Cetate” nu obosesc iar „retorica jelaniei” e practică sânguincioasă. Un arhitect cultural, o figură spiritualizată, de rafinament francofon, un constructor preocupat de soarta literaturii noastre, animat, printre atâtea demolatori, de mari proiecte, în pofida defetismului proverbial (ca blestem etnic). Un eurolucid (vezi colocviile *Penser l'Europe*), lansând și coordonând inițiative de miză majoră, de la tentativele (împlinite) de reconstrucție instituțională pe filieră academică (fiind, două mandate, în fruntea Academiei) la izbânzi editoriale de ecou: DGLR, *Atlasul lingvistic*, *Cronologia vieții literare românești*, operele clasicilor în colecția de tip *Pleiade*. Dar, înainte de toate, un comentator avizat al literaturii, cultivând stilul epic, citit și pentru frumusețea textelor sale. Cu bucuria lecturii, deci, într-o proză de idei, excelând în arta portretistică, fără a neglija „lectura vieții”. Cu diagnostice corecte, cu judecăți credibile, sedimentate, interesat de înnoirea discursului critic. Și acuzat, discret sau fătis, taman pentru „monotonie corectitudinii”. Or, în viesparul scriitoricesc, Eugen Simion încerca să fie un spirit obiectiv. Cumpănit, cu o „egalitate de umoare”, chiar excesiv-prudent pe alocuri, el examina cu ochi de moralist „haosul fierbinte al momentului”; dorea o lectură „liberă, lentă, avizată”, eliberând astfel vocile textului și redescoperindu-se (mereu) pe sine, palpând creații în mers și creionând un destin de epocă. În fine, temperanța, rezumând sugestiv, împiedica erorile flagrante. Să nu uităm, Eugen Simion nu a fost un pionier, ci, așa cum s-a spus (uneori malițios), un critic „de consolidare”. Nu poate vibra? Ar fi o răutate să preluăm afirmația (strecurată de cărcotași, nu puțini, cei care confundă – nepermis, dar cu bună știință – criteriile și lipesc, cu o ușurință iresponsabilă, etichetele). Acel „portret al operei” crește descriptiv din felii analitice și exigență morală, dovedind echilibru și autoritate: adică, altfel spus, Eugen Simion, personaj subțire, seniorial-prudent, inspiră încredere și este, recunoștea Nicolae Manolescu, „un critic ascultat”.

Firește, nu a fost ocolit de mizeriile vieții literare; s-a luptat cu mentalitatea feudală care vrea să juleguleze critica (câți scriitori, să recunoaștem, nu visează – în secret ori ba – să vasalizeze un critic?). Cu harta scrierilor unui autor în față, criticul oficiază; fraza se așterne cu eleganță, rezervată și sobră, fără plăcerea execuției. Eugen Simion nu este un critic posomorât, lansând replici joase; respinge fără cruzime, propune cărți luminoase, deși deziluziile vin, îl încearcă („nu știam ce mă așteaptă”, se apăra – candid – autorul); în fine, intelectualismul său suportă rafalele unor arțăgoși polemisti de ocazie, coborând (inevitabil, oare, la meridianul nostru balcanic?) temperatura dialogului înspre colcăiala patimilor neînfrânte, revanșarde.

Vom recunoaște că Eugen Simion, având la îndemână pârgurile administrative, a devenit o instituție. Criticul ne înlesnește o „lectură” a ultimelor decenii literare, descoperind istoricitatea și continuitatea. El are sentimentul valorilor și e mereu atent la context. Propune rezumate în stil călinescian (de finețe analitică, fără imaginația fugoasă și furibundă a „divinului cri-

tic”), grefate însă pe un temperament lovinescian. „Lecția” lui Lovinescu lucrează. Ea este, înainte de orice, o lecție morală. Criticul de la *Sburătorul* își învingea „fondul de neliniști” (temperamentul, în ultimă instanță), afișând un scepticism cordial și creator. Confiscat de literatură, el devenea un personaj literar, exprimând exemplar un destin, croit pentru „o profesiune aspră”. Simțul valorilor, imperativul etic, capacitatea de expresie, distanța (care nu trădează comunicarea și comuniunea) converg și propun o mască lovinesciană. Critic-sinteză, Eugen Simion a trăit la rândul-i, probabil, o dramă temperamentală; dar admirația pentru Lovinescu nu înlătură iradiația altor modele. Categorie, s-a ferit de excese. O „curiozitate sinceră”, constata Ovid S. Crohmălniceanu, îl mâna fără istov; dar nu cade în capcana fanatismului. Era interesat de achizițiile metodologice, dar nu a fost un „metodolog”; evită fanatismul metodelor, testându-le pe rând. Ceea ce contează este existența care se caută și se exprimă, dezvăluindu-și „tonul fundamental”. Puterea de a ajunge la creație cheamă viața ideilor: și, neapărat, proza ideilor. Eugen Simion caută acel „dincolo” al operei, descoperă figura ziditorului, a celui „îngropat” în text; o figură morală în ultimă instanță, apărând demnitatea și responsabilitatea ideii de scriitor. Privirea sa – sceptică, de sus – nu scapă detaliile semnificative. Strălucit analist, criticul desfășoară pânze epice, lăsând să se vadă la tot pasul plăcerea scriiturii. El interoghează peisajul istorico-literar și recurge, deseori, la portretizări.

Evită aerul funerar, tirania gustului, imperialismul opiniei. Are instinct epic și mai puțin o armătură teoretică. Câtă vreme opera e chiar „voința noastră”, din experiența franceză, de pildă, Eugen Simion reușea o redescoperire de sine: traversând alte medii, respirând altă spiritualitate, criticul afla rostul propriei existențe.

Autor de fragmente analitice, Simion gustă sinteza. Fie că plonjează în tematism, fie că e tentat de monografism, fie că discută (cu vădită simpatie) despre insurgenții optzeciști sau despre „literatura subiectivă”, el e preocupat de construcție. Eugen Simion încearcă, cu ironie elegantă, profiluri de epocă, radiografiind grupurile literare. Chiar gestul recuperator pledează în acest sens: *vocația construcției* se sprijină pe respectul pentru cuvântul scris și, implicit, pe morala actului critic. Când vorbește despre „drama talentului copleșit de vremuri” sau despre zgomotoasa noastră viață literară, criticul nu face cu ochiul galeriei; el apără în permanență ideea de scriitor, alianțele axiologice fiind urmate de o reflecție etică. Aventura scriiturii nu rămâne în țarcul analizei; conexiunile spirituale identifică (fără patimă joasă) cusururile și moravurile, sancționând

abdicările. Crește, pe baza unor lecturi atente, sondând profunditatea, un scenariu epic atrăgător, decontractat (cf. L. Raicu), o liniște spirituală care ne învăluie, depărtându-ne de rumoarea cafenelei, macerând, vai, energiile.

Critica, bineînțeles, este o continuă polemică. Orice critic se desparte (parțial, delicat sau brutal) de ideile primite, digerate, trăind (și rămânând) prin coeficientul de originalitate. Critic politicos, sedus de înnoirea spiritului, Eugen Simion își dorea să rămână senin, să fie drept, impunând prin civilitatea tonului și urbanitatea rezervelor. Se desparte, hotărât, de polemica în varianta balcanică și, curios, face din observația morală „hrana” literaturii. Este foarte prezent în propria-i operă. Emancipat de tirania modelelor, pătruns de o curiozitate vie, indicând o invidiabilă tinerețe a spiritului, vrea să scrie o istorie a literaturii contemporane atingând „o înaltă seninătate”. Propune judecăți rezistente la dintele vremii și își oferă o atentă construcție de sine. Este plin de civilitate, protocolar, ferm când respinge; eleganța frazei și echilibrul edificiului dau trăinicie acestui *spectacol exegetic*, mereu înalt, fără a plăti tribut deliciilor suporterilor. În fond, ceea ce dorește criticul ar fi „să ne înțelegem mai bine cu prezentul”. Demarând seria *Scriitorilor români de azi*, Eugen Simion nu uita că „prestigiul unui critic se bazează pe acțiunea lui luată în totalitate”. Or, criticul nu are doar un raft de cărți, ci o operă; mai mult, cu sentimentul măsurii, vădind toleranță și permeabilitate, el își taie drum spre „opera capitală”.

Negreșit, această *Istorie* a lui Eugen Simion (dacă vrea să fie o *Istorie*) se cuvenea reordonată, adusă „la zi”. Ea este, din păcate, lacunară: golurile de comentariu privesc „articulațiile” epocilor, explicarea contextului. Dacă ea se dorește un inventar al personalităților (titlul, parcă, pentru așa ceva ar pleda) „ligamentele” eseistice vor fi, neapărat, trebuincioase. Oricum, criticul, dorindu-și o confruntare „înceată și profundă”, se trage deoparte, iubește relația cu cărțile; iată spațiul libertății sale, acel „cerc” al autorului, refugiul său prin care bântuie „mogâldeța” singurătății. Reîntoarcerea autorului nu era o vorbă goală; filigranat în text, biografismul permite „dezvelirea latenței”, încât – ascuns, pudic, păstrându-se într-o „rezervă naturală” (cum zicea Livius Ciocârlie) – Eugen Simion își dezvăluia prezența în tot ce scrie. Referind despre alții, pagina sa ne aduce la rampă – firește, cu discreție și circumspecție – chipul scriitorului însuși, aflat la ceasul „mărturisirii”. Vocea moralistului răzbate, provocările biograficului îl stimulează. Fie că vorbește despre *egocritica* lui Eugen Ionescu, despre Mircea Eliade ca spirit al amplitudinii ori despre metafizica demonică la Cioran, exegetul rămâne echilibrat, apărându-și seninătatea, străin de orice terorism metodologic. Coboară, însă, curios, în „pivnițele textului”, pledează pentru recuperarea povestirii (reepicizare) și reciclarea romanului, în plină „pandemie românească” (dacă e să-l credem pe Richard Millet), în fine, bemolizează, cu un seducător *l'esprit de finesse*, orice impuls polemic. Să amintim, în treacăt, reacția lui Șerban Cioculescu, conducătorul tezei de doctorat despre „scepticul mântuit”, brusc iritat de „dioptriile critice” ale unui Jean Pierre Ricard, de pildă, invocat, printre alții, după sejurul parisian. Crede că Ion Creangă este (și) o creație a operei sale, o a doua naștere vechind un destin înalt.

Evident, nu putem trece peste „păcatele” criticului: de la descriptivismul tradițional, rezumativ, de slab accent emoțional (cum i s-a reproșat) la prudența excesivă, rigiditate și „refuzul riscului”; de la lectura „înceată”, excesul analitic (în dauna evaluărilor) și „ușoara defazare” (cf. Alex Goldiș) la stigmatul apolitismului, îndelung hulit ori la cheștiunea revizuirilor, inflamând ceata noilor procurori morali. Din fericire, în pofida unor momente de mahnire și „acreală”, târât și pe la DNA, Eugen Simion a fost un excelent mediator, temperând excesele. Ia distanță, își controlează vehemența, este și rămâne – cu formula lui Roland Barthes – în ariergarda avangardei (titlul volumului de convorbiri cu Andrei Grigor). Încearcă să descopere, ispitit de spiritul interogativ, figura spiritului creator și oferă, combinând biografismul cu analiza critică sagace, panorama unei epoci, construind „o imagine moralmente corectă”, aprecia „rivalul” N. Manolescu. Iar dacă, oboșit, lehamisit, sastisit de mizeriile vieții literare îl încearcă *greața de literatură*, vindecarea e tot prin literatură, încercând a rezista la asaltul grafomanilor și curtea oportuniștilor, mereu inventivi și agresivi.

Ionel BOSTAN

Neînfrânți de molimă:

Dare de seamă a Eparhiei Dulcei și Sfinte Bucovina

Anul 2020 a fost cel al "instalării" - la noi și aproape peste tot pe glob - a nepofitului Covid-19. Nu dorim să insistăm defel asupra acestuia, dar vom spune totuși că tot acum (20 mai 2020) avea să plece spre veșnicie, la vârsta de 90 de ani, Înaltpreasfințitul - ÎPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților. Nu după multă vreme, potrivit rânduielilor Bisericii Ortodoxe Române, înalții prelați ai acesteia l-au desemnat să-i urmeze ÎPS Pimen, pe Preasfințitul - PS Calinic Botoșăneanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Evident, viața a mers înainte și noul Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților avea să se îngrijească de ținerea dreaptă a mult trebuinciosului drum. E adevărat, chiar văzut din exterior, "mandatul" pare unul de mare greutate. Să ne gândim doar la componenta de patrimoniu... Iată câteva idei dintr-un material semnat de ÎPS Pimen, prin care justifică - în urmă cu 24 ani - necesitatea retrocedării parțiale a averilor Bisericii confiscate de Guvernul comunist (<https://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=2661&idm=1,05&idl=1>): "Inventarul sumar

al valorilor de patrimoniu național al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților constă în: 91 biserici de parohii, 15 mănăstiri, 120 catapetesme, 12 colecții cu obiecte bisericești, un depozit de carte veche cu 4100 exemplare, un depozit cu peste 1200 icoane vechi, precum și un număr foarte mare de icoane și cărți vechi, ce se află în inventarul parohiilor și mănăstirilor. Toate aceste valori au nevoie urgentă și permanentă de o îngrijire specială pentru a fi salvate de la pieire (...). Zidurile edificiilor au fisuri grave, pelicula de culoare a frescelor exterioare este într-o stare avansată de exfoliere, catapetesmele sunt supuse unui atac puternic al microorganismelor, la fel toate icoanele, cărțile și broderiile. Cheltuielile pentru lucrările de restaurare sunt împovărătoare (...). În afară de activitatea privitoare la îngrijirea valorilor de patrimoniu create și păstrate de ea, mai avem și îndatoriri de ordin filantropic, de ajutorarea semenului aflat în griji și nevoi, potrivit poruncii date nouă de Mântuitorul Iisus. Și în acest domeniu al carității, biserica poate face mai bine, mai ieftin și la timp. Căminul de bătrâni al Arhiepiscopiei noastre, cu 100 de locuri, poate sta măturie a afirmației noastre (...). Ceva mai târziu (2004), unitățile sucevene de cult aveau să primească (potrivit Legii fondului funciar), "câte 30 de hectare de terenuri cu vegetație forestieră, suprafața totală cu care Biserica Ortodoxă din Bucovina a fost pusă în posesie fiind de peste 15.000 de hectare." (<https://www.newsbucovina.ro/actualitate/37055/biserica-o-ia-de-la-capat-in-lupta-pentru-dobandirea-a-160000-de-ha-de-padure>). Dintr-un document privind activitatea Exarhatului mănăstirilor (elaborat de arhim. Melchisedec Velnic), aflăm situația la zi a așezămintelor monahale. Astfel, respectiva activitate "vizează 78 de așezăminte monahale: 31 de mănăstiri, 10 schituri și 3 metocuri de călugări și 23 de mănăstiri și 11 schituri de maici. În anul 2022 au fost redeschise mănăstirile Părhauți și Sfântul Ilie (Șcheia), iar Schitul Tuturor Sfinților (Leucusești) a fost ridicat la rang de mănăstire și au fost înființate șapte schituri noi" (<https://www.arhiepiscopiasucevei.ro/retrospectiva-anului-2022-prezentata-in-cadrul-sedintei-adunarii-eparhiale-a-arhiepiscopiei-sucevei-si-radautilor>). Astăzi, opt dintre bisericile și mănăstirile din Zona Bucovinei sunt incluse în Patrimoniul Mondial UNESCO, în contextul în care avem "un fond uriaș și inestimabil de valori istorice și artistice de patrimoniu, creat, pe de o parte de evoluția bimilenară a creștinismului cu dominanta lui răsăriteană - Ortodoxia, iar pe de altă parte, îmbogățit și stimulat de specifi-

citatea conviețuirii strămoșilor noștri cu alte confesiuni creștine și religii (...)" (Arhid. Dr. Vasile Demciuc, <https://www.arhiepiscopiasucevei.ro/sectorul-monumente-patrimoniu-si-arhitectura-bisericeasca>). O privire, fie aceasta și fugară, prin textul dării de seamă a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților (ASR) aferentă activității pastoral-misionare desfășurată în anii 2020 și 2021, ne confirmă că molima despre care aminteam la începutul rândurilor de față n-a putut zădărnici eforturile slujitorilor de aici. Referindu-ne doar la la Sectorul Cultural, observăm că au fost organizate la nivelul eparhiei numeroase evenimente, conferințe, colocvii și simpozioane (<https://www.arhiepiscopiasucevei.ro/wp-content/uploads/2021/07/Raport-activitate-august-2020-iulie-2021oprea.pdf>). Conferințele preoțești pastoral-misionare au tratat teme circumscrise "Anului omagial al pastorației părinților și copiilor" și "Anului comemorativ al filantropilor ortodocși români". În cadrul acestora au fost promovate reperele biblice și patristice privitoare la pastorația părinților și copiilor și a

modelului creștin de familie. Nu a fost uitat rolul pedagogiei creștine în societatea contemporană. S-a dezbătut și exemplul celor care, de-a lungul timpului, s-au implicat în activitatea social-filantropică a Bisericii Ortodoxe. O valoroasă inițiativă a antrenat slujitorii parohiilor, mănăstirilor și schiturilor din cuprinsul ASR pentru alcătuirea unei liste cu toate personalitățile (ierarhi, preoți, profesori, oameni de stat, scriitori, artiști, oameni de știință s.a.) ce își dorm somnul de veci în cimitire parohiale/mănăstirești. Prin aceasta se dorește "marcarea în chip deosebit a cinstirii care se aduce de către Biserica tuturor celor adormiți în Domnul, ca expresie de respect și pioasă aducere aminte față de înaintași". Lista urmează să includă în mod obligatoriu date bio-bibliografice despre cei menționați, precum și fotografii. Totodată s-a precizat faptul că "trebuie avut în atenție, să se amintească, acolo unde este cazul, existența unor monumente, mense (ridicate în memoria ostașilor români), inscripții sau alte mărturii reprezentative din cimitirile parohiale sau mănăstirești, precum și detalii despre acestea". Activitățile celui de-al doilea an pandemic au fost așezate sub imperativul tematic „2021 - Anul omagial al pastorației românilor din afara României și Anul comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor” în Patriarhia Română. Conferințele au vizat teme de la cele legate de Ziua Culturii Naționale, de împlinirea a 145 de ani de la nașterea marelui om de artă Constantin Brâncuși, Ziua Eroilor, la comemorări: Marele ierarh cărturar Filaret Scriban, la împlinirea a 210 ani de la naștere, renumitul pictor bisericesc Epaminonda Bucevschi ori Gala Galaction, la 60 de ani de la trecerea la cele veșnice. Totodată, a fost reactivată publicația *Candela - revistă de Teologie și Cultură*, serie nouă, editată de ASR, continuatoare a fostei Reviste Candela, editată de Mitropolia Bucovinei și Dalmației, începând cu anul 1882 (apariție întreruptă în anul 1946). A fost demarat lucru la *Enciclopedia parohiilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților*. În anul ce a urmat (2022), manifestările organizate de ASR s-au desfășurat sub egida „Moștenirea Mușatină - Cultură, Credință, Istorie” (<https://www.arhiepiscopiasucevei.ro/retrospectiva-anului-2022-prezentata-in-cadrul-sedintei-adunarii-eparhiale-a-arhiepiscopiei-sucevei-si-radautilor>). Acestea au fost prilejuate de împlinirea a 500 de ani de la sfințirea Bisericii "Sfântul Mare Mucenic Gheorghe", a Mănăstirii "Sfântul Ioan cel Nou de Suceava", a 500 ani de la sfințirea Bisericii "Duminica Tuturor Sfinților" Părhauți și a 400 de ani de la sfințirea Mănăstirii "Sfinții Apostoli Petru și Pavel" Solca.

În fine, cât se poate de notabil este și faptul că se află în curs amenajarea muzeului Arhiepiscopiei, construirea altarului de vară al Mănăstirii "Sfântul Ioan cel Nou", dar și a noului cămin pentru bătrâni de la Mănăstirea Teodorenii.

Emanuel VASILIU

Poveste de căsnicie

În data de 9 februarie 2020 actrița americană Laura Dern (bine-cunoscută pentru rolul Sandy Williams din filmul „Catifeaua albastră”, regizat în 1986 de David Lynch) primea Oscarul pentru cea mai bună interpretare feminină într-un rol secundar, cel al avocatei Nora Fanshaw din drama regizată de Noah Baumbach, „Marriage Story” („Poveste despre căsnicie”). Partitura ei cuprinde un monolog incendiar, în care deconstruiește felul în care sunt percepute femeile în contemporaneitate: „Lumea nu acceptă mame care beau prea mult vin, tipă la copii și le spun <măgari>. Înțeleg, și eu fac asta. Acceptăm ideea de tată imperfect. Până la urmă, ideea de tată perfect a apărut de-abia acum 30 de ani. Înainte de asta tații erau mereu tăcuți, absenți, egoiști și nu te puteai baza pe ei. Știu că spunem că-i vrem altfel dar, la un nivel foarte primar, îi acceptăm așa cum sunt. Îi iubim pentru defectele lor dar lumea nu acceptă, sub nicio formă, aceleași cusururi la o mamă. Nu le acceptăm nici practic, nici spiritual. Pentru că la baza scornelilor iudeo-creștine este Maria, mama lui Iisus, iar ea e perfectă. E o virgină care naște, își ajută copilul fără încetare și îi susține corpul când moare. Iar taică-su nu e acolo. Nici măcar nu s-a culcat cu ea. Domnul e în Rai. Domnul e tatăl și Domnul n-a venit. Așa că tu poți să fii perfectă, iar Charlie vai de capul lui, nu contează. Mereu vei fi evaluată după standarde mai înalte. E o mizerie dar așa stau lucrurile.”

Charlie (Adam Driver) și Nicole (Scarlett Johansson) sunt regizor de teatru, respectiv actriță, cărora filmul le dedică o poveste despre divorț. Căsnicia este menționată în amintiri, pe care cei doi și le aruncă acuzator în ultimul act al filmului. Tripartită, structura peliculei cuprinde un segment dedicat vieții lor la New York, un capitol în care Los Angeles-ul, orașul natal al lui Nicole, este prezentat atunci când actrița revine în el, și o drama procedurală concepută cu scopul de a înfățișa suferințele prin care trec protagoniștii în sistemul juridic.

Filmul are o progresie extrem de subtilă de la un ton dulce-amăru, dominant în primul act, la o tensionare a situației ce-i îndepărtează pe foștii soți unul de celălalt sub oblăduirea pragmatică a avocaților concentrați asupra câștigării procesului de divorț. Dispozitivul scenariistic inventat de regizorul Noah Baumbach (dintre ale cărui filme aș mai recomanda „The Squid and the Whale” și „Frances Ha”) este cel al unei perechi de descrieri, intitulate „De ce o ador pe Nicole”, respectiv „De ce-l ador pe Charlie”, pe care protagoniștii le compun în vederea medierii despărțirii de către un terapeut de cuplu. Chiar dacă cei doi nu ajung, într-o primă fază, să-și citească reciproc descrierile, filmul prezintă personajele cu aceste voci din off, rezultând o înfățișare atractivă a mediului teatral independent din New York, în care cei doi își desfășoară activitatea, precum și afecțiunea manifestată de ambii față de fiul lor, Henry. Par cuvintele unor persoane îndrăgostite, până când cabinetul terapeutului de cuplu relevă situația drept una pre-divorț. Regretul resimțit de Nicole înaintea evidentei despărțiri de Charlie este exprimat, din nou cu subtilitate, într-o secvență în care aceasta este podidită de lacrimi după ce tocmai i-a spus lui Charlie că nu poate să plângă pe scenă.

Al doilea act al filmului are loc în Los Angeles, unde Nicole a primit un rol într-un serial TV, ocazie pentru Noah Baumbach să ironizeze producția și tipurile de personaje care o populează. Pragmatismul dominant în acest mediu se manifestă și prin recomandarea primită de Nicole de a-și angaja o avocată, deși cei doi hotărâseră să nu implice avocați în divorț. Avocata cu pricina este Nora Fanshaw, interpretată de Laura Dern. Se poate spune că filmul primește un accent cu adevărat incisiv prin contribuția ei, implicațiile financiare, felul în care secrete de cuplu sunt instrumentalizate în procesul de divorț și pragmatismul feminist întruchipat de Nora Fanshaw, care, efectiv, îl aduce în genunchi pe Charlie, un regizor de teatru prea puțin preocupat de efectele în viața reală a propriului comportament, conducând la fenomenul în care actrița din rolul secundar „steals the show”, anume devine protagonistă în adevăratul sens al cuvântului.

Drama procedurală, al III-lea act al filmului, cuprinde și secvențele cele mai reușite, prima dintre care, cea a înfățișării la procesul de divorț, este descrisă de personajul Norei Fanshaw drept o luptă de stradă. Unde până acum filmul a prezentat vocile și perspectivele ambilor protagoniști, aceștia devin muți, avocații bătăndu-se pentru ei, folosind și instrumentalizând secretele lor intime într-un proces, care îi surprinde prin ferocitate. Procesul nu înecă, totuși, sentimentele celor doi unul față de celălalt. Într-un interviu pentru revista „Variety”, regizorul Noah Baumbach declara că mesajul cel mai drag lui este că „sfârșiturile nu trebuie să fie ratări și că putem sărbători un fapt pentru ce a însemnat”. „Poveste despre căsnicie” este disponibil pe Netflix.

Ioan C. TEȘU

Sufletul și creierul uman „Eldorado” al neocolonizării digitale

Referindu-se la viitorul val tehnologic – 5.0, ce vizează fuziunea omului cu inteligența artificială, Adam Gazzaley, profesor de neuroștiințe, neurologie, psihologie și psihiatrie la Universitatea San Francisco, California, identifică „tehnologii care se adaptează la corpurile și funcțiile noastre biologice. Acest val tocmai începe să apară și pare că va fi o combinație a micilor valuri finale din era informației cu științele biologice și medicale. Ne îndreptăm către implementarea tehnologiilor care se învârt în jurul creierelor și corpurilor noastre, așa cum subliniază Proiectul «Creierul Uman» al Comisiei Europene și Inițiativa BRAIN a președintelui Obama, precum și către o intensificare a cercetărilor neuropsihologice folosind resurse precum RMN-f, EEG și spectroscopia funcțională în infraroșu apropiat (fNIR), pentru a afla cum și de ce creierul nostru reacționează la stimuli și la situații și pentru a reuși să ne îmbunătățim capacitățile de-a folosi alte unelte de înaltă tehnologie. Să adăugăm acestor instrumente de cercetare dispozitivele purtate pe corp și diverse tehnologii de prezentare și înregistrare care au «augmentat» realitatea. Gândiți-vă numai la realitatea virtuală, senzorii de mișcare, ceasurile inteligente, stimulatoarele cerebrale, senzorii implantați, scanerile oculare și chiar imprimantele în 3D care pot să facă organe umane. Pare că, într-adevăr, intrăm într-un val nou de biotehnică”¹.

Această revoluție, în comparație cu precedentele, se desfășoară chiar sub ochii noștri, cu o viteză și într-un ritm fulminant. Se petrece sub privirile noastre, cel mai adesea luate prin surprindere și, astfel, perplexe, iar până reușim să realizăm sursele și efectele ei, deja trece la un nivel superior, „augmentat”.

Colonizarea sufletului și a minții

Ca și colonialiștii de altă dată, aflați în căutare de zone neexplorate și neexploatate, la fel, tehnologia digitală și-a început expediția și ofensiva, de prospecție și spre a cuceri sufletul și a înfinge steagul victoriei în însăși inima omului. Ca și în cazul conquistadorilor din trecut, beneficiile par mai ales ale cuceritorilor, în raport cu cei cucerțiți. Maximum de câștig pentru cei din urmă, este speranța la pacea „pierdută” și la redobândirea libertății apuse.

Un aspect observat tot mai pregnant îl reprezintă intruziunea masivă a tehnologiilor informaționale în viața umanității, la modul general, și a fiecăruia dintre noi, și imersiunea tot mai adâncă a omului în lumea sau infinitul ocean digital.

Cal Newport, în lucrarea sa, intitulată *Minimalism digital, Concentrează-te pe propria viață într-o lume plină de zgomot*, descrie astfel intruziunea tehnologiei în viața noastră: „Aceste schimbări s-au furisat și au apărut repede, înainte de a avea șansa să facem un pas în spate și să întrebăm *ce așteptam cu adevărat* de la progresele rapide ale ultimului deceniu. Am adăugat noi tehnologii la periferia experienței noastre din motive minore, apoi ne-am trezit dintr-odată că acestea colonizaseră însuși nucleul vieții de zi cu zi. Altfel spus, nu ne-am oferit voluntari pentru lumea divitală în care suntem prinși acum; se pare că ne-am trezit cumva aici. (...) Tehnologiile, ca întreg, au reușit să se extindă dincolo de rolurile minore pentru care le-am adoptat inițial. Acestea ne dictează tot mai mult cum să ne purtăm și ce să simțim, forțându-ne cumva să le folosim mai mult decât credem că e sănătos, adeseori în detrimentul altor activități pe care le considerăm mai valoroase. Partea incomodă, altfel spus, este acest sentiment de pierdere a controlului”².

Într-un mod similar, Nicholas Carr, în volumul său *Superficialii. Efectele internetului asupra creierului uman*, descrie astfel efectele tehnologiei asupra capacităților sale cognitive și emoționale: „În ultimii ani, am avut senzația neplăcută că cineva, sau ceva, a meșterit prin creierul meu, reconfigurând circuitele neuronale și reprogramând memoria. Mentea mea nu e pe ducă – pe cât se poate –, dar se modifică. Nu mai gândesc așa cum obișnuim să o fac. O simt cel mai tare atunci când citesc. Eram obișnuit să-mi pară ușor să mă scufund într-o carte sau într-un articol lung. Mentea mea era prinsă în urzeala narativă sau în meandrele argumentării și-mi petreceam ore în șir cutre-

ierând agale prin lungi fragmente de proză. Rar mi se întâmplă. Acum concentrarea mea începe să o ia razna după o pagină sau două. Devin agitat, pierd șirul, încep să caut altceva de făcut. Mereu am senzația că-mi târâi creierul îndărătnic, forțându-l să revină la text. Lectura profundă, care obișnuia să vină firesc, a devenit un efort”³.

Încercând să descifreze cauzele acestei transformări, același autor spune: „Cândva, prin 2007, un șarpe de îndolială s-a strecurat târâș în info-paradisul meu. Am început să bag de seamă că netul exercita asupra mea o influență mult mai puternică și mai vastă decât o făcuse vreodată vechiul meu PC solitar. Nu era doar faptul că stăteam atât de mult holbându-mă la un monitor. Nu era doar faptul că atât de multe dintre obiceiurile și rutinele mele se schimbau pe măsură ce deveneam tot mai deprins cu și tot mai dependent de site-urile și serviciile de pe net. Chiar felul în care funcționa creierul meu păreau să se schimbe. Atunci a început să mă preocupe incapacitatea mea de-a da atenție unui lucru mai mult de câteva minute. La început, am socotit că problema era un simptom de atrofiere a minții la vârsta mijlocie. Însă creierul meu, mi-am dat seama, nu doar o lua razna. Era flămând. Cerea să fie hrănit așa cum îl hrănea netul – și cu cât înghițea mai multă hrană, cu atât foamea sporea. Chiar și atunci când nu eram lângă computer, tânjeam să-mi verific mailul, să clichez pe linkuri, să fac ceva Googling. Voiam să fiu *conectat*. Așa cum Microsoft Word mă transformase într-un procesor de cuvinte în carne și oase, internetul, am simțit, mă transforma în ceva asemănător cu o mașină de procesare a datelor de mare viteză, un HAL uman. Mi s-a făcut dor de vechiul meu creier”⁴.

Acest mod de a trăi și această relație a omului cu lucrurile materiale, inclusiv atractivele gadget-uri, sunt străine ființei umane, care și-a petrecut peste 99% din viață de-a lungul istoriei ei într-un mod total diferit: în relație cu semenii, în comuniune directă, nemijlocită cu aceștia, și în mediul natural. Existența sa a avut loc în proporție de 96% în natură: în agricultură sau în era agricolă – 3,9%; în cea industrială – 0,08%, iar în lumea digitală doar 0,02%⁵.

Așadar, omul și-a dezvoltat și apoi și-a exercitat abilitățile fizice și cele sociale, care par, în prezent, a se diminua progresiv, într-un context radical diferit, iar această involuție va fi probabil corectată prin bioameliorare, cu ajutorul biotehnologiei. Cunoscând capacitatea de adicție a unei tehnologii tot mai intruzive și persuasive, datorată lipsei discernământului spiritual, unii analiști apreciază că participăm la cel mai mare experiment psihologic necontrolat din istoria umanității și solicită supunerea acestuia reflecției etice și impunerii unor limite sau principii morale.

Același Cal Newport, pledând pentru un „minimalism digital”, în sensul cultivării unei relații echilibrate cu tehnologia digitală, consideră că „nu ne-am oferit voluntari pentru viețile digitale pe care le ducem acum. Ele au fost create, în mare măsură, în săli de consiliu, pentru a servi interesele unui grup de investitori în tehnologie. Ne-am oferit voluntari pentru aceste servicii și am cumpărat aceste dispozitive din motive minore (ca să putem căuta stările civile ale prietenilor sau să eliminăm nevoia de a purta la noi și un iPod, și un telefon), iar ani mai târziu ne-am trezit dominați de influența lor, permițându-le să controleze tot mai mult modul în care ne petrecem timpul, ce simțim și cum ne comportăm”⁶.

¹ Adam GAZZALEY, Larry D. ROSEN, *Mentea distrată. Creiere vechi într-o lume puternic tehnologizată*, traducere din engleză de Ruxandra Vișan, Editura TREI, București, 2019, pp. 161-162.

² Cal NEWPORT, *Minimalism digital. Concentrează-te pe propria viață într-o lume plină de zgomot*, traducere din limba engleză de Raluca Chifu, Editura Publica, 2019, p. 24.

³ Nicholas CARR, *Superficialii. Efectele internetului asupra creierului uman*, traducere din engleză de Dan Crăciun, Editura Publica, București, 2012, p. 23.

⁴ N. CARR, *Superficialii...*, pp. 36-37.

⁵ Anders HANSEN, *Creierul deprimat. De ce ne simțim atât de rău când o ducem atât de bine?*, traducere din limba suedeză de Carmen Vioreanu, Editura Publica, București, 2022, p. 21.

⁶ C. NEWPORT, *Minimalism digital...*, p. 39.

Ioan RĂDUCEA

„Descriptiv” și „Elocvent”

Este multă agitație în pictura lui Romeo Ionescu (n. 1963, Tîrgu Neamț) și parcă și o neliniște metafizică, exprimată inclusiv de oscilația nu doar între teme dar și între limbaje vizuale, mergînd pînă la provocatoare dedublări. Greu de spus dacă el se regăsește mai bine în pacea peisagisticii (nu doar figurativă dar și documentaristă, axată pe patrimoniul urban nemțean), în angajamentele luciri ale abstractului, ca în expoziția *Descriptiv* (2020), ori în prelucrarea pînă la extrapolare a unor vechi gramatici vizuale – în special cea a Culturii Cucuteni, de care este legat și prin activitatea sa de restaurator la Institutul arheologic ieșean.

Cu precizarea că la acestea se adaugă anume înrîuriri, începînd cu cele ale maestrilor formatori, care păstrează artistul în magia unui expresionism folcloric (Liviu Suhar i-a fost profesor), am situa expoziția *Elocvent*, deschisă în perioada 10-30 iunie 2023, la Galeria „Theodor Pallady” (curatoriată de colegul de generație Ciprian Romaniuc, vernisată de Constantin Tofan și Maria Bilașevschi) pe un sinuos hotar, între valorificarea, în sens deopotrivă decorativist și hieratic, a unor cromatici ori linii cucuteniene și frenezia stilizărilor/încifrărilor în non-figurativ. În cel puțin două rînduri, semnul sacru al spiralei pare a fi prilej de vertij, una dintre lucrări (*Reuniune*) apare ca un omagiu adus lui Keith Haring (care își găsea și el calea bazîndu-se pe logica însemnelor vitale), în timp ce alta (*Prințesa inefabilului* – câteva titluri au un aer emfatic, altele conțin capcane ironice) pare a moșteni uriașele aripi de pasăre întinse în deșert de Cultura Nazca. Incitante sînt și dublul portret feminin, remarcabil simetrizat bilateral dar trăind îndeosebi din anamorfoza fese – vase cucuteniene centrate pe spirala vieții (*În oglindă*), *Fata cu ie* (sinteza gestului de eleganță festivă, peste aglomerarea de simboluri naționale) ori *Portretul dadaist* (imitație de colaj, cu ingenioase fragmentări: o himerică vietate, cu simbolul bitcoin în loc de ochi, dezvoltînd și o mîină cu trabuc peste o siluetă de sîn, picioare aruncate în sus, în colanți cu motive, iarăși, cucuteniene etc.

Desigur că, în acest ultim caz, a fost frecventată și opera lui Gheorghe Lungu, maestrul ieșean al unei asemenea tehnici. Artistul nostru o valorifică însă într-un sens mai spontan și, ca în destule alte cazuri, nu străin de spiritul ludic, căci știe să-și îngroape strașnica oboseală și poate nefericirile unor tenace căutări în rezolvări proaspete, ingenioase, de o narativitate care umple în mod generos spațiul pictural. *Elocvent* (și în consonanță cu teatrul popular, deosebit de dezvoltat în zona Neamțului) se arată a fi, așadar, mai întîi spectacolul lumii – și ne întrebăm la cît din savoarea lui se va fi renunțat în noua expoziție anunțată, în interval de o lună, la Piatra Neamț, căreia i s-au prezentat în avanpremieră și lucrările, toate fiind, iarăși prin schimbare de registru, exclusiv peisaje și peisaje urbane...

Nicolae BUSUIOC

Nabokov în rememorarea vie a retrospectiei

Ce frământări stranii și ce stări psihice surprinse de Vladimir Nabokov la personajele sale, în mare parte înălțate de „nevroze pitorești” și de „crize de furie nestăpânite”. Dar astea sunt niște „fleacuri” atâta timp cât pe deasupra lor norii senini se reflectau în apele limpezi de pe pământ, râul din apropiere era cotropit de răsfărgerile romanticilor brazieri, de fântânile vechi cu roți ruginite sau de alea cu stejari tineri din spatele tufelor de caprifoi sau pur și simplu de oameni, lumini, copaci în ploaie, de umbrele călătoare care chemau insectele efemere să se răcorească sub obscuritatea semănată de valul umbros în trecere.

Despre ciudatul său unchi Ruka, nepotul Vladimir, copil încă, află din spusele mamei sale că diplomatul Ruka a dus o viață trândavă și la întâmplare. A început însă să-l admire și mai mult, a fost cel care avea abilitatea să decodifice mesaje cifrate, în oricare dintre cele cinci limbi pe care le vorbea fluent, compunea muzică sentimentală și versuri franțuzești, a fost aristocratul care se exprima în iambi englezești și rusești, nu-i păsa de viața încorsetată de rânduielile încremenite. Dar și unchiul l-a iubit pe nepot, lăsându-i moștenire o avere, moșia și conacul cu coloane albe. Ca niște piese scumpe de muzeu i-au rămas în memorie toate acestea, ca apoi totul să fie naționalizat după revoluția rusească turbată din 1917, totul a dispărut precum fantomele în întuneric. Doar unele cărți și planșele păstrate în biroul însoțit s-au conservat ca mărturiile cele mai de preț plus cuțitul de hârtie încovoiat ca un iatagan din fildeș galben.

Vladimir Nabokov, fiul cel mare al unei familii bogate, cultivate și cu o fermă orientare liberală, avea să devină unul dintre cei mai importanți scriitori ruși din emigrație. Și-a publicat primul roman în limba engleză, urmat de multe alte cărți. *Lolita*, cel mai cunoscut roman i-a adus celebritatea internațională și a fost ecranizat. Critica literară îl descrie pe Nabokov drept „unul dintre romancierii cei mai originali care au apărut după Proust și Joyce”.

Citesc cu mare întârziere *Vorbește, memorie*, Editura Universal Dalsi, 1994, o autobiografie „rescrisă” într-o manieră cuceritoare, amintindu-ne în acest cadru de *Confesiunile* lui Rousseau. Autorul recurge la memorie pentru a strânge amintirile din jurul întâmplărilor și momentelor trăite în copilărie și adolescență. Încearca atunci senzația de libertate ca pe o stringentă și fundamentală cerință a vieții înseși, o reacție împotriva totalitarismului care a bulversat principiile ilustrate în destine consolidate prin lumina binelui și normalului. Cu rafinament și umor, Nabokov ridiculizează cinismul evenimentelor politice din Rusia dar și din lumea occidentală de pe vremea lui. Le caracterizează și cu îndemânarea unui incurabil entomolog care pentru a-și completa colecția cu toate speciile posibile își folosește pricepera în a depăși primejdiile ivite de oriunde și oricând. Retragera lui în labirintul naturii putea fi luată drept o formă deghizată de protest față de ce se întâmplă în jur. Lepidopterele i-au fost răpitoare de mult timp, pasiunea fabuloasă pentru fluturi îl consacră până la urmă ca mare specialist al acestui minunat domeniu din biologie. Scrie fermecătoare pagini purtat de propria lume a copilăriei, de atracțiile entomologice, el însuși devenind o autoritate în materie, unele specii de fluturi purtându-i numele. Întâlnim aici nu numai colecționarul nevindecabil de exemplarele ordinului de lepidoptere, cu spectacolul lor coloristic uimitor, aproape ireal în frumusețea aripilor fragile, îl întâlnim și pe marele însingurat retras și meditativ asupra vieții, cu efluviile și emoțiile ei intense, de unde scrierea de mai târziu a povestirilor sale literare neîntrecute.

După propriile-i mărturisiri, lumina soarelui din adolescență este dominată de pasiunea inconfundabilă și infinită pentru „gângăniile” acestea catifelate, cu solzișori microscopici viu colorați. Iată „o vietate splendidă, galben pal cu pete negre, cu franjuri albastre și câte o bulină de cinabru deasupra fiecărei cozi negre tivite cu roșu de crom. În timp ce examina floarea plecată pe care stătea agățată cu corpul său acoperit de puf, ușor încovoiat, continua să zvâcnească fără astâm-

păr din marile aripi, și eu l-am dorit cu atâta ardoare cum nu mai dorisem nimic până atunci”. Se vede că pentru el puține lucruri ar putea depăși emoția și dorința pătimașă, sentimentul de împlinire produse de palpitatele explorări entomologice. „Într-o dimineață umedă, am descoperit două specimene abia ivite ale fluturului de noapte *Amur*, foarte rare în regiunea noastră, niște vietăți gingașe de culoare gri purpuriu, împerechindu-se în liniște, cu piciorușele lor îmbrăcate parcă în blană de chinchilla, lipite de iarba de sub copac...” Minunile naturii îl impresionau puternic încă de la vârsta fragedă.

Și cum își surprinde personajele, figuri de preceptor, doici, guvernante, mademoiselle, învățători, unchi, verișoare sau oameni simpli întâlniți în cale. „Un ucrainean, matematician exuberant, cu o mustață neagră și un zâmbet strălucitor. Avea printre talente și scamatoria prin care făcea să dispară o monedă”; „Niște cazaci cu fețe fiorease și imbecile, învăteau niște bice, îndemnându-și călușii care se ridicau în două picioare și fornăiau, să dea buzna într-o gloată de oameni agitată”; „Un luteran de origine evreiască, Lenski, ne ajuta la temele pentru acasă, se născuse sărac și îi plăcea să amintească tuturor că între absolvirea gimnaziului din orașul natal de pe țărmul Mării Negre și admiterea la Universitatea din St. Petersburg, se întreținuse singur ornamentând pietre care se găseau din abundență pe țărm cu peisaje marine strălucitoare pe care le vindea ca *presse-papiers*”; „În răstimpul celor două luni cât am stat la Biaritz, pasiunea mea pentru Colette a înlocuit cu totul pasiunea mea pentru fluturi. Dacă observam că plânse, mă cuprindea un val de furie neputincioasă care îmi aducea lacrimi în ochi. Nu puteam să distrug țânțarii care-și lăsaseră amprenta pe gâtul ei fragil, dar puteam, și am și făcut-o cu succes, să mă bat cu pumnii cu un băiat roșcovan care fusese grosolan cu ea. Într-o zi, când stăteam aplecați asupra unei meduze, s-a întors brusc spre mine și m-a sărutat pe obraz. Am fost atât de emoționat, încât n-am găsit altceva de spus decât: maimuțico”.

Vladimir Nabokov își scrie memoriile privind abisul trecutului transparent, cu nostalgia ce-l frământă permanent și izvorâtă dintr-un sentiment hipertrofiat al copilăriei și adolescenței pierdute. Cu zel s-a folosit de rememorarea vie a acestui trecut, având motive să creadă că acuitatea patologică a înclinației pentru retrospectie este și o trăsătură de caracter ereditară, că un simțământ de siguranță și de căldură îi vine tocmai din memorie, aidoma „alfabetului bezmetic de pe panoul unui cubist, se ivesc din nou în fața mea literele din cartea de gramatică”. Scriitorul evocă destine cu surâsul îndurerat, dar cu gândul la literatura care trebuie să destăinuie semne adânci ale trăirii cu emoțiile ei umane când strălucitoare și vii, când izbitoare, stridente, violente. Crede

că literatura este creație a timpului, mai mult decât a spațiului, ceea ce explică dese reveniri ale scriitorului la lumea feerică a copilăriei, ca niște efluvii încărcate de aduceri-aminte și cu personaje pe care le conturează prin pana sa scânteietoare. Sunt pagini și episoade care ne apar ca povestiri de sine stătătoare de o miraculoasă plasticitate și frumusețe literară. Scrie despre tandra prietenie și respect pentru părinți, cu farmecul înțelegerii perfecte a tatălui și cu iubirea chipului senin, frumos și ocrotitor al mamei. Scrie sub ecoul amintirii neștiind dacă amintirea este a lui proprie sau i-a parvenit „la a doua mână”, dar o face cu plăcerea supremei performanțe a memoriei și cu măiestria armoniei naturale adunând tonalitățile suspendate și hoinare ale trecutului, de parcă aceeași copaci ce alcătuiau filigranul de argint pe fundalul ceții perlate îi treceau și acum prin fața ochilor, obosiți dar încă plini de imaginile fermecătoare de altădată.

O carte minunată această *Vorbește, memorie*, unde memoria desenează istoria unei familii vechi aristocratice, cu atmosfera și tablourile evocatoare, o istorie împletită cu evenimentele luminoase sau întunecate într-o excepțională măiestrie narativă, cu vervă romantică dar și cu viziunea înțelegerii caracterului și calității umane.

Flavius PARASCHIV

Asta este apa

David Foster Wallace (1962-2008) a fost un scriitor, eseist și pro-fesor american, cunoscut în special pentru remarcabilele romane *Mătura sistemului* (1987) și *Infinite Jest* (1996). Scriitura lui a fost și încă este una neconvențională, din moment ce textele lui nu sunt deloc liniare, iar de multe ori prozatorul apelează la numeroase note de subsol pentru a oferi detalii despre narațiunea principală. Din nefericire, Wallace, după ani de zile în care s-a luptat cu depresia și anxietatea, s-a sinucis la 41, punând punct unei cariere extraordinare.

Cu 3 ani înainte de a-și lua viața, scriitorul a ținut un discurs în cadrul ceremoniei de absolvire de la Colegiul Kenyon. Acesta este singurul discurs public în care Wallace și-a prezentat opiniile despre viață și a fost publicat în 2009 într-un format inedit. *Speech*-ul în sine este scurt, dar editura americană Little Brown and Company a decis să tipărească fiecare frază/propoziție din text pe o singură pagină.

În același format apare și în traducere românească discursul lui Wallace. Volumul *Asta este apa. Câteva gânduri despre cum să trăiești o viață plină de compasiune, exprimate la o ocazie specială* a apărut la editura Black Button Books anul acesta și vine în completarea celorlalte traduceri din opera scriitorului născut în USA.

De obicei, discursurile de acest tip au rolul de a motiva absolvenții prin exemple de viață foarte bine conturate. În America, la finalul unui an universitar, la unele universități sunt invitate personalități din lumea politică, academică, muzicală, artistică etc. pentru a ține un discurs în fața absolvenților. De multe ori, studenților li se vorbește despre faptul că trebuie să profite de oportunitățile puse în față de viață, să se pregătească constant, să aibă obiective, profesionale și personale, bine delimitate etc. Evident, invitații își prezintă propria lor viziune despre viață, iar același lucru îl face și autorul romanului *Infinite Jest*, în maniera lui non-conformistă.

Înainte de toate, trebuie menționat că Wallace nu le oferă sfaturi despre o viitoare carieră. Din contra, în timpul discursului autorul discută despre lucruri mult mai importante și profunde. De exemplu, David Foster Wallace vorbește despre cum ar trebui să învățăm să gândim. În opinia celui care a scris *Mătura sistemului*, «a învăța cum să gândești» înseamnă de fapt a învăța cum să-ți exerciți controlul asupra *modului și obiectului gândirii tale*” (p. 57; subla. aut.). Altfel spus, a gândi este un act arbitrar, care poate și trebuie a fi controlat. Mai mult decât atât, a gândi „înseamnă a fi îndeajuns de vigilent și de conștient pentru a *alege* lucrurile la care să fii atent și pentru a *alege* felul în care construiești semnificație pe baza experienței trăite” (p. 58; subla. aut.).

În cele câteva pagini ale discursului, Wallace nu discută niciodată despre acumularea de informații sau despre învățarea mecanică a unor cunoștințe. Autorul american încearcă să le explice absolvenților că scopul educației (universitare, în acest caz) este transformarea în adulți responsabili, capabili de a lua decizii corecte, bazate pe procese de gândire onorabile și corecte. În aceeași ordine de idei, scopul educației (liberale, ține să precizeze Wallace) este să înveți „cum să te ferești de a-ți trăi confortabila, prospera, respectabila viață adultă mort, inconștient, un sclav al propriului tău cap și al propriului tipar natural, implicit care îți dictează să fii eminamente, în totalitate, imperial de singur, zi de zi” (p. 64).

Mai departe, scriitorul susține că educația ar trebui să-i ajute pe oameni să fie cât mai echilibrați în gândire și să decidă ce merită și ce nu. Din nefericire, acest lucru nu este ușor de realizat astăzi. Wallace era conștient de natura zilelor de astăzi și din acest motiv a și discutat despre tendința oamenilor de a căuta bani, confort (personal, profesional, aș putea adăuga) și libertate. Conceptul de libertate este important pentru prozator, pentru că la finalul discursului susține că ar exista mai multe categorii de libertate, iar cea mai importantă este mereu uitată în „măreața lume exterioară a câștigului, a reușitei, a etalării” (p. 122). Aici rezidă și punctul cheie al discursului: „Cel mai important tip de libertate implică atenție, conștientizare, disciplină, efort și capacitatea de a-ți păsa cu adevărat de ceilalți și de a te sacrifica pentru ei, din nou și din nou, în nemărate feluri mici, deloc sexy, în fiecare zi” (p. 123). Educația trebuie să dezvolte capacitatea de a fi empatici și mai ales să trezească în noi impulsul de sări în sprijinul celor de lângă noi atunci când putem.

Micul volum *Asta este apa* poate fi considerat testamentul prozatorului din America, iar traducerea celor de la Black Button este utilă pentru toți cei care vor să afle mai multe despre gândirea lui David Foster Wallace.

Evoluții distincte

În *THE ARISTOCRACY OF TALENT. How Meritocracy Made the Modern World* (Penguin Books, 2021) Adrian Wooldridge reia obiecțiile unor Daniel Markovits sau Michael Sandel, universitari al căror prestigiu a atras atenția asupra intervențiilor lor - intervenții în care au în vedere inechitățile în ceea ce privește șansa accederii, în USA, la o educație de elită. Problema devine importantă pentru evoluția societății americane pentru că, așa cum s-a spus, imposibilitatea ca unii dintre cei mai dotați tineri să nu poată fi pregătiți la cel mai înalt nivel de educație ar fi un „atentat la geniul națiunii”...

Dar cartea lui Adrian Wooldridge se alătură doar colateral celor care discută problemele meritologiei în spațiul USA, șansele formării și promovării elitelor. Ceea ce urmărește să sublinieze autorul este importanța extraordinară a faptului că la un anumit moment istoric omenirea a ajuns la concluzia că locurile cele mai importante din colectivitate trebuie ocupate, ca idee primordială, de indivizii cu calități superioare. Nu de cei dintr-o anumită familie, nu de posesorii unor cantități

importante de bunuri, nu de posesorii de arme și armate mortale, nu de cei aflați în grupări de influență șamd - ci de persoane inteligente, competente profesional, corecte din punct de vedere etic dispuse să-și pună calitățile în slujba societății. Acesta este momentul, susține Adrian Wooldridge în care omenirea depășește evul mediu.

Tratatele de istorie prezintă variate criterii (economice, politice, mutații în domeniul conștiințelor) conform cărora se consideră că lumea a intrat în perioada modernă. În fond însă societatea trece la epoca în care trăim atunci când se desprinde de logica turmei și acceptă importanța fiecărei persoane în parte. Fără îndoială, pot apărea accidente, abuzuri etc. în aplicarea acestei implacabile logici - dar în epoca modernă ea definește funcționarea societăților civilizate. Meritologia desparte lumea modernă de lumea medievală. Iar la acest principiu se ajunge, mă repet, parcurgând faze istorice caracteristice, fiecare pas modelând, remodelând, determinând evoluții.

Ideea promovării celor cu merite este astăzi atât de răspândită în lume încât susținerea ei reprezintă, s-ar zice, o banalitate extremă! Cine nu știe că în lume avansează cei mai buni? Atâta doar că o idee poate conține o stare de fapt sau poate fi simplă lozincă lipsită de conținut. Plecând de la *THE ARISTOCRACY OF TALENT. How Meritocracy Made the Modern World* ne putem întreba ce se întâmplă cu ideea meritocrației după ce capătă circulație universală, după ce „toată lumea” se arată convinsă de valabilitatea ei. Există, în privința... aplicării unanim acceptatului principiu, situații... speciale, conform cutumelor fiecărei colectivități. Ideea meritocrației este... adaptată acum chiar și acolo unde evul mediu este mai mult decât evident (cu toate că nimeni nu mai recunoaște astăzi că trăiește în evul mediu...). Jena recunoașterii faptului că multe comunități se află încă în evul mediu conduce la machierea cu trăsături ale timpurilor moderne. Realitatea este ușor de identificat în spatele modernității-de-decor... - întâlnită în diverse locuri de pe glob. „Deghizarea” modernă apare de pildă la cine știe ce prințisor din țări feudale pline de petrol despre care progenitură se susține că a... absolvit vreuna (... sau mai multe...) din cele mai importante universități din lumea civilizată. Poziția sa socială nu e asigurată de competențele obținute prin studiu, ci de părinții care îi lasă moștenire regatul...

În urma unei superficiale generalizări a... modernității oriunde te uiți găsești instituții copiate după cele din statele democratice, peste tot este adoptată - demagogic - terminologia socială din statele evolute... - impresia de similaritate fiind astfel garantată. Uniformitatea simulată dă impresia de globalitate a lumii moderne - impresie falsă întru totul. Este de cercetat cum funcționează aceste aparent comune instrumente sociale în colectivitățile în care nu au existat și nu au evoluat idei

precum aceea de libertate, de democrație, unde industrializarea nu a fost cunoscută decât foarte târziu, unde viața urbană nu a jucat un rol decisiv etc.

În afara ideii care în împrejurări neadecvate poate să pară o simplă lozincă meritocrația reală corespunde unui sistem de construite sociale. Construite speciale formate în timp, rezultat al unor experiențe specifice, care nu sînt altceva decât viața socială a acelei lumi. Construitele sociale asigură în mentalitatea comună convingerea că societatea nu se poate dezvolta fără a asigura celor cu merite locurile și atenția cuvenită. În lipsa acestei convingeri totul evoluează spre o altă direcție. Acolo însă unde trecutul a prezentat generațiilor alte experiențe, acolo unde funcționează alte construite sociale (o societate nu poate exista fără convingerile care îi asigură coerența și un anumit mod de funcționare) ideea meritocrației este pură demagogie. Este suficient să ne gândim cum ar fi funcționat această idee în evul mediu. Cine ar fi stat să aprecieze calitățile cine știe cărui tânăr sărac, de proveniență umilă, oricât de înzestrat ar fi fost acela? Și chiar dacă s-ar fi găsit cineva, vreun ocrotitor generos care să susțină un astfel de om, sistemul nu s-ar fi clintit cu nimic din convingerile sale generale. Dacă legăturile de familie, economice, de putere desenează realitatea socială, orice altceva ce le-ar contrazice ar fi respins fără ezitare. Cum altfel ar putea funcționa meritocrația acolo unde stăpînul feudal își face dreptate cu biciul? Aceleași condiții în socie-

tățile neo medievale. În comunism criteriile care conduc la promovare socială sînt proveniența dintr-o familie „cu origine sănătoasă”, loialitatea față de partid și de securitate! Erau clare criteriile de promovare. Nu le expun - n-au nimic de-a face cu meritele profesionale, de inteligență, de studiu. La fel în neomedievala concepție naționalistă (deși și ideea de națiune, ca și aceea de comunism sînt ulterioare evului mediu ele continuă aceeași mentalitate...). Nu meritele ci... puritatea sa etnică (care e, de altfel, extrem de greu de dovedit, neamurile fiind combinate în multiple împrejurări...). Loialitatea, în fond supunerea față de comunism sau de naționalism. De fapt condițiile valabile în cazul oricărei găști, mafii șamd. Ești legat de un grup, dator unui grup, promovat în măsura în care slujești grupul - valoarea individuală nu are loc aici...

Economia lumii este strîns legată astăzi de acest principiu al meritocrației. Acolo unde sistemul nu poate funcționa prin parazitarea bugetului de stat, cum se întâmplă la noi, de pildă, promovările sînt condiționate de mediul economic. Mașinăria concurențială trebuie să funcționeze și nu vei angaja pe un incapabil doar pentru că e prieten cu cei din gașca ta. Nu îți poți permite. Pentru a funcționa și pentru a face față concurenței orice întreprindere trebuie să îi angajeze pe cei mai buni. Altfel afacerea se duce de ripă. E ușor de observat că meritocrația devine linie directoare peste tot acolo unde a fost depășită societatea medievală și modul de promovare specific acestei societăți. În principiu meritocrația a devenit astăzi singurul mijloc de asigurare a progresului social. Numai că ideea, devenită slogan populist este cu totul altfel aplicată în societățile de la periferia civilizației. Pentru că modul profund de a gândi și acționa, mentalitatea după care funcționează aceste societăți sînt diferite. Este nevoie ca societatea să fie de acord ca reprezentanții ei cei mai buni să ocupe locurile de decizie. Societățile în care domină sistemul privat încearcă să angajeze oamenii cel mai bine pregătiți - în cele care este parazitat bugetul statului, putem constata cu ochii noștri, instituțiile și întreprinderile de stat racolază fideli și complici. Lucrurile nu au nici o șansă să se schimbe pentru că fiecare schimbare de guvernare e urmată de schimbarea roiului de incapabili pe care cei ajunși la putere îi tîrăs după ei.

Acele convingeri profunde asupra lumii sociale care creează de fapt societatea nu pot așadar lua naștere și nu se pot modela decât în timp. O mie de ani de migrații, de lupte pentru supraviețuire, de amestecuri între culturi, de dispariții ale unor populații întregi șamd modelează un anumit instinct vital. În condițiile istorice cunoscute în aceste locuri nu pot exista structuri rigide, fixare prin tradiție. Cei puternici se autentifică nu prin ranguri (convenții abstracte, în fond), ci numai prin ceea ce au acaparat și prin impunere violentă. Mereu se ivesc presupuși pretendenți la domnie - cîștigă cel care are o susținere armată mai puternică. În lumea occidentală ceea ce aici este un lucru curent acolo este un fenomen rar - dinastiile se susțin secole. Și criteriile stratificării sociale sînt altele. Viața citadină este extrem de redusă. Domină fixarea provizorie în zone rurale. După o mie de ani de călcări în valuri ale unor popoare migratoare, după stabilirea pe aceste teritorii a unor state vremelnice ale unor astfel de migratori, după pulverizarea acestora și stabilirea altor invadatori convingerile profunde ale supraviețuitorilor nu pot să nu fie dominate de ceea ce au trăit. În aceste societăți primare se stabilesc alte trăsături caracteristice, lumea este structurată după alte construite. Descurcările, agonișirea cu orice chip, oricît de brutal obținută sînt altceva decât legile unor ierarhii nobiliare - care presupuneau recunoașterea unei ordini abstracte. În... mahala civilizației nu domnea o idee, ci posesia cît se poate de realistă și de concretă. Agonișea, nu rangul. Aici nu apar Voltaire și Rousseau, ci posesori de turme de animale, de terenuri agricole ai căror proprietari își cheltau veniturile aspirînd la luxul occidental. Revoluția produsă în Occident oferea modelul; copiat însă avea altă semnificație pentru noii occidentalizați....

♦♦♦

”Ziua Victor Brauner” la Piatra-Neamț

A 10-a ediție a ”Zilei Victor Brauner” (Piatra-Neamț, 15 iunie 2023) a coincis, calendaristic, cu două aniversări: 120 de ani de la nașterea artistului în acest oraș și două decenii de la fondarea evenimentului (inițiat de regretatul istoric de artă Amelia Pavel și de scriitorul Emil Nicolae, în 2003). Dacă, la început, organizatori au fost F.C.E.R., prin Comunitatea Evreilor Piatra-Neamț, și Complexul Muzeal Național Neamț, prin Muzeul de Artă, de-a lungul timpului au devenit parteneri ai manifestării Uniunea Artiștilor Plastici din România - Filiala Neamț, Teatrul Tineretului Piatra-Neamț și Liceul de Artă ”Victor Brauner” din același oraș. Totodată a evoluat și profilul activităților incluse în program, de la o expoziție și un colocviu dedicate artistului nemțean și avangardei (române și internaționale) la diverse alte forme / tipuri de expresie artistică moderne. Un singur lucru a rămas neschimbat: aplicarea proiectului în ziua de naștere a lui Victor Brauner, indiferent de momentul din săptămână în care ”cade” 15 iunie!

Anul acesta, ”Ziua Victor Brauner” a cuprins două secvențe consistente: un colocviu cu tema ”Avangarda, între limbaj artistic și ideologie” (dimineața, găzduit de rotunda Teatrului Tineretului, un spațiu cu o pictură murală în manieră brauneriană, realizată de elevii Liceului de Artă) și un program divers (după amiază, în muzeul Sinagogii de lemn ”Baal Shem Tov”, monument datînd din 1766).

La colocviul de la TT au participat 20 de cercetători, critici și istorici literari și de artă, scriitori (în majoritate, cadre universitare) din Suceava, Iași, Bacău, București, Craiova, Cluj și Piatra-Neamț. Discuțiile s-au purtat în chip ”avangardist”, adică prin opinii exprimate liber și dialogal, fără pretenția de a ”închide” subiectul. Totuși, dezbaterile a avut și o concluzie: în pofida ”fluidelor” ideologice care au irigat avangarda istorică (în general, cu tendințe stângiste) și care, cu timpul, s-au estompat, inovațiile din limbajul artistic s-au perpetuat și au influențat expresivitatea post-avangardistă (postbelică). În finalul colocviului, autorii sau editorii unor volume recente dedicate avangardei și-au motivat și prezentat proiectele.

În partea a doua a zilei, la Sinagoga de lemn, mai întâi a fost vernisată expoziția celor 18 pictori din Filiala U.A.P.R. Neamț (plus 3 invitați ieșeni), dedicată lui V. Brauner, ”un omagiu deja tradițional și binemeritat” (cum a precizat criticul de artă Marius Tița). După acordarea premiilor ”Victor Brauner” (pictorilor Ștefan Potop și Ciprian Istrate), scurtul interludiu jazzistic (susținut de eleva Daria Gârțu și prof. Daniel Rudichi, de la Liceul de Artă) a prefăcut, de fapt, intervenția poetului și profesorului de istorie a jazzului Virgil Mihaiu care, spre plăcuta surpriză generală, a prezentat și proiectat documentarul artistic ”Construct” (un film de Sorin Ilieșiu, dedicat dadaistului Marcel Iancu). În context, suprarealistul Victor Brauner a fost prezent cu manifestul ”Sămânța creației”, citit de actrița Loredana Grigoriu de la TT (în traducerea lui Emil Nicolae). Pe un crescendo premeditat, finalul a aparținut ”Proiectului Corbu” (Sergiu Corbu Boldor și Luiza Matilda Mitu), care a creat special pentru ”Ziua Victor Brauner” de la Piatra-Neamț pictura muzicală ”Fereastră”, captivându-i total pe cei peste o sută de participanți prezenți la manifestare.